

A.E. 2739

Γεώργιος Χ. Κολιός

Διδάσκαλος

Συλλογή λαογραφικοῦ ὑλικοῦ περιφερείας ᾿Ασσου Πρεβέζης, 1968

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΦΟΡΟΝΤΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ

Α' ΓΕΝΙΚΑ

α) Πῶς ἦτο ἄλλοτε ὀργανωμένη ἡ κοινότης;

Τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀμύνης τῶν χωρίων διὰ τὸν φόβου ἐπιδρομῆς ληστῶν ἀνελάμβανον αἱ Κοινότητες. Ἐκάστη Κοινότης ἐδιώριζε ἕνα ἔμπιστον ἄνθρωπον ὃ ὅποῖος ὀργάνωνε ὄλους τοὺς ἄνδρας τοῦ χωριοῦ καὶ εἰς οἰανδήποτε περίπτωσιν ἐπιδρομῆς, ἀμέσως ἔτρεχε καὶ κτυποῦσε τὴν καμπάνα τοῦ χωριοῦ ἐπὶ ἀρκετὴ ὥραν καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες μὲ γιαταγάνια ἢ χαντάρια (μαχέριαμεγάλα) ἢ καὶ μὲ μπαλντᾶδες (τσεκούρια μεγάλα πλατιά) ἔτρεχαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἐχθροῦ γιὰ νὰ ὑπερασπίσων τὸ χωριό τους φωνάζοντας ὅλοι μαζὺ (γιούργια, ἀπάνω τοὺς φάγαμε) καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὑπεστήριζαν τὸ χωριό τους.

1) Συγκρότησις τοῦ Συνοικισμοῦ, : συστήματα κατοικιῶν.

Τα συστήματα τῶν κατοικιῶν ἦσαν ὀλίγες κοῦλες μὲ κολεμιστρες καὶ περισσότερες κρύπτες.

2) Μέσα καὶ τρόποι ἀμύνης τῶν ἐργαζομένων εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς ἀμπέλους:

Οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τοὺς ἀγρούς γιὰ κακὸ ἔπαιρναν μαζὺ τους τὰ γιαταγάνια καὶ τοὺς μπαλντᾶδες.

3) Ἀρχηγία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀμύνης κ.λ.π.

Ἡ Ἀρχηγία ἐδίδοτο εἰς τὸν ποῖο σωματώδη καὶ ἔμπιστον ἄνδρα τοῦ χωριοῦ.-

β) *Όργάνωσις τῆς Κοινότητος ἐν περιπτώσει ἐπιδημίας.*

Ἐν Περιπτώσει ἐπιδημίας ἀμέσως οἱ ἄρχοντες τοῦ χωριοῦ διά τοῦ κλητῆρος (Κήρυκας) καλοῦσε ὅλο τό χωριό σέ συγκέντρωσι στήν πλατεῖα δηλ. στό κέντρον καί διέταξαν ἕναν γέροντα ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε ἕνα ζευγάρι βόδια μαῦρα καί ἕνα σιδερένιο ἀλέτρι καί σταύρωνε ὅλο τό χωριό, καί στό τέλος ἔθαπτε βόδια καί ἀλέτρι καί ἔτσι ἔπαυε ἡ ἐπιδημία. –

Τούς ἀσθενεῖς τούς ἀπομόνωναν ἔξω ἀπό τό χωριό μέσα σέ κρύπτες, ἡ δέ ταφή τῶν νεκρῶν ἐγένετο ὅπου δήποτε, δέν ὑπῆρχε ὠρισμένο μέρος.

γ) *Συνέλευσις τοῦ κοινοῦ ἢ τῶν προεστῶν τῆς Περιφερείας.*

Ἡ συνέλευσις τῶν χωριῶν ἐλέγετο (Μάζωξη).

Στις συνελεύσεις τῆς περιφερείας δέν πήγαινε ὅλο τό χωριό παρά μόνον ὁ προεστός τοῦ χωριοῦ δηλ. ὁ ἀρχηγός.-

Τό κάθε χωριό δέν ἔκανε ποτέ μόνο του συνέλευσι, ἀλλά μαζευόταν ὅλοι οἱ ἀρχηγοί τῶν χωριῶν τῆς περιφερείας σέ ὠρισμένο μέρος κατόπιν προσκλήσεως τοῦ πρωτοέρου (κήρυκος). Τό ὠρισμένο μέρος κατόπιν τῆς περιφερείας Ἄσσου - Πρεβέζης ἦτο τό πηγάδι τοῦ χωριῶ Ντάρα (σημερινή ὀνομασία Ἑλιά).

Στή συνέλευσι ἐρχόνταν σέ συνενόησι μέ τούς ἀγάδες (Τούρκους) γιά διάφορα τρόφιμα ἢ προϊόντα τά ὁποῖα παίρνανε χωρίς νά τά πληρώνουν γιά ἕνα χρόνο, ἀλλά θά πληρώναν καί τόκο π.χ. μετά τό χρόνο θά ἔδιδαν στούς Ἀγάδες ἄν ἄξιζε ἡ ὀκά ἕνα γρόσι, θά ἔδιδαν ἕνα γρόσι καί μία δεκάρα. –

Ἐγγραφα δὲν ὑπῆρχον, μόνον προφορικά συζητοῦσαν εἶχαν ἐμπιστοσύνη (μπέσα γιά μπέσα).-

B: - "ΕΘΙΜΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ

ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ (δημόσιον δίκαιον).-

α) Κοινοτικοί ἄρχοντες καί Κοινοτικά συμβούλια (ἄλλοτε καί τώρα).

Ἄλλοτε ὑπῆρχαν Κοινοτικοί Ἄρχοντες ὁ μουχτάρης (πρόεδρος) ὁ γραμματεὺς καί ὁ παππᾶς, σήμερα ὑπάρχει τό Κοινοτικόν Συμβούλιον ἀποτελούμενον ἀπό πέντε ἢ ἑπτὰ ἄτομα τοῦ χωριοῦ ἐκλεγόμενα διά ψήφου.-

Μετά τήν ἐκλογήν τοῦ Συμβουλίου ἐγένετο ἡ ψηφοφορία διά τήν ἐκλογήν τοῦ Προέδρου καί ἀντιπροέδρου.

1) Ὄνόματα αὐτῶν, Ἐπιτρόποι καί ὁ Πρόεδρος Μουχτάρης.-

2) Ἐκλογή ἀρχόντων. Τό δικαίωμα τοῦτο τό εἶχαν ὅλοι, καί ἐγένετο διά βοῆς εἰς τό μεσοχώρι τοῦ χωριοῦ (κέντρον). Ἡ ἐκλογή ἐγένετο κάθε Ἄϊ-Δημήτρη δηλαδή κάθε χρόνο ἤτο ἡ θητεῖα τοῦ κάθε Ἐπιτρόπου.-

Διά τόν Παππᾶν δέν ἐγένετο ψηφοφορία.

Μετά τήν ἐκλογήν τῶν δύο Ἐπιτρόπων ὁ κήρυκας ἀνέβαινε στό ποιο ψηλότερο μέρος τοῦ χωριοῦ καί φώναζε τρεῖς φορές τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς του.

Οὗτοι δέν εἶχον τό δικαίωμα παραιτήσεως. Ἐγγραφα διορισμοῦδέν εἶχον μόνον προφορικῶς ἔλεγον (μπέσα γιά μπέσα).-

3) Έγκατάστασις τῶν νέων ἀρχόντων πότε καί κατά ποῖον τρόπον ἐγένετο αὕτη; Μετά τήν ἐκλογή εἰς τό μεσοχώρι ἀμέσως οἱ δύο Ἐπίτροποι καί ὁ Παππᾶς ἀνελάμβανον τήν ἐργασίαν καί δέν εἶχον τό δικαίωμα νά ἀκυρώσουν τούς παλαιούς νόμους.-

4) Ἔργα καί ἐξουσία δημογερόντων:

1) Ἡ κατανομή τῶν φόρων ἐγένετο κατά δύναμιν μεταξύ τῶν πολιτῶν δηλαδή ὁ κάθε πολίτης ἐξετάζετο τί περιουσία εἶχε καί ἀναλόγως ἐπλήρωνε τόν φόρον ἕκαστος ἢ δέ εἰσπραξίς ἐγένετο ἀπό τόν Μουχτάρη Πρόεδρο τοῦ χωριοῦ.-

2) Ἡ ἐνοικίασις τῶν βουνῶν καί τῶν λιβαδείων τῆς κοινότητος ἐγένετο μέ εἶδος ρόκα (καλαμπόκι) ἢ μέ χρήματα ἀπό τούς ἐνδιαφερόμενους.

3) Ἡ Κοινότης διά νά φυλάξῃ τόν τόπον ἑνός ἐκάστου ἀπό τά ζῶα καί ἀπό ξένους ἀνθρώπους διώριζε ἕναν δραγάτι (ἀγροφύλακα) καί τόν ἐπλήρωνε κατόπιν συμφωνίας μέ εἶδος κατά προτίμησιν ρόκα (καλαμπόκι).-

Δραγάτης (ἀγροφύλακας) διωρίζετο ὅποιος ἤθελε καί ἡ θητεία του ἦτο δύο χρόνια, ἐάν ἦτο καλός καί οἱ κάτοικοι δέν εἶχον παράπονα ἀπέναντί του ἐκάθητο καί ἄλλα δύο χρόνια ἀκόμη.-

4) Τήν ἐκδίκασιν τῶν ἀναφυομένων διαφορῶν μεταξύ τῶν χωρικῶν ἀνελάμβανε ὁ Μουχτάρης (Πρόεδρος) καί τιμωροῦσε τόν καθένα ἀνάλογα μέ τήν ζημιά πού ἔκαμε.-

5) Διά τήν ἐκτίμησιν τῶν ἀγροζημιῶν ὁ Μουχτάρης (Πρόεδρος) διώριζε ἕναν γέροντα κτηματία τόν ἀποκόπαρος, τό δέ πρόστιμον τό πλήρωνε ὁ ζημιωτής μέ εἶδος δηλαδή ἐάν ἦταν ρόκα (καλαμποκι) ἢ στάρι ἢ βρίζα θά ἔδιδε μετά τό ἀλώνισμα τόσες ὀκάδες ρόκα ὅσες εἶχε ἀποκόψει ὁ ἀποκόπαρος.-

6) Δέν ὑπῆρχε ἐπίβλεψις τῆς ἀκριβείας τῶν σταθμῶν, οὔτε καί καθορισμός τῆς τιμῆς ἐνός ἐκάστου εἶδους, παρακολουθοῦσαν τά ἄλλα γύρω χωριά.

7) Οἱ γεωργοίπερίμεναν τήν ἑορτή τοῦ Ἁγίου Δημητρίου γιά νά ἀρχίσουν τήν σπορά καί διαρκοῦσε μέχρι τοῦ Ἁγίου Λουκά, γιά τό θερισμό τόν μῆνα Ἰούνιον (θεριστής) καί τό ἀλώνισμα τόν μῆνα Ἰούλιο.

8) Ὁ διορισμός τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων ἐγένετο ἀπό τόν Ἡγούμενο τοῦ Μοναστηρίου Προφήτου Ἡλία πού εὐρίσκεται ἐπάνω στά βουνά τῆς Φιλιπιάδος καί πρὸς τό Δυτικόν μέρος, σήμερον δέν ὑπάρχει τίποτε ἐκτός τῆς ἐκκλησίας. Διορισμός Σχολικῶν Ἐφόρων δέν ἐγένετο.-

9) Οἱ δημογέροντες καί οἱ ἄλλοι Ἐπίτροποι δέν ἀλάμβανον οὐδεμίαν ἀμοιβήν.-

10) Τά ἔργα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἦσαν 1) νά ἀνεγοίρουν Ἐκκλησίες 2) νά περιφράσσουν τήν ἐκκλησίαν μέ μανδότοιχο καθώς καί τήν περιουσίαν της τά βακούφικα (χωράφια) νά μαζεύουν τίς ἐλιές νά πουλοῦν αὐτές, νά βγάζουνε λάδι καί μέ τά ἔσοδα αὐτά νά συντηροῦν αὐτές καλά.-

11) Λογοδοσία ή παράδοσις λογαριασμοῦ δέν ἐγένετο ἐνώπιον συνελεύσεως τοῦ λαοῦ, μόνον ἐάν ἡ ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή εἶχε περισεύματα ἀπό τά ἔσοδα τά μοίραζε στούς φτωχοῦς ἢ πάντρευε μιά φτωχή κοπέλλα ἢ (κλείστηκε ἕνας σήμερα ἀπό τήν πείνα ἀμέσως ἐπήγαινε καί ζητοῦσε βοήθεια ἀπό τήν ἐκκλησία καί ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή τοῦ ἔδιδε ἀνάλογα χρήματα π.χ. 1, ἢ 2 ἢ 3 μετζίτια καί ἀγόραζε καλαμπόκι, 1 μετζίτι 20 ὀκάδες καλαμπόκι ἀγόραζε.- Τό Μέγα Πάσχα (Λαμπρή) ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή μοίραζε γενικά σέ ὅλους τοῦς πτωχοῦς χρήματα ἢ διάφορα προϊόντα ἀνάλογα μέ τήν δύναμιν ἐνός ἐκάστου.-

β) Ὑπάλληλοι καί Ὑπηρέται τοῦ Λαοῦ.-

1) Δέν ὑπῆρχε ἄλλος ὑπάλληλος ἐκτός ἀπό τόν τελάλη (κῆρυκα) τοῦ χωριοῦ, ἐλέγετο καί πρωτόεδρος.-

2) Ὁ κῆρυκας ἐλέγετο καί Πρωτόεδρος διορίζετο ἀπό τόν Μουχτάρη (Πρόεδρο) καί ὅταν ἤθελε νά καλέσῃ τό χωριό ἢ νά εἰδοποιήσῃ κανέναν γιά κάποια δουλειά πού τόν ἤθελε ὁ Μουχτάρης (Πρόεδρος) ἀνέβαινε στό ὑψηλότερο μέρος καί φώναζε δυνατά π.χ. ἔ..... ἀκοῦστε χωριᾶτες ὅλοι νάρθῆτε στό χωριό γιατί σᾶς θέλει ὁ Μουχτάρης ἔ.....ἔ.....-

3) Δέν ὑπῆρχε ἀνάγκη νά τοποθετοῦν φύλακες στό χωριό.-

4) Οἱ κάτοικοι ἐκάστου χωριοῦ ἐπειδή δέν ἤμποροῦσαν νά φυλάξουν μόνοι των τά κτήματα των διορίζανε ἕναν δραγάτι (ἀγραφύλακα) καί προπαντός ἕναν πού δέν εἶχε κτήματα διά νά μή

άπασχολήτε μέ αὐτά καί δέν φυλάξει τά στρέμματα ενός ἐκάστου καί ὑπηρετοῦσε 2 μόνον χρόνια, εἶχε ἐπίσης δικαίωμα τό χωριό νά τόν ἀπολύσει ἀπό τήν ὑπηρεσίαν ἐάν δέν ἐργάζετο καλά καί οὔτε τόν ἐπλήρωνεν.-

5) Γενικά ἡ περιφέρεια λόγω τοῦ ἐδάφους δέν εἶχε οὔτε γελαδάρη οὔτε κατσικάρη διότι ὑπῆρχον λίγα ζῶα καί ὁ καθείς τά φύλαγε μόνος του.-

6) Οἱ χωρικοί γιά νά ποτίσουν μέ τήν σειρά καί χωρίς φασαρίες διορίζανε ἕναν νεροφόρο ὁ ὁποῖος κανόνιζε τήν σειρά ενός ἐκάστου πόσες γοῦρνες (πηγάδια) θά πάρη, καί τοῦτο ἐκανονίζετο ἀναλόγως τῶν στρεμμάτων. Ὁ κάθε χωρικός τόν ἐπλήρωνε στήν σοδιά του καί ἀνάλογα μέ τά καλλιεργημένα στρέμματα, ἡ δέ θητεῖα του ἦτο μόνον γιά ἕνα χρόνο.-

γ) Φόροι Κοινοτικοί καί τρόπος εἰσπράξεως αὐτῶν.

Ἐπειδή τά χωριά ἦσαν φτωχά, οἱ κοινότητες δέν φορολογοῦσαν τούς κατοίκους, ἡ δέ συντήρησις των ἐγένετο ἀπό τά ἔσοδα τῶν ἐκκλησιῶν εἰσφοραί δι' εἰδικούς σκοπούς.-

Ὁ κάθε χωρικός ἐάν πάθαινε κανένα κακό ἔκαμε τάμα στήν ἐκκλησία μία ρίζα ἐλιά, δύο, τρεῖς, κ.λ.π. ἢ χωράφια, γίδια, πρόβατα, ἄλογα, ἐλάφια κ.λ.π. Διά τόν Ἱερέα ἔδιδαν τό Παπαδίτικο δηλαδή κάθε χρόνο ὁ κάθε χωρικός ὑποχρεωτικῶς ἔπρεπε νά πληρώσει τόν Ἱερέα, ἡ δέ πληρωμή ἦτο 10 ὀκάδες καλαμπόκι τό σπίτι. Ἐπίσης ὅταν ἔπαιρνε ἀπό μία χούφτα φασόλια, φακές κ.λ.π. δηλαδή σπάπικο ἔτσι ὀνόμαζαν τά .....-

Κάθε Παρασκευή στὸν ἑσπερινὸ ἔπαιρνε ἀπὸ ἓνα κουλουράκι μικρὸ καὶ ... κάθε Σαρακοστή στὰ Ψυχοσάββατα ἔπαιρνε λειτουργιῆς καὶ στάρι ... τὸ στάρι καθὼς καὶ τίς λειτουργιῆς τίς μοίραζε στὴν γειτονιά ἢ καὶ σὲ ἄλλους φτωχοὺς.

Τὸν ἀρχιερέα τὸν πλήρωνε ἡ ἐκκλησία κάθε χρόνο, τὸ δὲ ποσὸν τὸ καθόριζε μόνος του ἀνάλογα μὲ τὰ ἔσοδα ἐκάστης ἐκκλησίας.-

Διὰ τὸν διδάσκαλον τοῦ χωριοῦ ἀναλάμβανε καὶ τὸν πλήρωνε .... 15 ναπολόνια τὸν μῆνα.-

Τοῦ ἀγροφύλακα τοῦ ἔδιδαν 2-3 ὀκάδες καλαμπόκι κάθε σπίτι τὸ χρόνο. Στὸν σιδηρουργόν (γύφτον) ἔδιδε ὅποιος δὲν εἶχε 10 ὀκάδες.-

Διὰ Κοινοτικῶν κτημάτων. Ἐλευθερία νομῆς.-

Στὸ χωριὸ ἐγένετο ὡς ἐξῆς: Ὅτι ἐπρόφθανε καθεὶς ν' αὐλακώσῃ καὶ νὰ .... μὲ τὰ ζῶα του, αὐτὸ ἐδικαιοῦτο νὰ σπέρνῃ.-

Ὅποιος κατελάμβανε κοινοτικὴν γῆν ἀποκτοῦσε πλέον τὸ δικαίωμα πολυχρονίου κατοχῆς. Ἐάν κανεὶς ἄφηνε ἐπὶ 2 ἢ τρία χρόνια ἀκαλλιέργητον τὸ χωράφι πού κατέλαβε, ἔχανε τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος.-

Δέν ὑπῆρχε κανεὶς περιορισμὸς μετὰ τὸ θέρους εἰς ὅλα τὰ χωράφια ἐάν ὅμως ἤθελε κανεὶς ἰδιοκτῆτης νὰ περιφράξῃ τὸ χωράφι του καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν βόσκησιν εἶχε τὸ δικαίωμα. Ἄλλα ἐδίσηματα βοσκῆς δέν ὑπῆρχον.-

4) Ὑπῆρχον τὰ (Βακουφικά) τὰ διαχειρίζετο ἡ ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή ἢ ὁποῖα πλήρωνε ἀνθρώπους διὰ νὰ καλλιεργηθοῦν τὰ χωράφια ἢ νὰ ραβδίσουν τὶς ἐλιές, τὰ δὲ ἐσοδήματα πού ἔπαιρναν τὰ τοποθετούσαν στὶς ἀποθῆκες (ἀμπάρες) καὶ μετὰ ἄλλα μοιράζανε στοὺς πτωχοὺς, ἄλλα βαστοῦσαν διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἄλλα πολλές φορές τὰ ζητούσαν τὰ Μοναστήρια.-

5) Λέξεις καὶ Φράσεις σχετικαὶ μέ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Κοινότητος, π.χ. ψυχομέτρι τό ἄτομο, συνέλειψη συνεδρίαση - γενικὴ συνέλευσις, ὁ δὲ εἰσπράκτωρ ὁ διοριζόμενος ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἐλέγετο (Ταξίνταρχος) ἐν Ἄσσω.-

Γ) Ἔθιμα ἔμφαίνοντα προτέρα κατὰ γένη ἢ πατριὰς διαίρεσιν τοῦ χωριοῦ.-

α) Δέν ὑπῆρχε καμία διάκρισις μεταξὺ τῶν γενῶν (φάρες) διὰ τόν σχηματισμόν τοῦ συμβουλίου ἐξελέγοντο κατ' ἔτος δύο καὶ ὁ παππᾶς τρεῖς.-

β) Κάθε χωριό ἔχει καὶ τὴν ἐκκλησίαν του τὴν Καθολικὴν, ὑπάρχουν ὅμως καὶ παρεκκλήσια πού πηγαίνουν ὅταν ἐορτάζουν π.χ. τὰ παρεκκλήσια Ἁῖ Νικόλας, Ἁῖ Λιαῖς, Ἁῖ Δημήτρης κ.λ.π. Ἐκκλησίαι Οἰκογενειακαὶ δέν ὑπάρχουν.-

γ) Δέν ἐγένοντο γεύματα τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ εἰς πανηγύρεις μόνον ὁ κάθε οἰκογενειάρχης ἔπαιρνε τόν χασάπι στό σπίτι καὶ ἔσφαζε, δέν ὑπῆρχον ὅμως εἰδικὰ οἰκογενειακά μαχαίρια διὰ τὴν σφαγὴν τῶν χοίρων.-

δ) Ὑπῆρχον ὅμως κοινοὶ τάφοι διὰ τὰ μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους (συνάφεια) δηλαδὴ ἔλεγαν ὅτι κάθε συνάφι ἔχει καὶ τὰ μνήματά του ξεχωριστά.-

Δ: Διάκρισις Κοινωνικῶν Τάξεων

α) Χωριάτες ἢ Φτώχεια.-

β) Δέν ὑπῆρχον διακριτικά γνωρίσματα τάξεως καθ' ὅτι ὅλοι ἦσαν ἓνα καί τό ἴδιο ὅπως ἔλεγον δηλ. (φτωχοί), ἐπίσης οὔτε θέσιν προνομιοῦχον κατεῖχον.-

γ) Δέν ὑπῆρχε διάκρισις ἀνωτέρας καί κατωτέρας τάξεως.-

Ε: Κοινωνικάί σχέσις καί κοινωνική ἐθιμοτυπία

α) Συμμετοχή ξένων εἰς οἰκογενειακάς ἑορτάς.

1) Δέν ἐγένοντο ἐπίσκεψεις ξένων κατά τάς οἰκογενειακάς ἑορτάς.-

2) Οὔτε συμπόσια κατά τάς διαφόρους ἑορτάς ἐγένοντο.-

β) Δῶρα.- Οὔτε δῶρα ὑπῆρχαν κατά τάς ἑορτάς.-

γ) Ἐσπερίδες: Κάπου κάπου γινότανε (νυχτέρι) ὑπό τῶν συγγενῶν καί

προπαντῶς ὅταν ὁ ἐορταζόμενος ἦταν στά ξένα καί εἶχε ἐπανέλθῃ.-

δ) Ὁ ἐκ τῆς συμμετοχῆς Τραπεζίης δεσμός.-

Πολλές φορές σέ διάφορα τραπέζια καί πανηγύρια ὅπου ἐγνώριζε ὁ ἕνας τόν ἄλλον ἔλεγαν στούς συγγενεῖς καί φίλους π.χ. ἐγώ καί ὁ Κώστας ἐφάγαμε ψωμί κι' ἀλάτι μαζί στό στρατιωτικό κ.λ.π. ἢ ἐφάγαμε τήν μπαρούτι μέ τήν χούφτα.-

ε) Ὑπῆρχε μεγάλος σεβασμός πρός τούς γέροντας, δέν μπορούσε κανεῖς μικρότερος νά καπνίζῃ μπροστά ἢ νά κάθεται στό καφενεῖο ἢ νά κάθεται στό σκαμνί ὁ μικρός καί ὁ γέροντας ὀρθός δηλ. (ὁ μικρός ἐγένετο καπνός μόλις ἀντίκριζε γέροντα).-

Γ) Ἀλληλοβοήθεια καί συνεργασία

α) Εἰς ὑποθέσεις ἰδιωτικάς.-

1) Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ ἀλληλοβοήθεια εἰς τήν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ, εἰς τόν θερισμόν καί εἰς τήν συλλογήν (μάξιμα) ἐλαιῶν κ.λ.π. πηγαίναμε μέ τήν σειρά (σήμερα θά πᾶμε στό δικό μου σπίτι ἢ χωράφι καί αὔριο στό δικό σου) καί ὁ προσκαλῶν τοῦ φίλευε λάχανα, φακές, φασόλια ὅτι εἶχε ἀπό μιά χούφτα ὅπως ἔλεγαν.-

2) Ἐπίσης καί διά τό κτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ μαζεύονταν ὅλο τό χωριό καί κουβαλοῦσαν ἄλλοι ξύλα, ἄλλοι λίθους καί ἄλλοι μέ τά ζῶα τίς πλάκες ἀπ' τό βουνό.-

3) Δέν υπήρχε ἀλληλοβοήθεια μεταξύ οἰκογενειῶν μόνον ἀτόμων.-

4) Οὔτε ἀλληλοβοήθεια υπήρχε διά τήν παρασκευήν παστῶν.-

β) Εἰς ἐκτέλεσιν κοινοτικοῦ ἔργου:

1) Ὑπήρχε ἡ ἀγγαρεία δηλ. κάθε Κυριακή φώναζε ὁ κήρυκας καί μαζεύονταν ὅλο τό χωριό μαζί μέ τά ζῶα καί κουβαλοῦσαν πέτρες, ξύλα, πλάκες κ.λ.π.

2) Ἀγγαρεία διά τήν καλλιέργειαν κοινοτικῶν κτημάτων δέν υπήρχε διότι ἡ ἐκκλησία εἶχε τά βόδια τά δικά της δηλ. τά ζευγάρι της.-

3) Τό χωριό εἰς περίπτωσιν κινδύνου ἀπό τούς λύκους ἔβγαινε ..... κάθε Κυριακή ἄλλοι μέ ὅπλα, ἄλλοι μέ τενεκέδες καί ἄλλοι μέ μπαλντάδες. Ἐάν δέ ἐφόνευαν τόν λύκον τόν ἔγδερναν καί τό τομάρι τό γέμιζαν μέ ἄχυρον καί ἐγένετο ἡ περιφορά σέ ὅλα τά χωριά καί ἔπαιρναν 1,2,3 γρόσια.-

4) Δέν υπήρχε φόβος πολὺς καί δέν ἦτο ἀνάγκη νά φυλᾶνε τό χωριό εἰς περίπτωσιν κινδύνου.-

Z: ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

α) Τό ἔθιμον τῆς φιλοξενίας:

1) Ὁ Πρόεδρος ἢ ὁ Ἐπίτροπος τοῦ χωριοῦ εἶχε τό δικαίωμα νά φιλοξενίση τόν ξένον ὄχι ἄλλος.-

2) Δέν υπᾶρχει συνήθεια νά ζυμώνουν κουλουρούρα τοῦ Χριστοῦ γιά τοῦς ξένους.-

3) Τά περισσότερα χωριά δέν εἶχανε ξενῆνες γιά τοῦς διαβάτες μόνον στίς Παπαδάτες Πρεβέζης υπῆρχε ξενῶνας (ἀμιλικό) δηλ. ἰδιαίτερα δωμάτια διά τοῦς ξένους καί τό συντηροῦσε ἡ ἐκκλησία μέχρι καί σήμερα.-

4) Δέν υπᾶρχουν δοξασίαι περί φιλοξενίας.-

β) Ξενηλασία: Οὐδέποτε ἐλήφθη τέτοια ἀπόφασις νά μή γίνωνται δεκτοί εἰς τό χωριό οἱ ξένοι ἐκτός ἐάν ἦτο ἀσθενής.-

Η: Ο ΒΙΟΣ ΕΝ ΤΗ ΞΕΝΙΤΕΙΑ

α) Έδιμα κατά τήν ἀποδημίαν.-

Μόλις ἔβγαينه ὁ ξενιτευόμενος ἀπό τό σπίτι γιά νά φύγη ὅλη τήν ἡμέρα δέν σκούπιζαν.-

Εὐχαί ἦσαν: Καλή προκοπή, νά πᾶς καλά ν' ἀρῶῃς καλά ν' ἀρῶῃς καζαντισμένος.-

β) Ἡ Ξενιτεία:

Γονεῖς ἔταζαν διάφορες ἐκκλησίες γιά νά τίς ἀνοίξη ὁ Παππᾶς δηλ. νά λειτουργήσῃ ἄναβαν κερία, ἔταζαν λάδι κ.λ.π.

γ) Ὁ γυρισμός:

Ὁ ξενιτεμένος ἐγύριζε στό σπίτι του καί μόνον οἱ συγγενεῖς τόν καλοσῶριζαν διά χειραψίας ἀλλά ἔδιμα δέν ὑπάρχουν.-

δ) Ἐάν ὁ ξενιτεμένος πεθάνῃ στήν ξενιτεία τότε μαζεύονται ὅλοι οἱ συγγενεῖς καί κλαῖνε στό σπίτι του καί λένε (τσαρούχι ἀπό τόν τόπον του καί ἄς εἶναι μπαλωμένο).-

Θ: Η οίκογένεια καί αἱ μεταξύ τῶν μελῶν αὐτῆς σχέσεις

α) Ὁ ἀφέντης, ὁ πατέρας, ἡ μάνα μεγάλη, ὁ πατέρας τρανός, ὁ παπούλης, ἡ ἀδελφή, ὁ μπάμπας.-

β) Προσωνιμίαι καί προσφωνήσεις.-

1) Οὐδέποτε ἡ γυναίκα ἐφώναζε τοῦ συζύγου της εἰς τό ὄνομά του ἀλλά εἰς τό ὄνομα τοῦ μικρότερου υἱοῦ του ὡς ἐπίσης καί ὁ σύζυγος τῆς γυναίκας του.-

2) Ὁ πενθερός καί ἡ πενθερά προσφωνοῦνται πατέρα μάνα ὁ ἀνδράδελφος (ἀφέντη) καί ἡ ἀνδράδελφη (κυρά)

3) Στά ὀνόματά των.-

γ) Δικαιώματα καί καθήκοντα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.-

1) Τήν ἐξουσία δηλ. ὅλα γενικά τοῦ σπιτιοῦ διοικοῦνται ἀπό τόν πατέρα. Ὁ πατέρας εἶναι ὁ κλειδικράτης.-

2) Δέν ὑπάρχει διάκρισις μεταξύ πρωτότοκου υἱοῦ ἢ θυγατέρας εἰς τό σπίτι.-

3) Τόν ὑστερότοκον υἱόν τόν ἀγαποῦσαν περισσότερον ἀπό τοῦς ἄλλους

4) Ἦτο καλή καί ὁ πένθερός καί ἡ πενθερά ἀγαποῦσαν πολύ καί τόν γαμβρό καί τήν νύφη (εἶναι παιδιά δικά μας νά σκάση ὁ ἐχθρός).-

I: Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

a) Έν τῷ οἴκῳ.-

1) Θεωρεῖται βουνό ἢ ἀπόκτησις θηλέος τέκνου. Ὅταν πεθάνῃ λέγουν καλότυχοι οἱ γονεῖς πού ἀπαλάχτηκαν ἀπό τό σπίτι.-

2) Ἀπό τό 18ον ἔτος τῆς ἡλικιάς οἱ γονεῖς ὑπανδρεύουν τās θυγατέρας τον. Δέν ρωτοῦσαν τήν κόρη οἱ γονεῖς οὔτε καί τά κορίτσια εἶχον ἀντίθετον γνώμη ἔλεγαν ἐάν θέλῃ ὁ πατέρας νά μέ πνίξῃ ἢ μέ πνίξῃ.-

3) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρός Γιάνναινα ἢ γυναῖκα τοῦ Γιάννη, Κώσταινα ἢ γυναῖκα τοῦ Κώστα.-

4) Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσηιν προσωνυμοῦνται ὁ σύζυγος ἀπό τό ὄνομα τῆς γυναικός.-

5) Οὐδέποτε ἢ γυναῖκα κάθονταν στό τραπέζι ἢ ὅταν εἶναι οἱ δικοί της ἢ ὅταν ἦταν ξένος.-

6) Μόλις ἢ γυναῖκα ἀποκτήσῃ τέκνον ἄρρεν περιβάλλεται μέ μεγαλυτέραν ἐκτίμησιν ἀπό ὅλους τούς συγγενεῖς δηλ. (φουρτουλᾶνε ὅλοι ἀπό τήν χαρά) ἐάν ὁμως ἀποκτήσῃ κορίτσι δέν τήν ἐκτιμοῦν (τήν κοιτᾶνε σάν ψοφήμι).-

Ἐάν δέ ἀποδειχθῇ στείρα εἶναι γιά νά πάη νά χαθῇ εἶναι δηλ. γιά τό γκρεμό ἢ σάν νά ἔχουν νεκρό στό σπίτι καί ὄλο ἐνοχλήσεις ἀπό τά πεθερικά (φαινόσουν ἐσύ τί μόστρα ἦσουν ἀπό τό σπίτι σου).-

β) Ἐν τῇ κοινωνίᾳ

1) Ἐξήρχετο ἀπό τό σπίτι μόνον ὅταν ὑπῆρχε ἐργασία στά κτήματά της. Οὐδέποτε μόνη της, μόνον μέ ἕναν ἀπό τό σπίτι ὅποιονδήποτε.-
Αὐτή ἡ συνήθεια ὑπάρχει καί σήμερα.-

2) Πήγαιναν κάθε Κυριακή ἢ κάθε 15. Ἐστέκοντο στό τέλος δηλ. στό γυναικονίτη.-

3) Ὅταν πηγαίνουν ἢ ἐπιστρέφουν ἀπό τήν δουλειά ἢ ἀπό τό πανηγύρι πηγαίνουν ὁ μὲν ἄνδρας καβάλλα εἰς τό ζῶον ἢ δέ γυναῖκα πεζῇ.-
Ἐπίσης ἡ γυναῖκα φορτώνεται ξύλα, πέτρες, ἐλιές καί ἄλλα βάρη εἰς τήν ράχην της ὅταν ἐπιστρέφῃ ἀπό τά κτήματά της.-

4) Δέν ἐγένετο ἑορταί γυναικῶν, δέν ἔδιδαν καί μεγάλην σημασία.

5) Παστρική, βρομιάρα, μορόζα, ἄκκληρη.-

ΙΑ: ΊΔΙΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

α) Βλάμηδες, Κάθε δευτέρα τοῦ Πάσχα δηλ. τῆς διακαινησίμου μαζευόταν 3-4 παιδιά ἔπαιρναν δέ καί μιὰ κοπέλλα καί πήγαιναν στήν ἐκκλησία καλοῦσαν καί τόν παππᾶ καί τοῦς διάβαζε εὐχή, ἔδιναν καί τά χέρια ἀναμεταξύ των καί ἀπό τότε καί στό ἐξῆς ἔπρεπε νά εἶναι καλλίτερα ἀπό ἀδέρφια.-

β) Δέν ὑπῆρχαν ἰδιαίτερα ἔθιμα διότι οἱ κλέφται καί οἱ λησταί δέν παρουσιάζονταν μπροστά στόν λαό γιά ν' ἀνταλλάξουν διαφορές κουβέντες ἢ νά γλεντίσουν.-

1) Ὅπου ὁ ληστής πήγαινε γιά νά φάη ψωμί ὅλοι τόν σεβότανε ἀπό μικρό μέχρι μεγάλο διότι ὑπῆρχε ὁ φόβος στό μέσον.-

2) Ὑπῆρχε μεγάλος σεβασμός. Ἡ δέ ὑποστήριξις τῶν ἀδυνάτων ἦτο μεγάλη, μέ χρήματα, ροῦχα καί μέ διάφορα λύτρα.-

4) Τόν καταδότη τόν τιμωροῦσαν οἱ λησταί πολύ σκληρά 1) τόν ἔδεσαν 2) τόν τσιγάριζαν μέ λάδι πίσω στόν τράχηλο (κομποραχιά) ἀφοῦ προηγουμένως τοῦ ἄνοιγαν τομές μέ τό μαχαίρι, τοῦ ἔβαζαν φωτιά στό σπίτι κ.λ.π.
Οἱ κλέφται καί οἱ λησταί μόνοι των δέν μποροῦσαν νά κάμουν τίποτε εἶχαν πάντοτε τόν ὁδηγό (κολοοῦζο).-

5) Δέν ἔδιδαν λόγο εἰς οὐδένα ὅτι ἤθελαν τό ἔκαμαν χωρίς νά ρωτήσουν κανένα.-

γ) Δέν ύπῆρχον Ἀδελφᾶτα δηλ. ἔταιρεῖται μοναχῶν ζώντων κοινοβιακῶς

*IB: Συντεχνίαι καί σωματεία. Σξέσεις τῶν ἐργοδοτῶν πρὸς τοὺς ἐργάτας, των
ὑπηρετῶν πρὸς τοὺς κυρίους.-*

1) Δέν ὑπῆρχον συντεχνίαι καί σωματεῖα.-

*2) Οὔτε σύνδεσμος μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ τσελιγκάτου ὑπῆρχε διότι δέν ὑπῆρχε
μεγάλη κτηνοτροφία.-*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

A: ΓΕΝΙΚΑ

α) Λέξεις, όροι και φράσεις νομικοί:

Δίκη, άγωγή, σιδεροκέφαλα (πρόβατα)

β) Έλληνικότης.-

1) Από τό 200ν έτος θεωροϋνται ένήλικα τά άρρενα καθώς και οί κοπέλλες (άντρογύναικα). Δέν γίνεται τελετή προς πίστωσιν τής ένηλικιώσεως. Ουδέμια μεταβολή έπέρχεται εις τήν ένδυμασίαν του ένηλικιουμένου. Ούτε ο ίερεύς διαβάζει καμίαν εύχήν.

Έπίσης ούτε και τά ένδύματα εύλογεί.-

Δέν υπάρχουν συμβολαιογραφικές πράξεις ούτε έγγραφα διαλύσεως υπεξουσιότητος, είχαν μόνον για πράξεις τό (μπέσα για μπέσα) ότι έλεγον προφορικά.-

2) Καμία συμφωνία μόνον εάν πήγαινε ο ένας σήμερα αύριο θά πήγαινε ο άλλος.-

3) Η συμφωνία ήταν να τήν υπανδρεύση και έγένετο προφορική δηλαδή άγράφως.-

4) Ουδέποτε ο ένήλικος έχει πλήρη έλευθερίαν δράσεως και πάντοτε έξαρτάται από τήν θέλησιν και απόφασιν του πατρός.-

B: Οικογενειακόν Δίκαιον

a) Άρραβών.-

1) Δέν υπήρχε συνήθεια ν' άρραβωνιάζουν οί γονεῖς τά τέκνα των άπό τῆς ..... ἡλικίας. Μόνον άπό τό 20ον έτος τῆς ἡλικίας.-

2) Πήγαινε ό προξενητής στόν πατέρα τῆς κοπέλλας καί τήν ζητοῦσε. Δέν υπήρχε συνήθεια για δῶρα άρραβώνος. Ἡ άμοιβή τοῦ προξενητοῦ 5-10 γρόσια. Ἡ άρραβώνα ἦταν ἡ άλλαγή δακτυλιδίων καί (καλή προκοπή) έλεγε ό προξενητής.-

3) Οὐδέποτε ό άρραβωνιαστικός πήγαινε στό σπίτι τῆς μνηστῆς.- Καί οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε μέ αὐτήν μέχρι τήν ἡμέρα τοῦ γάμου.-

4) Δέν έλύετο δι' οἰανδήποτε λόγον ἡ μνηστεία μόνον ό θάνατος.-

5) Δέν έδιδαν δῶρα, μόνον έν περιπτῶσει διαλύσεως αὐτοῦ ἡ θανάτου ενός εκ τῶν μεμνηστευμένων έγύριζαν πίσω τό δακτυλίδιον.-

6) Ὁ γαμβρός οὐδεμίαν υποχρέωσιν έχει ν' άποζημιώσει τήν μνηστήν του έν τήν έγκαταλείψη, μόνον εἶναι υποχρεωμένος νά γυρίση πίσω τό δακτύλιον.-

7) Μεγάλη προσβολή (φιλημένη, χαιδεμένη).-

β) Γάμος.-

1) Από τό 20ον έτος καί άνω δέν έξεταζον τά έτη τών νυμφευομένων εάν ο άνδρας ή ή γυναίκα ήταν μεγαλύτεροι.-

Οί παλιοί έλεγον ή γυναίκα να είναι 20 έτη ο δε άνδρας άς είναι (30) τριάντα διότι ή γυναίκα γεράζει γρηγορώτερα.-

2) Έξαρτάται από τον πατέρα δηλ. ότι έχη εύχαρίστησι δίδει στό παιδί, εάν όμως είναι πολλά παισιά (αδέλφια) πέρνει ο καθείς τήν αναλογία του. Ως προικοδωρεά πέρνει υίός από τον πατέρα

μερικά χρήματα δηλ. 10 έως 20 ναπολιόνια (110 γρόσια ή λίρα 96 γρόσια τό ναπολιόνι).-

Άλλα δώρα δέν έδιδαν.-

3) Η προίκα ήταν ελάχιστη τότε 2 στρώματα, 1 μουτάφι 1 προσκέφαλο, 2-3 πουκάμισα, 2 σεγγούνια, 2-3 γκιοϋρτες άσπρες πού είχαν στό κάτω μέρος γαϊτάνι κόκκινο, ποδιές άσπρες μαντιλένιες, στό κεφάλι είχε μπόλια (τσεμπέρι, άσπρο μαντύλι). Από τότε πού άρρεβωνιάζει τήν κόρη της. Όχι.

4) Δέν υπήρχε κανονισμός προικός. Καμιά προτίμησις είς τον προικισμών τής πρωτοτόκου θυγατρός υπήρχε. Μόνον προίκα παίρνει τήν προίκα τής μητέρας της.-

5) Ουδέμίαν υποχρέωσιν αναλαμβάνουν οί συνιστῶντες τήν προίκα δηλ. ο πατήρ ή οί άδελφοί τής νύμφης, μόνον εάν θέλουν καί έχουν εύχαρίστησιν οί άδελφοί τής νύμφης να βοηθήσουν τον γαμβρό.-

6) Δέν υπήρχε συνήθεια.-

7) Διά προικοσύμφωνο είχαν τόν λόγο (μπέσα για μπέσα), καί διότι δέν είχαν πολύ .....-

8) Δέν υπήρχε έξαγορά νύμφης. Μέ θέλεις σέ θέλω έλεγαν οί δύο συμπέθεροι, άνθρωπο θέλω όχι προίκα.-

9) Γίνεται άρπαγή νύμφης, όταν θέλουν καί τό παιδί καί ή κοπέλλα.-

Σέ όλη τήν περιφέρεια τής Λάκκας Σουλίου. Προτοῦ γίνουν τά στέφανα ρωτάει ό παππᾶς τά νεόγαμβρα πρῶτα τήν κοπέλλα εάν θέλη τόν άνδρα τρεῖς φορές επίσης καί τό παιδί, εάν όμως πῆ ή κοπέλλα ότι δέν τόν θέλει τότε δέν βάζει στέφανα ό παππᾶς.

Όχι.

10) Δέν δίδεται τοιοῦτον είδος δῶρον (θεώρητρον) εἰς τήν υππανδρευομένην κόρην.-

11) Ό Γαμβρός τήν διώχνει από τό σπίτι του εάν ή νύμφη δέν εύρεθῆ παρθένος.-

12) Όταν μετανοήση ό γαμβρός πρωτοῦ στεφανωθῆ δίδεται άπανοπροίκι.-

13) Ἐάν ἦτο στεῖρα ἢ νύμφη (δέν τ' ὄβαναν στ' αὐτί) μόνον ἔπαιρναν κοπέλλα ψυχοπαίδα δῆθεν μήπως ἀποχτήσει ἢ νύμφη. Ὅχι, δέν προσλαμβάνετο δευτέρα σύζυγος πρός τεκνοποιῖαν.-

14) Πολλοί γονεῖς ἔπαιρναν σὺγαμπρο ἐπειδὴ δέν εἶχαν παιδιά ὑπό τόν ὄρον ὅτι μετά θάνατον τῶν γονέων ὅλη ἡ περιουσία ἦταν δική τους. Δέν εἶχε κανένα δικαίωμα ὁ γαμβρός ἀφοῦ ζοῦσαν οἱ γονεῖς, ὑποχρέωσιν εἶχε νά ἐργάζεται τήν περιουσίαν καί νά περιποιῆται τούς γονεῖς (ὁ γαμπρός καθότανε σάν νύμφη).-

15) Οὐδεμία ἀπαλλοτριώσεις ὑπῆρχε τῶν προικῶν.-

16) Ἡ σύζυγος δέν εἶχε κανένα δικαίωμα στήν περιουσία. Ἡ προίξ τῆς συζύγου ὑπέκειτο εἰς τά χρέη τοῦ συζύγου.-

γ) Δύσις τοῦ Γάμου

1) Τήν ἔπαινε πάλιν ὁ πατέρας, ἄφηγε μόνο κανένα σκέπασμα τοῦ γαμβροῦ.
Ἐάν ὑπῆρχον τέκνα δέν ἔπαιναν τήν περιουσίαν.-

2) Παραμένει εἰς τήν οἰκίαν τοῦ συζύγου της κει διατρέφεται ἀπό τήν
περιουσίαν αὐτοῦ ἔάν δέν ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον.-

3) Τά παίρνει πάλιν ἡ σύζυγος. Ὁ σύζυγος δίδει μόνον ἀποζημίωσιν διά τά
τέκνα (δέν ἦταν ἀνακαφάς νά ζήσῃ).-

4) Δέν ὑπῆρχε διάκρισις τῶν ἐρχομένων εἰς δεύτερον γάμον.-

δ) Υιοθεσία

1) Είς περίπτωσιν πού δέν ἔχουν παιδιά. Ψυχοπαίδι, ψυχοκόρη, ψυχογιό

2) Δέν ὑπῆρχον ἔγγραφα οὔτε πράξεις συμβολικοί, μόνον μέ τό στόμα ἔλεγον
δηλ. προφορικά εἰς τό σπίτι ἐνός ἐκ τῶν δύο γονέων.-

ε) Αποκήρυξις και αποκλήρωσις τέκνου

1) Απόπαιδο, απόξενο.-

2) Όταν τό παιδί δέν υπακούη είς τούς γονείς τότε τόν κάνουν απόπαιδο, τοῦ ἔδινον μόνον 200 γρόσια διά νά συντηρηθῇ.-

3) Όταν ἡ κοπέλλα ντροπιάσῃ τούς γονεῖς της δέν τῆς δίδουν τίποτε ἀπολύτως μόνον ὅτι φορεῖ ἑπάνω της.-

ζ) Αδελφοποιϊα

1) Βλάμηδες

2) Ένώνονται δι' ιεροτελεστίας εν τῇ ἐκκλησίᾳ κάθε Λαμπρῇ δηλ. τό Μέγα Πάσχα. Πιάνονται διά χειρός ὅλοι μέσα στήν ἐκκλησία καί ἔφεραν ὅλοι γύρω ἀπό τό ἀναλόγιο μαζί μέ τόν παππᾶ καί ἀφοῦ τελείωνε τίς εὐχές τους χώριζε μέ τό εὐαγγέλιο, βλάμηδες πιάνονταν κοπέλλες καί παιδιά μαζί. Ἀπό τότε ἀπαγορευόταν νά πάρη ἀδελφόποιτος ὡς γυναίκα τήν σταυραδελφή του.-

3) Δέν ὑπῆρχε καμία σχέσις μεταξύ αὐτῶν.-

η) Έπιτροπεία καί κηδεμονία

ι) Οί συγγενεῖς. Παίρνουν τα παιδιά τήν περιουσίαν. Τά ὀρφανικά κτήματα τά διαχειρίζονται οἱ συγγενεῖς πού ἀναλαμβάνουν τήν κηδεμονίαν τῶν ὀρφανῶν.-

Γ: Κληρονομικόν δίκαιον

α) Διαδοχή ἐκ διαθήκης.-

1) Μόνον προφορική διαθήκη ὑπό τοῦ Ἱερέως καί ἄλλων δύο μαρτύρων.-

2) Ἄλλος τρόπος δέν ὑπῆρχε.-

3) Κληροδοτήματα μόνον σέ ἐκκλησίες ἔδιδαν π.χ. μιά ἐλιά ἢ ἕνα-δύο στρέμματα ἐξ ἀδιαθέτου.-

β) Διαδοχή ἐξ ἀδιαθέτου

1) Εἶναι διάφορον τό κληρονομικόν δικαίωμα τῶν ἀρρένων ἀπό τῶν θηλέων εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς μέν τά θήλεα δέν ἐδίδοτο ἀκίνητος περιουσία, εἰς δέ τά ἄρρενα ἐδίδοτο ἀναλόγως τῆς θελήσεως τοῦ πατρός.-

2) Ὅταν ἀποθάνουν οἱ γονεῖς τους κληρονομοῦν οἱ θυγατέρες οἱ ὁποῖες τό μοιράζονταν ἐξ ἴσου.-

3) Μοιράζεται ἡ πατρική περιουσία ζῶντος τοῦ πατρός, κατά πρῶτον κρατεῖ μερίδιον ὁ πατήρ διά τόν ἑαυτόν του (γεροντομοῖρι) καί τήν ὑπόλοιπον περιουσίαν τήν μοιράζει ἐξ ἴσου. Ἡ συντήρισις τῶν γονέων γίνεται ὑπό

μικρότερου αδελφοῦ δηλ. ἀφοῦ χωρίσουν τά ἀδελφια τόν μικρότερο τόν κρατοῦν οἱ γονεῖς καί τόν παντρεύουν ἀμέσως.-

4) Τό κληρονομούν τά ἀδελφια ἢ οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς ὅταν ἀποθάνῃ ἄκληρος αὐτός.-

5) Μέ λαχνό. Ἐπαιρναν ὅλα τά εἶδη καί τά μοίραζαν ἐξ' ἴσου σέ ὅλα τά ἀδελφια, ἔπαιρναν μετά ἕναν ξένο καί στό κάθε εἶδος ἔβαζε καί μία πέτρα, ἕνα ξύλο, ἕνα καρῦδι κ.λ.π. μετά ὁ ξένος φώναζε στά ἀδελφια τί θέλει ὁ κάθε ἕνας π.χ. ξύλο, καρῦδι, πέτρα καί ὁ κάθε ἀδελφός ἔλεγε τί ἤθελε καί ἔπαιρνε τό μοιράδι του καί ἔτσι ἔρρηχναν τόν λαχνό.-

Στή μοιραγή ἔπαιρναν μέρος καί αἱ θυγατέρες. Ὅχι δέν ὑπολογίζετο ἡ περιουσία πού ἔπαιρναν οἱ υἱοί λόγω σπουδῶν μόνον ὅταν τελείωνε τίς σπουδές συντηροῦσε ὅλους.-

6) Δέν εἶχαν οἱ μητέρες περιουσίαν.-

7) Ἡ σύζυγος ἔπαιρνε ἀπό τόν ἄνδρα τό (ἀνορομοίρι) ἢ ὁ σύζυγος τῆς συζύγου εἴαν εἶχε τό γυναικομοίρι ἀκίνητον περιουσίαν ἕνα κτῆμα.-

8) Ἐάν ζῆ ἢ σύζυγος τήν παίρνει αὐτή ἢ ἄλλος τήν παίρνουν οἱ συγγενεῖς.-

9) Στίς ἐκκλησίες προέρχεται ὡς δωρεά. Ἐάν δέν ὑπῆρχον οἱ συγγενεῖς.-

Δ: "Εμπρακτον δίκαιον

α) Κυριότης.-

1) Σύνορα μέ πέτρες ή δένδρα ή φράκτη μέ παλούκια κασί τά πλέκουν μέ ρίγια αὐτά ἦταν τά σημεῖα κυριότητος ἐπί ἀγρῶν.-

2) Τά εἶχαμε ὅλα ἐλεύθερα (ἀμπολισίωνα) μόνον τά μέρη πού τά ἤθελαν διά βοῖδολεῖβαδα δέν ἦσαν ἐλεύθερα καί αὐτά τά εἶχανε σέ ξεχωριστό μέρος καί τά φυλάγανε μόνοι τους οἱ κάτοικοι.-

3) Σκάλα κόβανε τίς τρίχες ἐπάνω στή ράχη τῶν ζώων σανόκαλα, σκιζώφτικη, σκίζανε τό αὐτό στά δύο, κοτσάφτικη κόβανε τό αὐτί στή μέση.-

4) Δέν εἶχαν ἔγγραφα. Ὅτι ἔλεγον προφορικῶς.-

5) Δέν εἶχαν μεγάλα σπίτια, οὔτε πατώματα εἶχαν στά σπίτια.-

6) Ἐπλήρωναν στά βακούφι (ἐκκλησιά).-

7) Δέν ὑπῆρχε κανένα δικαίωμα, μόνον ἐάν τίς εἴφτιαχνε δικό του μόνον στασίδι εἰς τόν ναόν.-

ζ) Αγροζημιαί

1) Μόλις γίνει ή ζημιά πηγαίνει ο ιδιοκτήτης του και ειδοποιεί τον αποκοπάρη και αποκόβει τήν ζημιά ότι είχε σπείρη στο χωράφι θά τοῦ δώση ἐκεῖνος πού ἔκανε τήν ζημιά (ἀποκοπή).-

Ἐμπορικόν δίκαιον.-

α) Τρόποι ἐμπορίας (τράμπα, ἀλλαξιά).-

Μόνον κατά τάς ζωοπανηγύρεις ἐγένοντο ἐκθέσεις ζῶων πρὸς πώλησιν εἰς Φιλιππιάδα καί Ἄρταν (στά μιχούστια).-

Ποινικόν δίκαιον

α) Ἀντιλήψεις περὶ ποινῆς.-

Ὅτι ἔδωσες θά λάβῃς, ὅπως ἔστρωσες θά κοιμηθῇς.-

β) Ποιναί ἐγκληματούντων.-

1) Τόν τιμωροῦσε ὁ πρόεδρος 2-3 ἡμέρες φυλακή.-

2) Δέν ὑπῆρχε συνήθεια κουράς.-

3) Τόν παρουσίαζαν μπροστά σέ ὄλο τό κοινό καί τόν ἔφτιναν ὄλοι.-

4) Ἄλλαι ποιναί: Ἐβγαζαν ἀφορεσμό ἀπό τόν Δεσπότι ἐάν δέν ἤξευραν τόν δράστη.-

5) Δέν συνηθίζετο ἡ τιμωρία χρεωκοπῶν.-

6) Σχολικαί ποιναί: τράβηγμα αὐτιῶν, τούς ἔδιδε ὁ δάσκαλος μπάτσο στό πρόσωπο, ὀρθοστασία στό ἓνα πόδι.-

Η: Ποινικόν δικονομικόν δίκαιον

Δοκιμασίαι κλέπτου: Τόν βάζουν νά παλαμήση τό Εὐαγγέλιον, τόν βάζαν νά πατήση τόν σταυρό μέ τό πόδι κάτω στή γῆ ἀφού τόν φτιάξουν.-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ZΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙΟΝ

Α: Ὁ πόθος διά τά παιδιά, Σπειρότης καί μέσα πρός θεραπεία ναυτῆς.-

α) Λέξεις, φράσεις καί παριμίαι μέ τήν στεῖραν γυναῖκα:

Ἐάν ἦσουν καλή δέν θά ἦσουνα στεῖρα. Ἀφοῦ εἶσαι ἄκκληρη δέν ἔχεις θεό ψηλά σου.-

β) Τό ὄνειδος τῆς ἀτεκνίας. Δέν ὑπάρχει ἔθιμον νά μή δέχεται ὁ ἱερεὺς τήν προσφορά τῶν ἀκλήρων διά τήν λειτουργίαν.-

Μόνον ἡ νεόνυμφη προτοῦ συμπλήρωση χρόνου δέν δανεῖζεται προζύμι ἀπό γυναῖκα ἀτεκνη.-

γ) Ἀντιλήψεις διά τό ἕνα καί διά τά πολλά παιδιά:

Ἐνα-κανένα. Ἐνα εἶναι καί φαίνεται. Ἔχει μοιάσει τοῦ πατέρα του. Αὔριο αὐτό θά γίνῃ μεγάλο καί τρανό. Δέν θά σβήσῃ τόνομα τοῦ πατέρα του.-

δ) Μέσα πρός θεραπείαν τῆς στειρότητος.-

ι) Πρός θεραπείαν τῆς στειρότητος προσέφυγον σέ παρεκκλήσια καί εἰδοποιοῦσαν τόν Ἱερέα νά λειτουργήσῃ 9 ἐκκλησίες καί ἡ γυναῖκα ἔτρωγε τόν ἄρτο πού τῆς ἔδιδε ὁ Ἱερεὺς.-

ε) Μαγικαί πράξεις πρός ἀρρενογαλίαν.-

Εἰς οὐδεμίαν προᾶξιν κατέφευγον διά νά γεννήσουν ἀρσενικό (ὅτιδῶση ὁ Θεός) ἔλεγον.-

ζ) Μέσα πρός πρόκλησιν στειρώσεως.-

Διά τόν περιορισμόν τῶν γεννήσεων μεταχειρίζονται τό στειρόχορτο.-

Τό στειρόχορτο τό εὔρησκαν στά ζῶα γίδια ἢ πρόβατα τά ὁποῖα ἔχουν 7 χρόνια νά γεννήσουν ὅταν τά σφάζουν, αὐτό εἶναι ἕνα μικρό πραγματάκι πού μοιάζει ἀκριβῶς σάν ἄνθρωπος.-

Τό παίρνουν καί τό δίδουν στόν Ἱερέα καί τό λειτουργεῖ 40 ἡμέρες. Μετά τό χρησιμοποιοῦν ὡς ἐξῆς: Ἐάν τό μυρίση ἢ ὁ ἄνδρας ἢ ἡ γυναῖκα κάνει 7 χρόνια νά γεννήση. Ἐάν τό φᾶνε δέν γεννᾶνε ποτέ.-

B: Έγκυμοσύνη

α) Λέξεις, φράσεις και παροιμίες σχετικά με την έγκυον.-

Βάρκα είναι -πολλά κουκιά έφαγες και φούσκωσες- τί έπαθες και έγινες έτσι, είσαι φορτωμένη.-

β) Τρόποι ανταλλαγής από τās άδιαθεσίας τής έγκυμοσύνης.-

Η έγκυος προσπαθεί να κρυψη την έγκυμοσύνη άφ' ενός μεν διά να αποφύγη τό κακό μάτι, και άφ' έτέρου ντρέπεται.-

γ) Έτοιμασίαι διά την γένναν:

Προτού γεννήσει έτοιμάζει τά ροϋχα: σπαργανά, τούλια (ροϋχα για ν' αλλάξη τό μικρό) σκοϋτα, φασκιά, σαρμανίτσα.-

δ).....

1) Τό έμβρυον ήμπορεί να λιποθυμήση, αλλά διά να συνεφέρουν τό παιδί δίδουν εις την έγκυον να πίνη ρακί (οϋζο) ξύδι και δάφνη.-

2) Ημπορεί να γεννηση τέρας εάν δέν έχει φυλάξη τās έορτάς (τόδειξε ο θεός ειδες; είναι σημάδια του θεού αυτά.-

3) Η θηλή του μαστού της ήμπορεί να πρησθῆ.-

Σχετικά ιατρικά: Τήν θηλή του μαστού την μαγαρίζουν με κόπρον από σκύλλον (σκυλλόσκατα) δηλαδή παίρνουν την κοπρο την κοπανίζουν με λινοκόπι

σπόρους, φύλλο πλατομαντίλας τά στουμπᾶνε καί μετά ζεσταίνουν ὀλίγο ξύδι καί τόν πολτό τόν θέτουν ἐπάνω στή θηλή γιά νά τραβήξῃ τούς πόνους.-
Ἄλλο ἰατρικό ἢ μαρμαγκοφωλιά τό χῶμα αὐτό τό ζυμώνουν μέ λάδι καί ἀλοίφουν τήν θηλή.

ε) Ἀποβολή:

Ἡμπορεῖ νά ἀποβάλλῃ ἡ γυναίκα ὅταν σηκῶσῃ πολύ βάρος, ἀπό ἐξωτικά δηλ. ὅταν κοιμᾶται ἔξω καί τήν χτυπάει ἀχομνός ἀέρας.-

Προφυλακτικά κατά τῆς ἀποβολῆς: μοσχοκάρυδο, τσαΐ, χαμόμηλο, κανέλλα.-

Ἡ ἀποβολή θεωρεῖται ἐπικίνδυνος εἰς τήν ζωήν τῆς ἐγκύου ἂν συμβῇ εἰς τούς ζυγούς μῆνας.-

ζ) Ἀπαγορεύσεις πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχόμενης βλάβης τοῦ παιδιοῦ.-

Δέν πρέπει ἡ ἔγκυος νά πηγαίνει εἰς κηδεῖας διὰ νά μὴ γίνῃ τό παιδί της κίτρινο, δέν πρέπει νά φάγῃ λαγό διότι τό παιδί της θά λαγοκοιμᾶται, ἐπίσης δέν δανεῖζεται πράγματα μετὰ τήν δύσιν τοῦ ἡλίου.-

Πρὸς ἀποφυγὴν θηλυγονίας ἀπαγορεύεται ἡ γυναίκα νά τρῆγῃ θηλικά ζῶα π.χ. κότες, προβατίνες, γίδες κ.λ.π.

Διὰ νά μὴν γεννηθῇ τό παιδί ἀνάποδα ἀπαγορεύεται νά βάζῃ τά ξύλα ἀνάποδα στή φωτια, δέν πλέκουν τῆς ἐορτές γιατί ὅπως βάζουν τήν θυλιά στό λαιμό ἔτσι βρίσκουν καί τό παιδί δεμένο στόν λαιμό κατὰ τόν τοκετό.-

Ἐνέργειαι πρὸς ἐπέτευξιν εὐτοκίας.-

Ἐντριβές μέ οἰνόπνευμα στήν κοιλιά. Παίρνουν τρία λιθαράκια ἀπό τό σταυροδρόμι καί τά παιροῦν στήν μέση τῆς γυναίκας καί μετὰ τά ρίχνουν κάτω πρὸς τά πόδια. Ἐπίσης παίρνουν νερό ἄκριτο καί τό δίνουν στήν γυναίκα

νά τό πιῆ.- Γίνεται καί προσφυγή εἰς Ἁγίους, Ἅγιον Κοσμᾶν, Ἅγιον Ἐλευθέριον. Πολλές φορές παίρνουν καί τήν ζώνη τοῦ Παπᾶ ἀπό τήν μέση τῆς γυναίκας.-

2) Προγνωστικά τοῦ γένους τοῦ ἐμβρύου. Ἐάν εἶναι τά γκοφά της γεμάτα θά κάνη παιδί.

3) Ἀπό τό νεφρό τῶν ζώων τό σχίζουν ἀπό τό ἕνα μέρος καί τό ρίχνουν στή φωτιά ἔάν αὐτό κλείση θά κάνη παιδί, ἔάν μείνη ἀνοιχτό θά κάνη κοπέλλα.-

ιβ) Δεισιδαίμονες συνήθειαι εἰς περίπτωσιν ἀποβολῆς ἢ γεννήσεως νεκροῦ.-
Τό ἔμβριον τό θάπτουν σέ μιά γωνιά τοῦ νεκροταφείου ξεχωριστά διότι εἶναι ἀπό γονεῖς χριστιανούς.-

Γ: Γέννησις

α) Πρόσκλησις τῆς μαμμῆς καί τῶν συγγενῶν.-

Καλή λευτεριά. Παίρνουν τόν Παππᾶ καί διαβάζει τήν ἐγκυον διά διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ. Τῆς βγάζουν τά δακτυλίδια.-

β) Θέσις τῆς γυναικός κατά τόν τοκετόν:

Ὀρθή ἢ στά γόνατα ἢ ἀνάσκελα δηλ. ὅπως ἀρέσει τῆς γυναίκας.-

δ) Πρῶται περιποιήσεις τῆς λεχοῦς:

1) Ζώνη τήν κοιλιά της μέ τριχιά γιά νά νήμ τῆς μείνη ἢ κοιλιά της φουσκωμένη.-

2) Διά τήν ἀνάταξιν τῆς μήτρας τῆς βάζουν ζεστά, ἐπίσης τήν βάζουν νά καθήση μαζεμένη ἀνάσκελα μέ μαζεμένα τά πόδια της.-

4) Διά νά καθαρίση τό πρόσωπον τῆς λεχοῦς ἀπό τήν πάννα χρησιμοποιεῖ ἡ μαμμῆ πανί ἄσπρο πού τό παιρνάει στό πρόσωπό της.-

5) Γιά νά κάνη ἀγόρι ἄλλη φορά ἡ γυναίκα, ὁ νουνός ὅταν βαπτίζει γυρίζει ἕνα ροῦχο του ἀνάποδα.-

ζ) Πρώται περιποιήσεις τοῦ νεογνοῦ.-

1) Ἀφαλόκομμα.-

Μόλις γεννηθῆ τὸ παιδί ἀμέσως ἢ μαμμὴ κόβει τὸν ἀφαλό μὲ τὸ ψαλίδι, τὸ δένει μὲ κλωστή καὶ ἐπάνω ρίχνουν σμίρτο, κάρβουνο γιὰ νὰ θρέψῃ. Ἐάν ὅμως ἀργίση νὰ πέσῃ τ' ἀδέρφι τὸ τρίβουν μὲ σκόρδο καὶ ἀλάτι.- Ὁ ὀμφάλιος λῶρος (τὰδέρφι) φυλάγεται μέσα στὴν καρέκλα.-

1) Ἀλάτισμα τοῦ βρέφους καὶ λούσιμο.-

Τὸ μικρὸ τὸ λούζουν μὲ χλιαρὸ νερὸ καὶ σαποῦνι. Τὰ νερά χύνονται σὲ μιὰ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ.-

3) Γιὰ νὰ γίνῃ ἄσπρο τὸ μικρὸ σὲ τρεῖς ἡμέρες τοῦ φοροῦν πουκάμισο, φουστάνι καὶ ἀφοῦ τὸ δέσῃ (φασκιώσει) ἢ μαμμὴ τὸ δίδει τῆς μητέρας του.-

9) Μόλις γεννηθῆ τὸ μικρὸ ἀμέσως ἢ μαμμὴ στέλλει ἕναν στὸν Παππᾶ γιὰ νὰ διαβάσῃ εὐχολόνερο καὶ μὲ αὐτὸ πλαίνουν τὰ χέρια οἱ μαμμές καὶ ρεντίζουν τὴν λεχῶνα καὶ ὀλόκληρο τὸ σπίτι.- Δῶρα εἶναι τιγανίτες, πίτες, κοτόπουλα καὶ ὅτι ἔχῃ εὐχαρίστησι ὁ κάθε ἕνας.-

Δ: Λοχεία

β) Δαίμονες βλάπτοντες τὰς ἐπιτόκους καὶ τὰς λεχοῦς : κακά ἀερικό, Νεράϊδες, Ξωτικές

Προφυλακτικά κατὰ τῆκ δαιμονικῆς ἐπηρείας:-

1) Παίρνουν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας στό σπίτι μέχρι 40 ἡμέρες.-

2) Βάζουν στόν κόρφο (στήθος) ψωμί, λιβάνι, σκόρδο γιά κάθε κακό.-

3) Βάζουν λυχνάρι 40 ἡμέρες στό σπίτι νά καίη ὅλη τὴν νύκτα.-

4) Μέχρι 3 ἡμέρες δέν ἀφήνεται μόνη της.-

5) Δέν ἀνοίγεται ἡ θύρα τῆς λεχοῦς κατὰ τὴν νύκτα οὔτε φῶς εἰσάγεται ἀπ' ἔξω. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός ρίπτουν στήν θύραν κάρβουνα ἀναμένα καί ὅποιος εἰσέλθει εἰς τό δωμάτιον τῆς λεχοῦς πρέπει νά περάσῃ ἀπό πάνω ἀπό τὰ κάρβουνα τὰ ἀναμένα γιά νά φύγουν τὰ κακά ἀερικά.-

γ) Προφυλάξεις τῆς λοχοῦς ἀπό τὴν βασκανιάν.-

Τῆς κρύβουν μόνον τό πρόσωπόν της διά νά μὴν πάρῃ ἀπό μάτι μέ μαῦρο μαντύλι (π.χ. ἡ καυμένη ἡ γυναίκα εἶναι γερῆ, θέλει φαγητό, πόσο γάλα ἔχει κ.λ.π.).-

δ) Τροφαί τῆς λεχοῦς.-

Κατά πρῶτον δείνουν στήν λεχῶνα δύο αὐγά ὅχι καλά βρασμένα (μελάτα, χαμομιλο, τσάϊ, καφέ, σταφύλια, γιαούρτι, γάλα.-

Ποῖαί τροφαί ἀπογορεύονται

Ψάρι, λαγό, διότι τό παιδί λαγοκοιμᾶται, χέλι, γουρούνι δέν εἶναι καλά νά φάη διότι εἶναι βαρὺ φαγητό.-

Τό γάλα τῆς γυναίκα. Συνήθειαι σχετικαί μέ αὐτό.-

1) Πηγαίνουν στήν ἐκκλησιά τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στό Ριζοβούνι Πρεβέζης ἀνοίγουν τό Παρεκκλήσιον καί τρώγουν ἓνα χορτάρι (γαλόχορτο) μέ τά χέρια πίσω (εἶναι ἓνας θάμνος ὁ ὁποῖος φυτρώνει μόνον ἐκεῖ).-

2) Τό πρῶτο γάλα τῆς μητέρας τό πίνη τό παιδί.-

Τό γάλα τῆς γυναίκα μεταχειρίζονται ὡς ἰατρικόν ὅταν ταῦτιά καί ἡ γυναίκα νά εἶναι πρωτάρα δηλ. νά ἔχη ἀποκτήσῃ γιά πρώτη φορά.-

4) Ὅταν ἔχη πολύ γάλα τό χύνη μόνη της ἐπάνω στά ροῦχα της.-

5) Γιά νά ξανάρθη τό χαμένο γάλα πάλιν τήν σταυρώνουν μέ χτένι ἀκόνι καί σκύλου μαγαρισιά (σκυλόσκατο) ἄσπρη τρεῖς φορές.-

6) Όταν πονέσουν τά βυζιά τῆς γυναίκα κάνουν καταπλάσματα μέ λινικόκι (έμπλαστρο) γιά νά παύσουν οί πόνοι.-

ζ) Τό σήκωμα τῆς λεχῶνας:

Γίνεται τήν ἴδια ὥρα πού τήν σηκώνουν ὅταν θελήσῃ ἢ λεχῶνα. Τό λούσιμο τῆς γίνεται μέ ἀλυσύβα ἢ σαπούνι.-

Ἡ ἀλυσύβα εἶναι νερό καί στάχτι ἀφοῦ βράσουν καλά τήν βγάξουν καί τήν στραγγίζουν καί μέ τό νερό αὐτό λούζεται.-

θ) Δεισεδαιμονίες διά τήν ἀσαράντιστη.-

Να μήν ἰδῆ λείψανον, οὔτε φωτιά, διότι ὅταν ἰδῆ λείψανον κιτρινίζει τό μικρό, γύφῃ ὅταν ἰδῆ κάνει ὅλα κορίτσια, φωτιά καίεται τό παιδί.-

Ἐάν ἀναγκασθῆ νά ἐξέλθῃ ἔξω βάζει σκροῦμπο στό στήθος τῆς δηλ. καίει ροῦχο μάλινο στήν φωτιά καί μετά τό τρίβει καί γίνεται σκόνι, αὐτή τήν σκόνι τήν βάζει στό στήθος νά μήν πάθῃ τίποτε. Αὐτή ἢ σκόνι λέγεται σκροῦμπος.-

Ὁ Σαραντισμός

1) Μόλις περάσουν 40 ἡμέρες ἢ λεχῶνα πηγαίνει στήν ἐκκλησία καί παίρνει τήν εὐχή ἀπό τόν Παπᾶ, ἐάν εἶναι ἀγόρι τό περνάει ὁ Παπᾶς ἀπό τήν ἀγία Τράπεζα ἐάν εἶναι θῆλυ ὄχι.-

2) Ὅταν πηγαίνει ἐπισκέψεις ἢ γυναίκα μέ τό μωρό δίδουν αὐτῆς σιτάρι νά φάγῃ γιά νά μήν τῆς φύγῃ τό γάλα, στό μικρό ρίχνουν ζάχαρι ἐπάνω στό κεφάλι γιά νά ἀσπρίσῃ νά γεράσῃ καί σᾶν ἢ ζάχαρι νά γίνῃ. Ὅταν φύγῃ τῆς δίδουν κοτόπουλα χρήματα κ.λ.π.-

Ε: Φροντίδες περί τῶν νεογνῶν

α) Ἡ κούνια.-

1) Σαρμανίτσα. Ἡ σαρμανίτσα κατασκευάζεται ἀπό σανίδες, σχῆμα σκαφίδας πού πλαίνουν οἱ γυναῖκες. Στό ἐπάνω μέρος ἔχει μία σανίδα σχῆμα μισοφέγγαρο, (κεφαλάρι) καί πιο κάτω μία ἄλλη μισοφέγγαρι βέργα (τσίτα) γιά νά σκεπάζουν τό μωρό νά μήν τοῦ πέφτουν τά ροῦχα στά μούτρα, καί νά ἀερίζεται τό μικρό.- Στό τέλος τῆς σαρμανίτσας κάτω στά πόδια ἀνοίγουν μίαν ὀπήν γιά νά φεύγουν τά οὔρα.-

2) Τό παιδί τό κοιμίζουν κατά τάς πρῶτας ἡμέρας κάτω μαζί μέ τήν μητέρα του ἀφοῦ τό δέσουν κοπανέλι.- Μένει κάτω 8 ἡμέρες καί μετά τό βάζουν στήν σαρμανίτσα.-

Όταν πηγαίνουν στίς δουλειές τό παιδί τό κοιμίζουν στήν σαρμανίτσα. Στό δρόμο τό μεταφέρουν φορτωμένο μέ τήν σαρμανίτσα. Τήν σαρμανίτσα δέν τήν κινοῦν κενήν διότι ἀποθνήσκει τό μικρόν.-

B) Ὁ ὕπνος τοῦ μικροῦ.-

Μόλις πλαγιάσουν τό μωρό εἰς τήν σαρμανίτσαν ἀρχίζουν καί τό τραγουδοῦν
γιά νά ἀποκοιμηθῇ.-

1) Νάνι, νάνι, νάνι του
ματάκια του

κι' ὄργανο στό γάμο του
καί στά ρεβωνίσια του.

2) Τάρνα - τάρνα του ἔλα ὕπνε στα

σιμά στά τσινοράκια του, ἔλα ὕπνε ὕπνω-
σέτον καί ἐλαφρά ἀποκοιμησέτον.-

γ) Τό πρῶτο τόγισμα καί ὁ πρῶτος θηλασμός.-

1) Δίδουν εἰς τί νεογνόν τήν πρώτην ἡμέραν ὀλίγον ξύδι, τήν ἄλλην ἡμέραν
χαμόμιλο καί μετά τό βάζει ἡ μητέρα του νά θηλάσῃ.-

2) Ἡ γυναίκα τήν ὀνομάζουν πρωτάρα πού γιά πρώτη φορά θηλάζει τό
νεογέννητον. Οὐδεμίαν ἀμοιβήν ἔδιδον εἰς τήν παραμάννα.-

δ) Τό κατά τόν θηλασμόν. Ἄλλαι τροφαί τοῦ νηπίου.-

Ὅταν ἡ μητέρα τοῦ δέν ἔχει γάλα γιά νά τό θηλάσῃ τότε τοῦ δίδουν γάλα ἀπό
ξένη γυναίκα. Νερό δίδουν στό μωρό μετά ἀπό δύο μῆνες.-

ε) Τό πρῶτον λουτρόν τοῦ παιδιοῦ.-

Μόλις γεννηθῇ τό μωρό τό παλίνουν μέ λάδι καί νερό.-

Οἱ μοῖρες ἔρχονται στίς τρεῖς ἡμέρες γιά νά μοιράνουν τό παιδί.-

ζ) Οί εύχες καί άλλαι συνήθειαι.-

3) Η ίδια ή μητέρα πηγαίνει τό μωρό στην εκκλησία για να πάρη εύχή στις σαράντα καί όχι άλλη φορά.-

η) Βασκανιά.-

Διά να μὴν βασκαθῆ τό παιδί τό κρύβει ή μητέρα να μὴν τό βλέπουν ο κόσμος.- Φτιάχνουν καί φυλαχτό, δηλ. παίρνουν λιβάνι από ἐξαίρετο ἄρτο Μ.Πέμπτης σκόρδο καί ἀλάτι καί τό βάζουν μέσα σέ μιά σακουλίτσα μικρή καί τό κρεμοῦν στό μωρό.-

Ἐξορκισμοί: Φτοῦ ἀλάτι καί σκόρδο στά μάτια σου, κακό μάτι να μέ ἰδῆ.

θ) Θεραπεία τῆς βασκανίας.-

Όταν τό παιδί ἔχει τά βλάφαρα (τσίνορα) κλεισμένα λέγουν ὅτι τό παιδί ἔχει πάρει από μάτι καί τό ξορκοῦν παίρνουν δηλ. ἕνα πιάτο μέ νερό καί ρίχνουν 9 κάρβουνα ἀναμμένα, ἐάν τά κάρβουνα πᾶνε στόν πάτο λέγουν ὅτι τό παιδί εἶναι πραγματικά ματιασμένο. Μετά, μέ τό νερό αὐτό ραντίζουν τό παιδί 40 φορές καί τό πλαιίνουν τρεῖς φορές από τό πρόσωπο πρὸς τό κεφάλι ἀνάποδα, τό δέ ὑπόλοιπο νερό τό ρίχνουν σέ μιά γάτα.- Ἐάν ή γάτα τιναχτῆ λέγουν ὅτι τό παιδί θά γυρέψη.-

ι) Δαίμονες βλάπτοντες ή ἀρπάζοντες τά βρέφη.-

1) Διά να μή νυχτοπατηθῆ τό παιδί δέν ἀφήνουν μετά τήν δύσιν τοῦ ἡλίου τά σπάργανα ἔξω, δέν μιλοῦν στό παιδί τή νυχταμούτα τό φιλοῦν.-

ια) Όταν για πρώτη φορά μιά γυναίκα ἐπισκεφθῆ μέ τό βρέφος συγγενή ή ξένην οἰκίαν ἀμέσως ρίχνουν στό κεφάλι τοῦ βρέφους ζάχαρι για να ἀσπρίση να

γεράση και νά γίνη γλυκό σάν ζάχαρι, και τῆς μάνας σιτάρι για νά μήν τῆς φάγη τό γάλα. Στο μωρό χαρίζουν χρήματα ἢ ἓνα κοτόπουλο.-

ιζ) Τά νύχια τοῦ μωροῦ.-

Μόλις τό μωρό χρονιάσει ἢ μητέρα του τοῦ κόβει τά νύχια και τά πετάει ἔξω.-

ιη) Τά μαλλιά τοῦ μωροῦ.-

Όταν τό μωρό χρονιάση ἢ μητέρα του τοῦ κόβει τά μαλλιά και τά ρίχνει στή φωτιά για νά καοῦν διότι ἔξω τά παίρνουν τά ξωτικά και τό μωρό μετά τρελλένεται.-

ιδ) Διά τήν ὀδοντοφυΐαν εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν προβαίνει.-

κ) Τό ἀπόκομμα.-

Τό μερό τό ἀποκόβουν ὅταν μεγαλώση, ἢ ὅταν ἡ γυναίκα εἶναι ἔγκυος, ἢ ὅταν τό γάλα δέν εἶναι καλό και βλάπτει τό παιδί. Για νά τό ἀποκόψουν γανώνουν τήν ρόγα τοῦ στήθους, ρίχνουν πιπέρι κόκκινο, και τό φοβερίζουν λέγοντας εἰς αὐτό μή γιατί ἔρχεται ὁ μπάου.-

κβ) Τό περπάτημα τοῦ μωροῦ.-

Μπουσουλάει, πάτα-πάτα κάμε δένδρα. Για νά βοηθήσουν τό παιδί νά περπατήσει γρήγορα τό βάζουν στήν περπατοῦσα. αὐτή εἶναι κασόνι τετράγωνο μέ 4 ρόδες τό βάζουν μέσα τό παιδί και τό σπρώχνουν. Ἄλλος τρόπος τοῦ δίδουν ἓνα μπαστούνι και σηκώνεται ἢ μόνο του ἢ τό βάζουν κοντά στόν τοῖχο για νά βαδίζει μόνο του ἢ τοῦ φωνάζουν ἀπό μακριά π.χ. Τάκη ἔλα πάτα-πάτα.-

Z: Βάπτισις

α) Όνόματα ἀβάπτιστων βρεφῶν.-

Μπούλης, Κουτσουβέλης.-

β) Βάπτισις νεκρῶν ἢ ἐτοιμοθάνατων βρεφῶν.-

1) Ραντίζουν τό ἐτοιμοθάνατο μέ νερό καί λάδι τρεῖς φορές καί τοῦ χαρίζουν τό ὄνομα ἢ γίνεται ἡ βάπτισις στόν ἀέρα ἀπό ὅποιονδήποτε τοῦ σπιτιοῦ δηλ.

βγάζουν τό μικρό ἔξω καί τό σηκώνουν τρεῖς φορές στόν ἀέρα καί τοῦ χαρίζουν τό ὄνομα. Ἐάν τό μωρό ἐπιζήση τό βαπτίζει κανινικῶς ὁ Ἱερέας.-

Τό νεκροβαφτισμένο τά θάπτουν μαζί μέ τούς ἄλλους ἐνῶ τό ἀβάπτιστον σέ μιά γωνιά ξεχωριστά στό νεκροταφεῖο.-

γ) Ὁ ἀνάδοχος: νουνός, κουμπάρος.-

1) Νουνός γίνεται ἐκεῖνος πού στεφανώνει καί ἔχει τό δικαίωμα νά βαπτίση τρία παιδιά καί μετά ἐάν θελήσῃ τά ἄλλα δίδει σέ ἄλλους καί τά βαπτίζουν ἀφοῦ τόν ρωτήσουν προσηγουμένως.- Ἐάν ἕνας νουνός βαπτίση 40 παιδιά μετά θάνατον δέν χρειάζεται νά τοῦ κάνουν σαρανταλείτουργο.-

δ) Γιά νά βαπτίση ὁ νουνός ἕνα μωρό παίρνει μιά πήχyu πανί καί μετά ἀφοῦ μεγαλώσει 2-3 χρόνια κάνει τά φωτίκια δηλ. τήν Κυριακή τῶν Βαΐων ὁ νουνός κάνει ἕνα κουστοῦμι ἀπό παπούτσια κάλτσες, ρούχα, καπέλλο καί ντεψί αὐτά τά στέλλουν μέ ἕνα παιδί στόν ἀναδεχτό καί τό φωτίζει. Τό Μ. Σάββατο ὁ

ἀναδεχτός στέλλει στὸν νουνό ἕνα ἀρνί, μπογάτσια, κρασί, καρύδια μέ ἄλλο παιδί.-

ε) Βάπτισις.-

Δέν γίνεται διάκρισις ἡμέρας διά τήν βάπτισιν. Ὅταν τό μικρό εἶναι καλά ἀργούνε καί τό βαπτίζουν μετά ἀπό 2-3 καί 10 μῆνες ὅταν ὅμως δέν εἶναι καλά μετά ἀπό 8 ἡμέρες. Τά ροῦχα τοῦ μωροῦ ὅταν τά πλύνουν τό νερό τό χύνουν στό ποτάμι ἢ λαγκάδια ἐάν ὑπάρχουν ἢ στήν ἐκκλησία ὅπου χύνουν τό νερό πού εἶχε ἢ κολυμβήθρα.-

ζ) Ἡ ἀπό βαπτίσεως συγγένεια.-

Προνόμοια καί καθήκοντα τοῦ ἀναδόχου.-

1) Μετά ἀπό 8 ἡμέρες ἢ μητέρα πηγαίνει τό μικρό στήν ἐκκλησία καί ἐκεῖ τό παίρνει ἢ σύζυγος τοῦ ἀναδόχου καί ὅταν τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία τό πηγαίνει καί τό μεταλαμβάνει.-

2) Τά Χριστούγεννα στέλνει κουλούρι μέ καρύδια καί τό Πάσχα κουλούρι μέ κόκκινα αὐγά καί μιά λαμπάδα.-

Η: Ανατροφή

Χοροί και παιγνίδια νηπίων.-

1) Τό παιδί μου τό μικρό ἔξω δέν τό βγάζω ἐγώ
μου τό βλέπει ἢ γειτονιά καί μοῦ στέλει προξενιά.-

2) Παπαμάκια παίζεται

Κι' ὁ μπαμπᾶς του ἔρχεται

γιά νά φέρη κάτι τι

καραμέλες στό χαρτί

κι' ὅσο νάρθη ἢ μάνα του

νά μᾶς φέρη κάτι τι

λουκουμάδι στό χαρτί.-

δ) Ἀπαγορεύσεις πράξεων πρὸς ἀποτροπήν κακοῦ.-

1) Ἀπαγόρευαν τό παιδί νά μή σφυρίξη τήν νύκτα διότι μαζεύονται οἱ
σαίταναραίοι (διαβόλοι) γύρω ἀπό τό σπίτι 2) Νά μήν γυρίζει τήν πυρροστιά
ἀνάποδα, διότι μουτζώνει τό θεό.- 3) Νά μήν πλέκουν κάθε Τρίτη καί
Παρασκευή βράδυ, διότι τήν μέν Τριτη πρὸς ἔνδειξιν πένθους τῆς σταυρώσεως
τοῦ Χριστοῦ.-

ε) Διδασκαλία σεβασμοῦ πρὸς τούς Ἱερεῖς καί γέροντας.-

Νά φιλῆ τό χέρι, νά σηκώνεται ἀπό κάτω γιά νά καθίσουν αὐτοί, νά μήν
καπνίζουν μπροστά τους, νά μήν κάθονται μαζί, στό καφενεῖο μόλις ἔμπαινε ὁ
Παππᾶς ἢ ἄλλος ἀνώτερος φεύγανε καί πηγαίνανε σέ ἄλλο.-

ζ) Έκφοβισμοί νηπίων.-

Έρχεται ο μουντζούρης κοιμήσου, μή φωνάζεις έρχεται ο Γύφτος για να σε σουφλίση, μπάου-μπάου κοΰτα έλα φαΐτου.-

η) Τιμωρίες παιδιών και σχετικαί προλήψεις.-

Δέν χτυποΰν τά παιδιά μέ τήν σκούπα γιατί δέν κάνουν παιδιά, ένω για τίς κοπέλλες εάν τίς χτυπίσουν μέ τή σκούπα κάνουν πολλά παιδιά, επίσης κοιτάζουν επάνω στό κορκοκέφαλο (κεφάλι) εάν έχουν δύο στεφάνια (γύρους) θά παντρευτοΰν δύο φορές.-

θ) Παιδική γλώσσα.-

Μπαμπά, μαμά, τάτα, πάπα, (ψωμί) μίμη (πόνος) νελό (νερό) τσίτσα (θεία) τσέλω (θέλω) κ.λ.π.

Θ: Σχολικά Έθιμα

α) Σχολικά είδη:

Σήμερα τήν λένε σάκκα, άλλοτε τροβατσούλι, πλόκα, κεντοκόντυλο, μολυβοκόντηλο.-

β) Παιχνίδια μαθητών.-

1) Τσοῦκες, βάζουν 4-5 πέτρες τήν μία ἐπάνω στήν ἄλλη καί ἀπό ἀπόστασι 4-5 χάπες (βήματα) ρίχνανε μέ πλάκες πέτρινες καί ὅποιο παιδί ἔριχνε τίς τσοῦκες κέρδιζε.-

2) Ἀρδαλίτσα, καθόντανε 3-6 παιδιά σκυμμένα καί ὁ ἄλλος τ' ἀπήδαε ὄλα, μετά αὐτός καθόντανε καί ἀπήδαε ὁ ἄλλος καί οὔτω κάθ' ἐξῆς.-

3) Πρῶτος Λελιᾶς, δευτέρα τά κλαριά, τρίτη κιάγγυχτη δηλ. καθόντανε ἕνας καί οἱ ἄλλοι ἐπήδαγαν μέχρις ὅτου χάσουν.-

ΙΑ: Παιδικαί έορταί

Άγρυμοί καί άλλαι πράξεις καί ένέγεραι τών παιδιών.-

α) Κατά διαφόρους έορτάς.-

1) Τοῦ Κουφού Λαζάρου μίαν έβδομάδα γρηγορώτερα από τήν έορτήν τοῦ Λαζάρου.

Τήν ήμέρα αὐτή δέν έτραγουδοῦσαν στά σπίτια.-

2) Τοῦ Λαζάρου. Δέν πηγαίναν τό Σάββατο αλλά τήν Παρασκευή από τό πρωϊ μέχρι τά μεσάνυχτα.-

Τήν Παρασκευή τό πρωϊ γίνονται ομάδες 2-3-5 στολίζουν μέ ἄνθη τά καλάδια βάζουν καί από ένα αὐγό στό κάθε καλάδι (για φώλιο) ἔχουν ράψει καί μία σακκούλα από ὕφασμα καί τήν κρεμοῦν μπροστά καί τήν κρατεῖ ένας από τήν ομάδα πού τήν ὀρίζουν για Ταμία.-

Παίρνουν καί από ένα σκόπι (μπαστούνι) για τά σκυλλιά.-

Σέ κάθε σπίτι πού περιφέρονται τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια τοῦ Λαζάρου.-

Τό πρώτο τραγούδι πού τραγουδοῦν τά παιδιά στά περισσότερα σπίτια είναι τοῦ Χριστοῦ.-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΑΙΔΙΑΙ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΩΝ

Γενικά

α) Έκλογή τάξεως.-

Δέν υπήρχε σειρά παικτών, υπεύθυνος μόνον ἦτο ὁ ἀρχηγός (μάνα) ὁ ὁποῖός καί διήθηνε τό παιχνίδι. Ὁ ἀρχηγός ἐκλέγετο μέ διάφορους τρόπους λαχνίσματος.-

1) Μέ τό κρύψιμο μικροῦ ἀντικειμένου στά χέρια, καί ὁ ἐνδιαφερόμενος γιά νά εὔρη τό ἀντικείμενο δηλ. μικρή πέτρα, ἕνα μικρό ξυλαράκι κ.λ.π. τραβοῦσε μέ τά δύο του χέρια ἀπό τά βλέφαρά του τρίχες καί ὅποιο χέρι εἶχε τήν τρίχα αὐτό τό χέρι κτυποῦσε καί τοῦ ἄλλου.-

20 Με ρυθμικές ἀπαγγελίες στίχων.-

ὅποιο τό χει τό .....

νά τό φάη κακό σκουλίκι

1,2,3,4,5,6,7,8,9,10

καί σέ ὅποιο χέρι τελείωνε τό δέκα (10) αὐτό κτυποῦσε.-

Ρυθμικές ἀπαγγελίες στίχων.

Ἔνα μα δῦδα μα πέγκα λέγκα

σουῖδου μουῖδου τ' ἄλλα δέπα

περιστέρια.....

.....

δηλ. σέ ὅποιο χέρι τελειώνη ἡ λέξι πέφαλα αὐτό κτυποῦσε.-

Μέ τό ρήξιμο μικροῦ ἀντικειμένου.-

Ἐπαιρνε ἕνας ἀπό τούς παίκτες ἕνα ἀσημένιο φρύγγο καί ἔλεγε τί θέλετε κορώνα ἢ γράμματα καί τό πετοῦσε στόν ἀέρα καί μετά κυτοῦσαν κάτω τί θά ἦταν γυρισμένο πρὸς τά γράμματα ἐκέρδιζε ἐκεῖνος πού εἶχε κάμη τήν ἐκλογή γρηγορώτερα τῶν γραμμάτων, ἐάν κορώνα ὁ ἄλλος.-

Ἐπίσης ὑπάρχει καί ἄλλος τρόπος Ἡλιος ἢ βροχή δηλαδή ἔπαιρνε ἕνας μία πέτρινη πλάκα καί ἀπό τήν μιά μεριά τήν σιάλιονε καί ρωτοῦσε τούς ἐνδιαφερόμενους τί θέλετε ἥλιο ἢ βροχή καί τήν πετοῦσε στόν ἀέρα καί συνέχιζε ἡ ἐργασία αὕτη ὅπως ἡ ἀνωτέρω Κορώνα ἢ γράμματα.-

ΠΑΙΔΙΑΙ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

A: Μονήρεις άσχολίας.-

(παιγνίδια πού παίζουν τά παιδιά κάτ' άτομον).-

Λάστιχο. Παίρνανε μία πήχyu λάστιχο και τό έκοβαν σέ δύο ίσια μέρη. Τίς δύο άκρες τίς δένανε σέ μία διχάλα ξύλινη και τίς άλλες δύο σέ ένα λουρί μικρό πέτσινο. Τό λάστιχο τό θέλανε για νά σκοτώσουν πουλιά. Στο πετσι έβαζαν μικρή πέτρα και μέ τό ένα χέρι κρατούσε τήν διχάλα και μέ τό άλλο τό πέτσινο λουρί μέ τήν πέτρα, και τραβοῦσε τό πέτσινο λουρί μέ την πέτρα δυνατά όσο δέν έπαιρνε άλλο τένρωμα τό λάστιχο και μετά άφηνε ελεύθερη τήν πέτρα και έτσι κτυπούσε τό πουλί ή κανέναν σκύλο ή κόττα κ.λ.π.

Βαρελάτο. Έκοβε παχύ ξύλο και τό έφτιαχνε σαν τό κεφαλαίο γράμμα γάμα (Γ), στο έπάνω μέρος έσκαπτε μέ τό σουγιά ένα μικρό αυλάκι και έβαζε φυσίγγι από γκρά, μετά τό έδενε καλά καλά σέ δύο μεριές σέ σύρμα. Τό φυσίγγι έκαμε μικρή τρύπα προς τό κάτω μέρος τού πυθμένα. Έγέμιζε τό φυσίγγι μέ μπαρούτι καλά και στην τρύπα έριχναν λίγο μπαρούτι (άγγιότι) και μέ τό ένα χέρι κρατούσε τό βαρελότο και μέ τό άλλο έβαζε φωτιά μέ φιλύλι και έμοιαζε ακριβώς σαν όπλο.-

Στουπέκα. Αύτη γίνεται από ένα θαμνώδες δένδρον ονομαζόμενον Στόκος. Κόβουν ένα κομμάτι ξύλο 0.10μ. και μέ τό κλοστήρι (σίδηρο καμμένο) τρυποῦν τήν καρδιά δηλ. τό μέσον. Μετά κόβουν μία βέργα από άγρια ελιά 0,35μ. για νά περνά μέσα στή στουπέκα.-

Τό ἔπάνω μέρος τῆς βέργας τό κτυποῦν γιά νά βγάλῃ μαλλιὰ. Μετά ἀπό τό ἕνα μέρος τῆς στουπέκας βάζουν κοπριά ἀπό γίδια καί βουλῶνουν καλά τήν τρύπα ἀπό τό ἄλλο μέρος ρίχνουν σάλιο (φτύμα) καί συνέχεια βάζουν τήν βέργα μέσα καί τήν βγάζουν μέχρι 4-5 φορές καί μετά μέ δύναμι σπρώχνουν τήν βέργα καί σκάει ἢ στουπέκα λέγεται δέ καί σκάστρα.-

B: Κοινοπραξίαι

(Παιγνίδια πού παίζονται από δύο ή περισσότερα άτομα)

Παραδείγματα τοιούτεν παιδιών:

Οί κουμπάρες: "Εφτιαχναν μικρές κοῦκλες μέ πανιά (κουτσοῦνες) καί τό ἕνα παιδί ἤ γιά παππᾶ γιά νά βαπτίση τήν κουτσούνα. Γιά κολυμβήθρα ἔπαιρναν ἕνα κακάβι (κατσαρόλα) καί τό γέμιζαν νερό καί ἔριχνε τήν κουτσούνα μέσα ὁ παππᾶς καί ὁ νουνός ἔλεγε τό ὄνομα καί ἀπο τότε φώναζε ὁ ἕνας τόν ἄλλο ἤ μιά τῆς ἄλλης κουμπάρα.-

Κυκλικοί χοροί:

Πού θά πᾶς κυρά Μαρία: Τό παιγνίδι αὐτό παίζεται πρό παντός ἀπό κοπέλλες, ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν σέ σχῆμα κύκλου 5-6 καί περισσότερες κοπέλλες, μποροῦσε ὅμως νά εἶναι καί στά ἐνδιάμεσα παιδιά διότι καθώς λέγουν δέν ὑπῆρχε καμία παρεξήγησις ἰδίως στά χωριά νά παίζουν μαζύ παιδιά καί κορίτσια , ἐνῶ τώρα οἱ κοπέλλες στά χωριά δέν πηγαίνουν ἄλλοῦ ἐκτός ἀπό τήν ἐκκλησία ἤ ὅταν γίνεται τό πανηγύρι τοῦ χωριοῦ, μία ἀπό τίς κοπέλλες μπαίνει στό μέσον τοῦ κύκλου καί ἀρχίζουν ὅλα τά κορίτσια τοῦ κύκλου νά λένε

Ποῦ θά πᾶη κυρά Μαρία δέν περνᾶς, δέν περνᾶς (δίς)

θά ὑπάγω εἰς τούς κήπους δέν περνῶ, δέν περνῶ -//-

Τί θά κάμης εἰς τούς κήπους δέν περνᾶς, δέν περνᾶς -//-

Νά μαζέψω λουλουδάκια δέν περνῶ, δέν περνῶ -//-

Τί τά θέλεις τά λουλούδια δέν περνᾶς, δέν περνᾶς -//-

Νά τά δώσω τῆς καλῆς μου δέν περνῶ, δέν περνῶ -//-

Καί ποιά εἶναι η. καλή σου δέν περνᾶς, δέν περνᾶς -//-

Η καλή μου είναι (λέγει τό όνομα) δέν περνῶ, δέν περνῶ -//-

Μόλις ή κοπέλλα τοῦ κέντου πῆ τό όνομα άμέσως ή άλλη σηκώνεται και πηγαίνει στη μέση ένῶ ή άλλη κάθεται και άρχίζουν πάλιν νά τραγουδοῦν τό ποῦ θά πᾶς κυρά Μαρία κ.λ.π. μέχρις ότου τελειώσουν όλα τά παιδιά τοῦ κύκλου.-

Διαλογικαί παιδιαί μέ δύο κύκλους ή στοίχους παικτῶν κινουμένων έν ρυθμῶ.-

1) Η μέλισσα: Δύο παιδιαί κάνουν τούς άρχηγούς και ό μέν ένας έχει εκλέψει ένα γλυκό π.χ. κεράσι, κυδώνι κ.λ.π. ό δέ άλλος άλλο γλυκό ή ότι δήποτε άλλο φροῦτο και πιάνονται μέ τά χέρια τεντωμένα, ένῶ ή άλλο ένα παιδί κάνει τήν μάνα και μαζεύει πίσω της 7-10 παιδιαί τό ένα πίσω άπ' τό άλλο και άρχίζουν.-

Περνάει περνάει ή μέλισσα μά τά μελισσόπουλα

και μέ τά παιδόπουλα τρία λα λα λα λα

και περνοῦν άπό κάτω άπό τά χέρια τῶν δύο άρχηγῶν και τό τελευταίο παιδί πού τό έχει μάνα τό κρατούν και τοῦ λέγουν κρυφά, τί θέλεις π.χ. μέλι ή γλυκό κεράσι και τό παιδί λέγει ότι τοῦ άρέσει, και μετά πηγαίνει πίσω άπό τόν άρχηγό πού ειπε τό γλυκό του. Έτσι γίνεται μέχρις ότου τελειώσουν όλοι, και άφοῦ πλέον τελειώσουν όλοι και χωρισθοῦν σε δύο ομάδες τότε δίδουν τά χέρια οί δύο άρχηγοί και προσπαθοῦν

ποια ομάδα θα πάρη τήν άλλη και ή νικήτρια ανεβαίνει καβάλα στην άλλη και οὔτω τελειώνει τό παιγνίδι.-

Διάλογοι άπλοί και κλιμακωτοί.-

1) Σ' αγαπῶ, σ' αγαπῶ: Τό παιγνίδι αυτό παίζεται άπό δύο και περισσότερα παιδιαί πάλιν σε σχῆμα κύκλου. Βγαίνει μία κοπέλλα ή παιδί στη μέση και λέγει σε έναν ή μία

Σ' αγαπῶ σ' αγαπῶ   άλλο π.χ.   Σ' αγαπῶ σ' αγαπῶ

Ποῦ μέ βάνεις

Ποῦ μέ βάνεις

Ψηλά σ' ένα σεντόνι

Ψηλά σ' ένα ντουλάπι

Κι' αν πέσω

Κι' αν πέσω

Νά φᾶς τόν κωτσιρώνη

Νά φᾶς ένα ντιγάνι γάτες

Καί ἔτσι ἀφοῦ ποῦν ὅλοι τελειώνει καί τό παιγνίδι

2) Ἡ δραμπάλα: Αὕτη κατασκευάζεται ὡς ἑξῆς: Θέτομε ἐντός τῆς γῆς ἕναν πάσαλο χονδρό καί ἐπάνω τοποθετοῦμε ἕνα ὀριζόντιο ξύλο μάκρος 3-4 μέτρα, στό κέντρο δέ τοῦ ξύλου γίνεται μιά τρύπα διά νά χωρεύη τόν πάσαλο, χωρίς ὅμως νά τρυπήση καί τό ἐπάνω μέρος τοῦ ὀριζοντίου ξύλου. Ἀνάμεσα πασάλου καί ὀπῆς (τρύπας) τοποθετοῦν κάρβουνα γιά νά κριτσανίση (τριξή) ἡ δραμπάλα. Στά δύο ἄκρα τοῦ ὀριζοντίου ξύλου κάθονται τά παιδιὰ καί φέρουν γύρω γύρω καί ἀρχίζουν τό τραγούδι.

Τράμπα τραμπαλίζομαι

πέφτω καί τσακίζομαι

καί τσακῶ τό γόνα μου

πάει ἡ βάρβα γιά νά φέρη

τό μπατᾶ τό κουτσοχέρι

πέντε τελάρα στό χέρι

κι' ἄλλα πέντε στή σακκούλα

νά τά πάρ' κυρά Γιαννούλα.-

3) Δραμπάλα μέ τίς πλάτες (ἰδᾶ καράβια)

Τό παιγνίδι αὐτό παίζεται μέ δύο παιδιὰ τά ὁποία στέκουν ῥάχη μέ ῥάχη, ὑψώνουν τά χέρια τους κατακορύφως καί τά συμπλέκουν. Ὅποτε κινεῖ πότε ἕνας πότε ὁ ἄλλος τόν κορμῶ του πρὸς τα ἔμπρὸς καί πρὸς τά ὀπίσω, καί φορτώνει διαδοχικῶς ὁ ἕνας τόν ἄλλον στήν πλάτη του.-

-Ὁ κάτω λέγει στόν ἀπάνω:

-Τί κοιτᾶς

-Τόν οὐρανό

-τί πατᾶς

-τή γῆ

-πόσα ἄστρα ἔχει ὁ οὐρανός

-πέντε καί να

-γύρισενα πάρε με καί μένα

Ὁ ἄπάνω τώρα γυρίζει καί παίρναι τόν ἄλλον καί ἀρχίζουν πάλιν τόν ἴδιο διάλογο κ.λ.π.

Γ: Ἀνταγωνισμοί

1) Ἀθλητικά ἀγωνίσματα: Τίς τρεῖς (τριπλοῦν) Ἐλάμβανον μέρος ὅσα παιδιά θέλανε. Προτοῦ πηδήσουν τοποθετοῦσαν ἕνα σημάδι γιά νά ἀρχίσουν νά πηδοῦνε, καί διά νά μή πατᾶνε οὔτε μπρός οὔτε πίσω. Πηδοῦσαν μέ τό ἕνα πόδι κουτσό μετά μέ τό ἄλλο πόδι καί τό τρίτο πηδοῦσαν ἐκεῖ πού πατοῦσε ἡ φτέρνα σημειώνανε. Ἡ ἐργασία αὐτή διαρκοῦσε μέχρις ὅτου τελειώσουν ὅλα τά παιδιά καί τέλος ἔβγαινε ὁ νικητής.-

2) Διά τόν ἔλεγχον τῆς δεξιότητος:

1) Τά πεντόβολα: Τό παιγνίδι αὐτό παίζεται μέ δύο παιδιά. Παίρνουν πέντε ὀλοστρόγγυλα πετραδάκια τά πεντόβολα καί ρίχνουν λαχνό ποῖός θά παίξῃ πρῶτος. Ὁ πρῶτος πού θά πάρῃ τά πεντόβολα θά ἀρχίσῃ ὡς ἐξῆς. Παίρνει τά πέντε πεντόβολα στό δεξί του χέρι καί ρίχνει τό ἕνα πρός τά ἔπάνω καί τά

τέσσερα κάτω χωρίς όμως να αγγίξει τό ένα μέ τό άλλο διότι χάνει τό παιγνίδι. Μετά παίρνει ένα ένα χαλίκι μέ τή σειρά και άφοϋ πάρη και τά τέσσερα ρίχνει πάλιν τό ένα έπάνω και τά άλλα τέσσερα κάτω τά παίρνει όμως δύο-δύο από κάτω.-

Μετά ρίχνει έπάνω τό ένα τά τέσσερα πάλιν κάτω και τά παίρνει τή μιά φορά τρία και τήν άλλη τό ένα. Ρίχνει πάλιν τό ένα έπάνω και τά τέσσερα κάτω τώρα όμως τά παίρνει και τά τέσσερα μιά φορά.-

Και τέλος σχηματίζει μέ τό άριστερό δάκτυλο μία καμπύλη και άφοϋ ρίξη πάλι τό ένα έπάνω και τά τέσσερα κάτω τά παιρνάει ένα-ένα όλο κάτω από τήν καμάρα και άφοϋ τελειώσει τό παιγνίδι χωρίς να χάση λέγουν βάζει τοϋ συντρόφου μία μπίνα.- Έάν χάση ό πρώτος αρχίζει ό δεύτερος κ.ο.κ.

2) Καλόγερος: Φτιάχνουν τέσσερα τετράγωνα συνέχεια, πρώτο, δεύτερο, τρίτο, τέταρτο. Ρίχνει ό πρώτος παίκτης στό πρώτο τετράγωνο τήν βγάξει έξω τήν πλάκα, στό δεύτερο μετά στό τρίτο και τέλος στό τέταρτο. Μετά παίζουν τό συρτό πατῶ δηλ. ρίχνουν τήν πλάκα στό πρώτο, δεύτερο, τρίτο, τέταρτο πατῶντας κάθε τετράγωνο. Έπειτα παίζουν τό συρτό κουτσό δέν σταματοϋν

καθόκου στά τετράγωνα παρά μόνον κουτσώντας παιροῦν τήν πλάκα καί ἀπό τά τέσσερα τετράγωνα, καί ἔαν χάση ἀρχίζει ὁ ἄλλος κ.ο.κ.-

3) Τό λουρί: Τά παιδιά πού θά παίζουν τό παιγνίδι αὐτό σχηματίζουν δύο ὁμόκεντρος κύκλους μέ μέτωπον πρὸς τό κέντρον τοῦ κύκλου. Ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ παιγνιδιοῦ παίρνει ἓνα μαντήλι, στό ἄκρο τοῦ ὁποίου κάνει ἓναν κόμπο, καί περιτρέχοντας τόν ἐξωτερικόν κύκλο, δένει κρυφά τό μαντήλι σ' ἓνα ἀπό τούς παίκτες τοῦ ἀξωτερικοῦ κύκλου, πού εὐρίσκεται μπροστά του καί ὁ ὁποῖος, γιά νά ἀποφεύγη τά κτυπήματα, τρέχει κάνοντας διαφόρους ἐλιγμούς ἀνάμεσα ἀπό τοὺς ἄλλους στίχους τῶν δύο κύκλων. Ἐκεῖνος πού κρατεῖ τό μαντήλι, μπορεῖ κατά τήν διάρκεια τοῦ κυνησιοῦ νά τό δόση σέ ἄλλο παίκτη, ὁ ὁποῖος πρέπει νά ἀρχίσῃ νά καταδιώκῃ τόν παίκτη, πού εὐρίσκεται μπροστά του, καί οὔτω καθεξῆς.-

4) Τό δακτυλίδι: Τά παιδιά σχηματίζουν κύκλο μέ μέτωπο πρὸς τό κέντρο, ἐκτός ἐνός, ὁ ὁποῖος παραμένει στό κέντρο τοῦ κύκλου. Περνοῦμε ἓνα δακτυλίδι σ' ἓνα σπάγγο πού ἔχει μῆκος ὅσο καί ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου. Τό σπάγγο αὐτό τόν κρατοῦνε τά παιδιά μέ τά χέρια τους. Ὅταν δοθῇ τό σύνθημα τά παιδιά κινοῦν τό δακτυλίδι δεξιά ἢ ἀριστερά μέ προσοχή, χωρίς νά γίνουν ἀντιληπτοί, καί τό σκεπάζουν μέ τά χέρια τους, καί ἔτσι τό δακτυλίδι ἀπό χέρι σέ χέρι κάνει τό γύρω τοῦ κύκλου.-

Συγχρόνως τά παιδιά λένε τό εσῆς τραγουδάκι.-

Νά το νά το δακτυλίδι,

Σκάσε, σκάσε δέ θά τό βρῆς,

Δέν θά τό βρῆς, δέ θά τό βρῆς

τό δακτυλίδι πού ζητεῖς.-

Ἄμα τό παιδί του κέντρου πιάση τό δακτυλίδι στά χέρια ἑνός ἄλλου, παίρνει τή

θέση του, καί τό παιγνίδι ἐπαναλαμβάνεται.-

3) Ἀνταγωνισμοί εἰς ἐνεργείας διανοητικός.-

1) Ἡ τρίτσα: Τά παιδιά πού θά παίξουν τό παιγνίδι αὐτό σχηματίζουν ἐπάνω σέ μιά πλάκα πέτρινη ἕνα τετράγωνο μέ δύο διαγωνίους.

Τό κάθε παιδί παίρνει ἀπό τρία χαλίκια διαφορετικά ἀπό τ' ἄλλα παιδιά νά μὴν πάθουν σύγχησι. Ἀρχίζει ὁ ἕνας καί βάζει ἕνα χαλίκι μετά ὁ ἄλλος κ.ο.κ. μέχρις ὅτου βάλουν καί οἱ δύο τά ἕξι χαλίκια.

Αρχίζει ο πρώτος και αλλάζει χαλίκι προσπαθώντας να σχηματίσει τρίτσα
επίσης και ο άλλος και όποιος από τους δύο σχηματίσει τρίτσα ο άλλος χάνει τό
παιγνίδι, και έν συνέχεια επαναλαμβάνεται τό παιγνίδι.-

2) Η κολοκυδιά: Τα παιδιά πού θά παίξουν τήν κολοκυδιά σχηματίζουν έναν
κύκλο μέ μέτωπο πρós τό κέντρον και κάθονται ένας άπ' αυτούς κάνει τόν
άρχηγό, και τούς βάζει να αριθμήσουν 1,2,3,4 κ.λ.π. μέχρις ότου τελειώσουν
όλα τά παιδιά πού είναι στόν κύκλο.

Μετά αρχίζει:

"Έχω μιá κολοκυδιά τήν ποτίζω τήν σκαλίζω:

και μου κάνει 6 κολοκύθια

Τό παιδί πού άκούει τόν αριθμό 6 τοῦ λέγει

Γιατί να κάμη ἔξη

τοῦ άπαντά ο άλλος

πόσα θέλεις να κάμη

Λέγει ο αριθμός ἔξη:

Νά κάμη, να κάμη 10

Τό παιδί πού άκούει τόν αριθμό δέκα (10) τοῦ λέγει

Γιατί να κάμη δέκα.

Καί οὕτω ἐπαναλαμβάνεται τό παιγνίδι. Ἐάν ὅμως κανεῖς δέν ἀπαντήση ἀμέσως εἴτε διότι δέν ἤκουσε τόν ἀριθμό του εἴτε διότι δέν πρόσεχε τιμωρεῖται σάν ἡ γάτα, κόκορας, σκύλος κ.λ.π.

II) Ἀνταγωνισμός ομάδος πρὸς ἄτομον κ.λ.π.

1) Τό κρυφό: Ἕνας μαθητῆς στέκει μέ τά μάτια κλειστά μπροστά σ' ἓνα τοῖχο, ἢ δένδρο κ.λ.π. ἐνῶ οἱ ἄλλοι κρύβονται ὅπου νιμίσουν καλύτερα. Ἀφοῦ κρυφτοῦν ὅλοι ἓνας φωνάζει: “ἔτοιμοι” καί τό παιδί ἀνοίγει τά μάτια του καί προσπαθεῖ νά τοῦς εὔρη. Μόλις δῆ κανέναν τόν φωνάζει μέ τόνομά του καί τρέχει νά τόν πιάση.-

Αὐτός δέ προσπαθεῖ ξεφεύγοντας νά φτύση τό μέρος στό ὁποῖο εἶχε προηγουμένως μείνει μέ τά μάτια κλειστά τό παιδί. Ἄν τό κατορθῶση σώζεται, εἶδ' ἄλλως θά ἀναλάβη στό ἄλλο παιγνίδι νά βρῆ αὐτός τοῦς κρυμμένους.-

2) Ἡ φωτιά: Τά παιδιά σχηματίζουν ἓναν κύκλο καί κρατούμενοι ἀπό τά χέρια ἀρχίζουν νά γυρίζουν δεξιά καί συγχρόνως τραγουδοῦν ὅλοι μαζί “πίτουρα ἓνα, πίτουρα δύο, πίτουρα τρία...” μέχρι τό δέκα.-

Μόλις ειπουν πίτουρα δέκα διαλύεται άμέσως ό κύκλος και όλοι τρέχουν να πιάσουν κρυφώνα (καταφύγιο). Έπειδή τά καταφύγια δέν είναι τόσα όσα οι παικτες, αλλά κατά ένα ολιγώτερο, ένα παιδί θά μείνη έξω.

Αυτός πού έμεινε έξω χωρίς καταφύγιο πηγαίνει σ'ένα παιδί μέ σηκωμένο τό ένα δάκτυλο από τό χέρι και τοϋ λέγει “ άναψε μου τό κεράκι ” εκείνος τοϋ απαντάει “ στην παρακάτω γειτονιά ”. Κατά τή στιγμή κατά τήν όποιαν τό παιδί πού δέν έχει καταφύγιο, πηγαίνει σ' άλλο παιδί για να τοϋ ανάψη τό κεράκι, υποχρεούνται όλα τά παιδιά πού έχουν καταφύγιο, να αλλάξουν ταυτοχρόνως τίς θέσεις των.-

Έτσι εκείνος εύρίσκει τήν εύκαιρία να πιάση και αυτός ένα καταφύγιο. Εάν τό κατορθώση επαναλαμβάνεται τό παιγνίδι μέ τό παιδί πού θά μείνη χωρίς καταφύγιο, άλλιως συνεχίζεται μέ τό ίδιο.-

3) ..... Ένα παιδί κάθεται σταυροπόδι και κρατεί μέ τά δυό του χέρια ένα σχοινί μήκους 2-3 μέτρων. Τό άλλο άκρο τοϋ σχοινοϋ τό κρατεί άλλο παιδί ό μάγειρας ό όποιος τρέχει γύρω από τήν τέντζερι (χύτρα).

Οί άλλοι παικτες, σκορπισμένοι, προσπαθοϋν να κτυπίσουν μέ τήν παλάμη των τή πλάτη τοϋ παίκτου πού κάνει τήν χύτρα, φωνάζοντας ψήθηκε. Ο μάγειρας προσπαθει μέ τό χέρι του ή και μέ τό πόδι του, να κτυπήση κάποιον από αυτούς. Εκείνος πού θά κτυπηθῆ από τόν μάγειρα γίνεται χύτρα, ή δέ χύτρα

γίνεται μάγειρας. Άν κατά τήν διάρκεια τοῦ παιγνιδιοῦ ξεφύγει τό σχοινί ἀπό τά χέρια καί τήν χτυποῦν μέ τά χέρια στήν πλάτη ἐλαφρά. Στή περίπτωση αὐτή ἡ χύτρα γίνεται μάγειρας καί ὁ μάγειρας χύτρα.-

4) Ἡ γουρούνα: Τά παιδιά πού θά παίξουν τό παιγνίδι αὐτό φτιάχνουν 4 τρύπες σέ σχῆμα κύκλου καί ἄλλη μία τρύπα στό κέντρο τοῦ κύκλου καί τά ἄλλα τέσσερα παιδιά τίς τέσσερις ἄλλες τρύπες. Ὅλα τά παιδιά ἔχουν καί ἀπό ἕνα ξύλινο σκόπι (ραβδί) πού τό ἔχουν τό ἕνα ἄκρον στήν τρύπα καί τό ἄλλο τό κρατοῦν. Ἡ γουρούνα ὅμως ἔχει ἐπί πλέον καί ἕνα κουτί ἄδειο ἀπό τενεκέ. Τά ἐξωτερικά παιδιά προσπαθοῦν νά κτυπήσουν τό κουτί καί νά τό βγάλουν ἔξω ἀπό τόν κύκλο, τήν στιγμή αὐτή ἡ γουρούνα προσπαθῆ νά πιάσῃ μία ἀπό τίς τέσσερις τρύπες γιά νά ἐλευθερωθῆ καί νά ἀναλάβῃ γουρούνα ἐκεῖνος πού κατεῖχε τήν τρύπα καί τήν ἔπιασε ἡ γουρούνα. Ἐάν ὅμως δέν τό κατορθώσῃ πηγαίνει νά πάρῃ τό κουτί καί νά ἀρχίσῃ πάλιν τό παιγνίδι.-

β) Ανταγωνισμός ομάδος προς ομάδα ή άτομον μέ κοινόν ομαδικον συμφέρον.-

1) Σκλαβάκια: Χωρίζονται οί παίκται σέ δύο ομάδες καί αρχίζουν τό μέρος πού θά παίρνουν φωτιά. Κατόπιν μετρούν 10 βήματα εκατέρωθεν καί βάζουν ένα σημάδι για τό σκλάβο. Αρχίζει τό παιγνίδι βγαίνοντας ένα ένα παιδί από τήν μία καί από τήν άλλη ομάδα. Εάν εκείνο τό παιδί πού βγήκε πρώτος από τήν ομάδα πιάση ή κτυπήση τόν άλλον πού βγήκε δεύτερος τόν παίρνει σκλάβο. Καί εάν μία ομάδα πιάση σκλάβο όλη τήν άλλη βγαίνει νικήτρια καί έχει μία μπίνω.-

2) Η σκλάβο: Χωρίζονται τά παιδιά σέ δύο ομάδες. Στο γήπεδο πού θά παίξουν βάζουν σημάδια καί μέσα στά σημάδια αυτά θά παίξουν.-

Ρίχνουν κλήρο ποιός θά πάρη τήν φώλα ή όποία μοιάζει σάν ένα μικρό ταπί καί είναι φτιαγμένη από πάνινα κουρέλια.-

Η ομάδα πού θά πάρη τήν φώλα πηγαίνει νά κρύψη καί τήν φώλα τήν παίρνει ό ένας από τήν ομάδα χωρίς όμως νά ξέρη ή άλλη ομάδα ποιό παιδί τήν έχει.

Όλη ή ομάδα μέ τήν φώλα πιάνει καί τά τέσσερα σημάδια καί φωνάζουν “μέσα” καί ή άλλη ομάδα εύρίσκεται μέσα από τά τέσσερα σημάδια καί τό κάθε παιδί προφυλάγετε μήν τόν κτυπήση ή φώλα. Μόλις κτυπήση ή φώλα τό

παιδιά όλα τα παιδιά που είχαν την φόλα φεύγουν διά νά μήν τούς κτυπήση μέ τήν φόλα ἐκεῖνος που χτυπήθηκε. Ἐάν κτυπήση κανένα παιδί αὐτό δέν παίζει δηλ. ἀκυρώνεται. Καί ἀρχίζει πάλι τό παιγνίδι μέ τήν λέξι “μέσα” ἐάν δέν κτυπήση τήν παίρνει ἄλλος μέχρις ὅτου τελειώσουν όλα τά παιδιά τῆς ομάδος. Ἐάν φᾶνε (κτυπήσουν) όλα τά παιδιά τότε ξαναπηγαίνουν καί τήν κρύβουν τήν φόλα, ἐάν ὅμως δέν τούς φᾶνε τότε πηγαίνει ἡ ἄλλη ομάδα καί κρύβουν κ.ο.κ.-

3) Οἱ κλέφτες: Οἱ παίχτες διαιροῦνται σέ κλέφτες καί σέ στρατιῶτες.-

Ἡ ἀναλογία πρέπει νά εἶναι δέκα κλέφτες μέ πενήντα στρατιῶτες. Ὡς κλέφτες χρησιμοποιοῦνται τά γερά παιδιά. Οἱ στρατιῶτες ἔχουν ἕναν στρατηγό που τούς διευθύνει καί οἱ κλέφτες ἔχουν ἕναν καπετάνιο. Στούς κλέφτες δίνουν πέντε λεπτά καιρό νά ξεκινήσουν ἀπό τόν τόπο τοῦ παιγνιδιοῦ καί νά ζητήσουν νά κρυφτοῦν. Μετά τά πέντε αὐτά λεπτά ὁ στρατηγός δίνει τή διαταγή νά ἀρχίσουν ἡ καταδίωξη. Ὁ σκοπός τοῦ παιγνιδιοῦ εἶναι νά δώσωμε εὐκαιρία στούς κλέφτες νά κρυφτοῦν καί στούς στρατιῶτες νά τούς εὔρουν. Οἱ κλέφτες ἅμα ἀνακαλυφθοῦν δέν παραδίδονται ἀλλά φέρουν ἀντίστασι. Ἡ ἀντίστασις μπορεῖ νά ἐξακολουθήσῃ μέχρις ὅτου φέρουν τόν κλέφτη στή φυλακή, στόν τόπο δηλαδή, ἀπό τό ὁποῖον ἐξεκίνησαν. Ἄν ἡ ἀντίστασις εἶναι μεγάλη, δά χρησιμοποιηθοῦν πολλοί στρατιῶτες. Οἱ κλέφτες μποροῦν νά κρυφτοῦν πίσω ἀπό τά δένδρα ἢ ν’ ἀνέβουν πάνω σ’ αὐτά. Ἄμα φέρουν ἕναν κλέφτη στή φυλακή, ὀρίζουν ἕνα στρατιώτη νά τόν φυλάξῃ. Οἱ στρατιῶτες στήν

προσπάθειά τους να ανακαλύψουν τους κλέφτες καταφεύγουν σε διάφορα σχέδια. Σχηματίζουν έναν κύκλο, κατόπιν μικραίνουν τον κύκλο σιγά-σιγά, έως ότου κλείσουν τους κλέφτες και τους συλλάβουν. Οι στρατιώτες επίσης καταφεύγουν σε διάφορα σχέδια για να καλοῦν σε βοήθεια άλλους συναδέλφους των.-

Τό παιγνίδι τελειώνει όταν οί κλέφτες συλληφθοῦν.-

4) Ο πόλεμος: (μέ τή φόλα) Τό μέρος πού θά παίξουν πρέπει να ἔχη σχῆμα στενόμακρον (ορθογώνιον παραλληλόγραμμον) εἶναι δέ χωρισμένο σε δύο ἴσα μέρη μέ μιά εὐθεῖα.-

Τά παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες A: καί B: καί κάθε μία πιάνει τή θέση της στό γήπεδο. Ἐνα παιδί τῆς A: τοποθετεῖται πίσω ἀπό τό μέρος τῆς B: καί ἕνας τῆς B: πίσω ἀπό τό μέρος τῆς A: Μέ κλῆρο καθορίζεται ποιός ἀπό τούς στρατιώτες του εὐρίσκεται ἔξω ἀπό τό γήπεδο θά ἀρχίσῃ τό παιγνίδι. Ἐκεῖνος πού πετῶ τήν φόλα προσπαθεῖ να κτυπήσῃ τούς ἀντιπάλους του στά πόδια, αὐτοί δέ προφυλάσσονται ἀπό τά κτυπήματα τρέχοντας ἢ πηδώντας ἢ καί πιάνοντας μέ τά χέρια τήν φόλα. Κάθε παίκτης πού θά κτυπηθῇ ἀπό τήν φόλα στά πόδια βγαίνει ἔξω ἀπό τό γήπεδο καί στέκεται κοντά στόν συνάδελφό του πού εἶναι πίσω ἀπό τήν ἀντίπαλο ομάδα.

Οί παῖκτες τῆς μιᾶς ομάδας προσπαθοῦν νά κτυπήσουν τούς παῖκτες τῆς ἀντιπάλου ομάδας. Κάθε φορά πού ἡ μπάλα βγαίνει ἀπό τό γήπεδο, τήν παίρνουν ἐκεῖνοι πού εὐρίσκονται ἔξω καί προσπαθοῦν νά χτυπήσουν ἕναν ἀπό τούς ἀντιπάλους τους ἢ νά τήν στείλουν στούς δικούς τους. Ἡ ομάδα πού θά κατορθώσῃ νά βγάλῃ ἔξω τούς ἀντιπάλους κερδίζει.-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

A: Προξενειά

1) Τό ἔργον τοῦ προξενητοῦ τό ἀναλαμβάνει ἕνας συγγενής τοῦ γαμβροῦ.

Δέν προξενῆται ἢ προξενῆτριαι ἐξ ἐπαγγέλματος.

A) Συνενοήσεις διά τήν προίκα

Ἡ συνενόησις διά τήν προίκα γίνεται κατά τήν ὥρα τοῦ ἀρραβῶνος δηλ.

γίνεται συγκέντρωσις ὄλων τῶν συγγενῶν γαμβροῦ καί νύμφης καί πρῶτα

συζητοῦν γιά τήν προίκα καί μετά γίνεται ὁ ἀρραβῶν. Τό τελικόν

προικοσύμφωνον συντάσσεται κατά τήν ὥρα τοῦ ἀρραβῶνος, συγγενεῖς καί

παππᾶς.-

B) Τά τελειώματα

Ἡ πίστωσις τῆς συμφωνίας γίνεται διά τῆς ἀλλαγῆς δακτυλιδίων ἐκ μέρους τοῦ

Ἱερέως ὡς ἐξῆς: Φτιάχνει μιά λειτουργιά ἢ νύμφη καί τήν δίδουν τοῦ Ἱερέως,

καί αὐτός μετά τό πέρας τῶν συνενοήσεων σταυρώνει τήν λειτουργιά μέ τά

δακτυλίδια καί δίδει τό μέν δακτυλίδι τοῦ γαμβροῦ τῆς νύμφης, τό δέ δακτυλίδι

τῆς νύμφης τοῦ γαμβροῦ, καί μετά φιλιοῦνται οἱ δύο πατεράδες καί φωνάζονται

πλέον συμπεθέροι καί τέλος δίδει ὁ προξενητής τό προικοσύμφωνον στόν πατέρα

τοῦ γαμβροῦ. Αὐτό γίνεται ἐντός τῆς Ἐκκλησίας.-

7) Άμοιβαί δίδονται εἰς τόν προξενήτην ἢ προξενήτριαν ἕνα ζευγάρι τσουρέπια μάλλινα ἢ ἕνα κοντό (πουκάμισο).-

B: Ἀρραβῶν

α) Ὀνομασία τοῦ Ἀρραβῶνος: λέξεις καί ἐκφράσεις σχετικαί μέ αὐτόν π.χ. ἀρραβωνήσια, αρραβωνιάστικαν.-

Ἡ κοινή ὀνομασία τοῦ δακτυλιδίου ἀρραβῶνος λέγεται δαχτυλίδι

β) Ὁ ἐπίσημος ἀρραβῶν.-

1) Καθαρή ἀρραβῶνα, γίνεται ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.-

2) Ἡ Πομπή τοῦ ἀρραβῶνος

Ὅταν πλέον ὠρισθῇ ἡ ἡμέρα, τότε συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ μετά τοῦ Ἱερέως καί ἀφοῦ νυκτῶση ξεκινοῦν γιά τό σπίτι τῆς νύμφης.-

3) Ἔθιμα κατά τήν εἴσοδον τοῦ γαμβροῦ εἰς τήν οἰκίαν τῆς νύμφης

Δέν ρίχνουν τίποτε εἰς τήν θύραν κατά τήν εἴσοδον τοῦ γαμβροῦ.-

Ἐπίσης οὔτε συνήθεια ὑπάρχει νά γίνεται ὁ ἀρραβῶν εἰς τό σπίτι τοῦ γαμβροῦ.

Πολύ σπάνια μόνον οἱ μεγάλοι τοῦ χωριοῦ.-

4) Ἡ τελετή τοῦ ἀρραβῶνος. Τήν νύφη τήν παρουσιάζει ἡ ἀδελφή της εἰς τήν αἴψουσα ἢ ἡ μητέρα της, ὁ δέ στολισμός της ἦταν τά ροῦχα τά καλά πού εἶχε γιά τήν ἐκκλησίαν δηλ. Πουκάμισο, φουστάνι, γαλάζιο σάκκο καί μαντίλι μέ λουλούδια Γιαννιώτικο.-

Τούς δακτυλίους ἀλλάζει ὁ ἱερεὺς καί μόνον στέφανα δέν βάζουν ὅλη ἡ ἄλλη ἀκολουθία γίνεται. Μετά τόν ἀρραβῶνα ἡ νύφη κερνοῦσε τούς συμπεθέρους καφέ καί οἱ συμπεθέροι κερνοῦσαν τήν νύφη χρήματα.-

Ἦτο σπάνια ἡ διάλυσις ἀρρεβῶνος. Δέν ὑπάρχει συνήθεια νά φιλῇ ὁ μνηστήρ τήν μνηστήν κατά τήν τελετήν τοῦ Ἀρρεβῶνος.-

Τό προικοσύμφωνον (ξεστοίχι). Συντάσσεται πρωτοῦ ἀλλάξουν τά δακτυλίδια οἱ δύο πατεράδες γαμβροῦ καί νύμφης.-

Τρόπος συντάξεως π.χ.

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καί ζωοποιοῦ καί ἀδαιρέτου Τριάδος.

Σήμερον ἀποφασίσαντες νά συνάψουν εἰς γάμον τοῦ Β.Γ. καί τήν ἀνεψιάν μας

Κ.Α. δίδομεν αὐτῇ λόγῳ προικός τήν ἀκόλουθον περιουσία.-

1 Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου

4 στρώματα μάλλινα

8 πουκάμισα γυναικεία

3 πετσέτες (προσόψια)

10 μανδήλια

6 φορέματα

5 σάκκους

7 προσκέφαλα

4 γκιούρτες

5 τριχιές

1 Καρσέλα

5 μισέλια (τραπαζομάντηλα)

6 ζευγάρια τσουρέπια

10 ζευγάρια τροβάδια

Προσέτι δέ καί μετρητά 5 χιλιάδες (ἢ τό τάδε κτῆμα) Τοῦτο πάντα

παραχωροῦντες οἰκεῖα ..... πρὸς αὐτούς, ἀπαλλοτριόμεθα αὐτήν ἡμεῖς τε καί

οί κληρονόμοι ἡμῶν, καί μεταβαίνουσιν εἰς παντελῆ, ἐξουσίαν καί πᾶσαν ἄλλην
εὐτυχίαν.-

Ἐν Ἀγίῳ Ἡλίῳ Ἄσσου τῆ 30 Δεκαμβρίου 1953.-

Οἱ Μάρτυρες

Οἱ γονεῖς

Οἱ νυμφίοι

.....

Ἀπό τήν στιγμήν πού ἀρραβωνιάζονται μέχρι τῆς τελέσεως τοῦ γάμου οὐδέποτε
ὁ γαμβρός πηγαίνει στό σπίτι τῆς νύμφης.-

Δῶρα κατά τό διάστημα τοῦ ἀρραβῶνος.-

Ὁ ἀρραβωνιαστικός ἀποστέλλει δῶρα μόνον τό Μέγα Πάσχα δηλ. μιά
λαμπάδα μέ λουλούδια, ἓνα μαντήλι, ἓνα ζευγάρι κάλτσες καί ἓνα
χερομάντηλο.-

Ἡ προῖκα καί ἡ ἐτοιμασία τῆς.-

Ἡ μητέρα ἀρχίζει νά ἐτοιμάζη τήν προῖκα τῆς κόρης ἀπό μικρή.-

Διά τό τελείωμα τῶν προικιῶν καλεῖ ὅλες τίς κοπέλλες τῆς γειτονιάς καί τήν
συγγένεια.-

Γ: Ἡ Πρὸ τοῦ γάμου ἐβδομάς

Γενικά:

Λέξεις καὶ ἐκφράσεις καὶ παροιμίες σχετικαὶ μέ τόν γάμον.-

Ὅπου γάμος καὶ χαρά. Τοῦ σώθησαν τοῦ γμβροῦ σάν τοῦ γουρουνιοῦ γιά τά Χριστοῦγεννα.-

Ὁ Γάμος γίνεται τήν Κυριακή.-

Ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου καθορίζεται τήν βραδειά πού γίνονται οἱ ἀρρεβῶνες δηλ.

ὕστερα ἀπό 3-5 μῆνες ἢ ἓνα χρόνο τό πολύ.

4) Ο παράνυμφος (κουμπάρος ή νουνός).-

Συνήθως τούς νυφικούς στεφάνους ανταλλάσει ο ανάδοχος του γαμβροῦ, συμπαραστέει και κ' κουμπάρα διότι κρατᾶ τά δῶρα, τό στεφανοσκέπασμα και τά στέφανα μέσα στον τροβᾶ (σακκούλι).- Ο Κουμπάρος για νά πάη στον γάμο παίρνει και παρακούμπαρο κοντά του. Ο παρακούμπαρος πιάνει τον νουνό μέ τά χέρια και τον σηκώνει ἐπάνω και του λείει.-

Τάξε νουνέ, και ο νουνός ἀπαντά, πέντε γιούς και μιά μηλιά. Αυτό ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές.-

5) Παραστέει στην νύμφη γυνή παράνυμφος ή οποία την περιποιείται κατά τό διάστημα του γάμου (στεφανώματος) και την βοηθάει.-

6) Χωρίς Μητοπολιτικήν ἄδειαν δέν ήμπορούσε ο ιερέας νά στεφανώση. Την δέ συγγένειαν ἐπρόσεχαν πολύ, ὥστε τρίτο ἐξαδέλφια παντρεύονταν, ως προς την ήλικίαν ή νύφη ὡς ήταν μικρότερη του γαμβροῦ 2-3 χρόνια. Η κανονική ήλικία γάμου είναι τό 25ον ἔτος δηλ. νά περάση τό στρατιωτικό, εάν ὁμως υπάρχει ἀνάγκη γίνεται και γρηγορότερα προτου πάει στρατιώτης.-

β) Τά καλέσματα

Τό κάλεσμα γίνεται τήν πέμπτην τῆς ἐβδομάδος. Ὁ πατέρας τοῦ γαμβροῦ ὑποχρεώνει ἕναν συγγενή του καί τοῦ λέγει νά πάη νά καλέσῃ τούς χωρικούς εἰς τόν Γάμον. Τό κάλεσμα γίνεται μέ ἕνα κοματάκι μπογάτσια δηλ. ὁ καλεστής δίδει τό κοματάκι μπογάτσια καί λέει ὅτι εἶδε καλεσμένοι στόν Γάμο τοῦ τάδε.

Ἐπίσης τήν Πέμπτη τό μεσημέρι καλοῦν τήν νύφη καί τόν νουνό, ὡς ἑξῆς.-
Μέσα σέ ἕνα ντροβά (σακούλι) βάζουν μπογάτσια, καραμέλες, συκοκάριδα, λουλούδια καί τά πηγαίνει ἕνας στενός συγγενής τοῦ γαμβροῦ στή νύφη καί τήν καλεῖ καί αὐτή δίδει γιά τόν γαμβρό μία φανέλλα, ἕνα ζευγάρι κάλτσες, μία πετσέτα, ἕνα πουκάμισο, ἕνα χειρομάντηλο καί καραμέλες.-

γ) Τό φλάμπουρο ἢ τό μπαϊράκι τοῦ γάμου.-

Ἄντί γιά φλάμπουρα ἔπαιρναν τήν σημαία ἀπό τήν ἐκκλησία καί τήν ἔστηναν πλησίον στό σπίτι.-

δ) Τά ψωμιά τοῦ γάμου.-

1) Τ' ἀλέσματα: Τό ἄλεσμα τό πηγαίνει ἓνα κορίτσι στό μύλο πού νά ἔχη τούς γονεῖς της. Τότε ὅλα τ' ἀλέσματα σταματοῦν γιά ν'ἀλέση ὁ γάμος. Τό ἄλεσμα τοῦ γάμου δέν ξαναγιάζεται δηλ. δέν παίρνει δίκιο ὁ μυλωνάς διότι δέν προκόβουν τά νεογάμβρια.-

2) Τό ἀνάπιασμα τῶν Προζυμιῶν. Τό ζύωμα.-

Τήν τρίτη τό βράδυ ἀναπιάνουν τό προζύμι στό σπίτι τοῦ γαμβροῦ εἰς δέ τῆς νύφης τό Σάββατο. Τήν μπογάτσια τήν Τετάρτη.-

3) Ὅταν ἀναπιάσουν τό προζύμι. Τό προζύμι τό προμηθεύονται ἀπό τό ἴδιο τοῦ σπιτιοῦ πού φτιάξουν τό ψωμί. Τό ἀναπιάνουν κοπέλλες καί νυφάδες.-

Αί τελευταῖαι ἐτοιμασίαι.-

1) Τό γάνωμα τῶν χάλκινων σκευῶν, τό πλύσιμο καί σιδέρωμα τῆς προίικας κ.λ.π. γίνεται τήν ἐβδομάδα πρό τοῦ γάμου.-

η: Τά δῶρα τοῦ γαμβροῦ πρός τήν νύφην.-

1) Τά δῶρα συνίστανται εἰς ἕνα μαντήλι, ἕνα ζευγάρι τσαρούχια, ἕνα ζευγάρι τσουράπια, ἕνα φόεμα κ.λ.π.

2) Ἐκ μέρους τῆς νύφης στέλλεται μία φανέλλα, ἕνα ζευγάρι τσουρέπια, μία πετσέτα, ἕνα χειρομάντηλο.-

Θ: Τό λουτρόν τῶν μελλονύμφων. Τό πλέξιμο τῆς νύφης

1) Ἡ νύφη λούεται τό Σάββατο βράδν μόνη της στό σπίτι της, ἐπίσης καί ὁ γαμβρός.-

2) Ἡ νύφη μετά τό λουτρόν πλέκεται μόνη της ἀλλά τό κτένισμα καί τό στόλισμα γίνεται τήν Κυριακή ἀφοῦ ἔλθουν οἱ συμπεθεροί στό σπίτι της.-

ια: Τά σφαχτά τοῦ γάμου.-

Τά ζῶα σφάζονται τό Σάββατο βράδν ἐάν ὅμως ὑπάρχη ἀνάγκη καί τήν Κυριακή τό ἀπόγευμα.-

ιβ: Εἰδικά φαγητά καί γλυκίσματα

Κρέας στιφάδο, Κρέας μακαρόνια, κρέας ρύζι, ψητό.-

ιγ: Τά κανίσκια τῶν καλεσμένων

Ἐνα πιάτο τιγανίτες καί ἕκατό δράμια ρακί, ἐάν εἶναι συγγενής καί ἕνα ποδάρι κρέας.-

ιδ: Η προικοπαράδοσις.-

Τά προικιά τά παίρνουν τήν Κυριακή τό απόγευμα ἀφοῦ γίνουν τά στέφανα στό σπίτι τῆς νύφης, φεύγουν δηλαδή τά προικιά καί μετά ἀπό ὀλίγην ὥρα φεύγουν οἱ συμπεθέροι μέ τή νύφη.- Ἡ μεταφορά τῆς προίκας γίνεται ὡς ἑξῆς.-

Τά μέν προυσκέφαλα τά παίρνουν τά παιδιά στό κεφάλι, τά δέ ροῦχα στρώματα κ.λ.π. τά κάνουν δέματα καί τά φορτώνουν οἱ γυναῖκες πού ἔχει ὀρίσει προηγουμένως ὁ πατέρας καί ἡ μάνα τοῦ γαμβροῦ. Ἐάν ὅμως εἶναι μακριά τά φορτώνουν στά ζῶα.-

ιε: Ἄλλα ἔθιμα τῆς πρό τοῦ γάμου ἐβδομάδος

ι) Τά ἀλείμματα: Τό ἀλείμμα ἀρχίζει τήν Δευτέρα πρό τοῦ γάμου καί μετά ἀρχίζουν τίς ἄλλες δουλειές.-

Δ: Η ημέρα τοῦ Γάμου

α) Τό ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ.-

Τό ξύρισμα γίνεται τήν Κυριακή τό μεσημέρι. Ὄταν ξυρίζεται ὁ Γαμβρός τόν πτραγουδοῦν οἱ συγγενεῖς του καί ὁ Κουρέας συνεχίζει τό ξύρισμα.

Ξουράφι ἀπό τά Γιάννενα καί ἀκόνι ἀπό τά Τρίκαλα

Καλῶς τόν κύρ βλάμη μέ τό χρυσό ξουράφι

καί μέ τό ἀργυρό του χέρι,

Τεῖρα μὴν κόβης τρίχα τί τᾶχω χάρισμα

ἀπό τόν κυρ νουνό μου καί ἀπό τήν κυρά νουνά μου.-

β) Τό ντύσιμο τοῦ γαμβροῦ

Ἡ ἐνδυμασία τοῦ γαμβροῦ ἦτο ἓνα παντελόνι μάλλινο (κιλότα) ἓνα γιαλέκο καί ἓνα σακκάκι καί τό πουκάμισο.-

2) Ὁ γαμβρός στολίζεται καί ἐνδύεται μόνος του.-

γ) Τό στόλισμα τῆς νύφης

1) Ἡ νύφη στολίζεται στό σπίτι της.-

Ἡ νυφική ἐνδυμασία.-

Τό ράψιμο τοῦ νυφικοῦ. Τό νυφικό φόρεμα τό ράβει ἡ καλλίτερη μοδίστρα τοῦ χωριοῦ ἐάν ὑπάρχει, ἐάν ὄχι πηγαίνουν σέ ἄλλο χωριό ἢ πόλη.-

3) Τῆ νύφη τήν στολίζουν κοπέλλες (στολίστρες) πού ἔρχονται ἀπό τόν γαμβρό.

Γιά νά μή τή πιάνουν τά μάγια τῆ νύφη της~ φοροῦν ἕνα φυλαχτικό πού ἔχει μέσα λιβάνι κλώνους ἀπό σκούπα πού σαρώνουν. Ἀφοῦ ἀλλάζουν τῆ νύφη τήν σταυρώνουν στό πρόσωπο μέ νερό καί ἀσημένιο φράγγο πρῶτα ὁ Παππᾶς μετά ὁ πατέρας, ἡ μητέρα καί ὅλοι οἱ στενοί συγγενεῖς λέγοντας εἰς αὐτήν καλά στέφανα.-

4) Ὅταν στολίζουν τῆ νύφη τραγουδοῦν τό ἐξῆς τραγούδι:

Κυρ' στολίστρα μου καλή στολίστρα

γιά στόλισέ μας καλά τῆ νύφη

καί ἡ νυφούλα μας γέλοιο δέν ἔχει

ἄσπρη κόκκινη τριανταφυλλένια.

Δέν σοῦλεγα μανούλα μου ὅλη τήν ἐβδομάδα
τόν ξένον μὴν τό δέχης, ἄλογο μὴ δέσης, μπογάτσια
μὴν κρατήσης, ντουφέκια νά μὴ ρίξης
τί ὁ ξένος θέλει νύφη καί σύ νύφη δέν ἔχεις
καί μένα θελ' μέ δώσης.

Με πούλησες πατέρα μ' ἓνα κλωνί μετάξι
δῶστο πίσω πατέρα γιά νά μέ ξαγοράσης
Καί πίσω νά τά δώσω ξαγόρασμα δέν ἔχεις.-

Μέ πούλησες μανούλα μου μένα ζευγάρ' παπούτσια
δῶστα πίσω μανούλαμ' γιά νά μέ ξαγοράσης
καί πίσω νά τά δώσω ξαγόρασμα δέν ἔχεις.

Εὐκή σου μέ μανούλα τώρα στό στόλισμά μου
εὐκήσομε παιδί μου ὁ θεός νά σέ προκόψη

Καλή μου τῆ συντάξεσε καί εἶσαι συντασμένη
μέ σύνταξ' ὁ πατέρας μου κι' ἄπέ συντάχτηκα κ' ἐγώ

Καλή μου τῆ συντάξεσε καί εἶσαι συντασμένη
μέ σύνταξ' ἡ μανούλα μου κι' ἄπέ συντάχτηκα κ' ἐγώ.-

ε: Ἡ πομπή διά τήν παραλαβήν τῆς νύφης.-

1) Ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ καλεσμένοι, καί ὁ πατέρας καί ὁ νουνός τότε
βγαίνει ὁ γαμβρός καί φιλεῖ τό χέρι τοῦ Παπποῦ καί τοῦ νουνοῦ καί κάθεται
στό τραπέζι. Ἐάν ἡ νύφη εἶναι ἀπό ξένο χωριό πᾶνε ὅλοι καβάλλα στ' ἄλογο,
ἐάν εἶναι ἀπό τό ἴδιο χωριό πηγαίνουν πεζοί καί ἀργοῦν νά ξεκινήσουν.-

Όταν πλέον έτοιμασθούν ξεκινούν όλοι πρώτα ή σημαία τής έκκλησίας πού τήν κρατά ένα παιδάκι, μετά ό Παππᾶς, ό Νουνός, ό γαμβρός, ή αδελφή του γαμβροῦ μέ τό κονίσκι πού έχει μέσα τό φόρεμα τής νύφης και πίσω όλο τό συμπεθεριακό τραγουδώντας.-

1) Δέν ξαναπάω περίπατο δέν ξαναπάω βόλτες
όλοι γιατροί πεθάνανε τά φαρμακεία κλείσαν
κι' έμένα τό κορμάκι μου αγιάτρευτο τ' αφήσαν.-

2) Άσπρο τριαντάφυλλο κλειστό λένε από τό Γιάννενα
βουλιούμαι νά τό βάψω λουλουδάκι μου γαλάζιο
τό φιλώ κι' αναστενάζω.-

Κι' αν σε πετύχω στη βαφή λένη ν' από τά Γιάννενα
βουλιούμαι νά τό βάψω σε φιλώ κι' αναστενάζω
δά κάψω νιούς, δά κάψω νιές λένα ν' από τά Γιάννενα δά κάψω παλληκάρια
σε φιλώ κι' αναστενάζω.

θά κάψω καί μιά μάγισσα λένη ν' ἀπό τά Γιάννενα
πού μάγεψε τόν άντρα μου σέ φιλω κι' αναστενάζω.-

1) Ξυπνω περδικομάτα μου κοντά στό μαχαλά σου
χρυσά πλεξίδια σουφρα νά πλέκης τά μαλλιά σου
σαν ήρθαταν καλωσ σωρίσαταν κ' έγώ όλάνυχτα τά έχω.-

Αφοϋ φθάνουν στό σπίτι τής νύφης καί χαιρετηθοϋν μέ τόν πατέρα τής νύφης
καί μέ άλλους συμπεθέρους πηγαίνουν καί κάθονται στό τραπέζι. Καί ο νουνός
παίρνει τόν γαμβρό καί πηγαίνουν στην πόρτα τής νύφης. Στην πόρτα
περιμένουν ο Πατέρας τής νύφης, ή μητέρα, αδέρφια, αδερφές κ.λ.π.

Μόλις φθάση ο γαμβρός έξω από την πόρτα τότε ο πατέρας τόν χαιρετάει τόν
φιλή καί τοϋ βάζει μιά πετσέτα στην πλάτη. Τό ίδιο κάνουν καί ή μητέρα καί
οί υπόλοιποι.- Αφοϋ τελειώσουν όλοι τότε ο νουνός μαζεύει όλες τίς πετσέτες
καί τίς βάζει στον τροβά του καί τίς δίδει μετά στην μητέρα τοϋ γαμβροϋ όταν
πάνε μαζί μέ την νύφη.-

Μόλις φθάσει τό συμπεθερικό τοϋ γαμβροϋ στην αυλή τής νύφης τότε ένα παιδί
ἀπό τής νύφης ανεβαίνει ψηλά στό σπίτι καί ρίχνει ρύζι πού τό έχει μέσα σέ

κόσκινο στους συμπεθερούς. Αμέσως άλλο παιδί από τοῦ γαμβροῦ τρέχει γιά νά τόν πιάση ἢ αὐτόν ἢ τό κόσκινο γιά νά εἶναι ὑπό ἡ νύφη στόν γαμβρό.-

Ἡ γαμήλιος πομπή ὅταν παιροῦν νύφη ἀπό ἄλλο χωριό

1) Ἡ πομπή ὀνομάζεται συμπεθερικό. Τό ἄλλογο τοῦ γαμβροῦ τό παίρνει ἡ νύφη καί τῆς νύφης ὁ γαμβρός. Ὁ γαμβρός ξεπεξεύει στήν αὐλή τῆς νύφης μόνος του.-

Προτοῦ φθάσουν οἱ συμπεθεροί τοῦ γαμβροῦ στήν νύφη δύο παιδιά τοῦ γαμβροῦ τρέχουν μέ τά ζῶα καί πηγαίνουν στό σπίτι τῆς νύφης καί χαιρετοῦν τόν πατέρα καί τήν μητέρα δηλ. τούς λέγουν τά συχαρίκια καί ἀφοῦ κερᾶσουν αὐτούς οἱ γονεῖς τῆς νύφης δίδοντας ἀπό ἓνα χειρομάντηλο ἢ ἀπό μία πετσέτα.- Ἀφοῦ πάρουν τά κερᾶσματα αὐτοί τά κρεμοῦν μπροστά στά κεφάλια τῶν ζώων καί φεύγουν ἀμέσως πρὸς συνάντησιν τῶν ἄλλων.-

2) Ἡ νύφη φέρεται καβάλλα σέ ζῶο τό ὁποῖο τραβά ἓνας συγγενής της.-

ζ: Τό πάρισμο τῆς νύφης

2) Τά παπούτσια τῆς νύφης

Τά παπούτσια τά φέρνει μέσα εἰς ἓνα τροβά ἢ ἀδελφή τοῦ γαμβροῦ, ἀλλά τήν ποδαίνει ὁ βλάμης.-

3) Ἡ παράδοσις τῆς νύφης

Τήν νύφη τήν ξεβγάζει ὁ ἀδελφός ὁ ὁποῖος καί τήν συνοδεύει μέχρι τό σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Τήν νύφη δέν τήν παραδίδουν στό γαμβρό.-

5) Ἐξοδος τῆς νύφης

Ἀφοῦ φύγη τά προικιά τῆς νύφης τότε ἐτοιμάζονται ὅλοι γιά νά ξεκινήσουν. Τό σύνθημα τό δίδει ὁ ἱερεύς.

Προτοῦ φύγουν παίρνει ὁ νουνός τόν γαμβρό καί τόν ὀδηγεῖ στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καί περιμένει τήν νύφη.- Μόλις φθάσει καί ἡ νύφη στήν πόρτα τότε ὁ νουνός παίρνει τό χέρι τοῦ γαμβροῦ καί τῆς νύφης καί τά ἀνταμώνει καί ἀμέσως ὁ γαμβρός τραβάει τήν νύφη ἔξω προσέχει ὅμως νά μή τόν πατήη αὐτή

διότι θάτόν ἔχει ὑπό δηλ. ἐάν τόν πατήση ἢ νύφη τότε ὁ γαμβρός θά κάνη ὅτι λέει ἢ νύφη.-

Ἄφοῦ τραβήξη ὁ γαμπρός τήν νύφη οἱ συμπέθεροι τραγουδοῦν:

1) Να μή σᾶς κακοφαίνεται στό μαχαλαῖ δικό σας
Ἐμεῖς τήν νύφη παίρνομε στό μαχαλαῖ δικό μας
Ἄφήνω γειά στίς ἔμορφες καί γειά στίς μαυρομάτες
Ἄφήνω γειά πατέρα μου ἀφήνω γειά μανούλα
Μάνα μου τά λουλούδια μου συχνά νά τά ποτίζης
ὦχ ν' ἀφήνω γειά.

Δῶσε μου τήν εὐχή σας, ὦχ. Πάνω στήν ξενιτειά.-

2) Τά τέσσερα, τά πέντε τά ἐννιά δελφα
τά δέκα ὀχτώ ξαδέρφια τά λιγοήμερα
τούς ἦρθε ἕνα φαρμάκι ἀπό τό βασιλιᾶ
νά πᾶν νά πολεμήσουν μέσα στή Φραγκιά
σελώνουν ξεσελώνουν τ' ἄλογα
λαχνίζουν ξελαχνίζουν τά ἐννιάδερφα
σάν κάνουν ξεκινάνε, τρέμουν τά βουναῖ
καί ζώνουν τά σπαδιά τους καί λάμπη ἢ θάλασσα

βρῆκαν ἓνα πηγάδι ξεροπήγαδο
λαχνίζουν ξελαχνίζουν τά ἐννιάδερφα
τοῦ πέφτει τοῦ Κώστα τοῦ μικρότερου
τραβοῦνε μέ ἀδέρφια δράκος μ' ἔφαγε
καί μεῖς τραβᾶμε Κώστα καί δέ σοῦ φαίνεται
γιά βάλε τόν πατέρα μου νά τραβάη κι' αὐτός
κι' αὐτός τραβάει μπρε Κώστα καί σύ δέν φαίνεσαι
ἀφῆστε με ἀδέρφια μου δρᾶκος μ' ἔφαγε.

-----

9) Βασιλικός μου μοίρισε γιά ἰδές τον ποιός διαβαίνει
Ἀγιώργη Μήτσιοι διάβαινε καί στόν Παππᾶ πηγαίνει
Πολλά σου χρόνια Μπέη μου καλῶς τόν Γιώργη Μήτσιο
Γιώργη πῶη τάχεις τά χωριά κι' αὐτά τά βιλαέτια
Καλά τ' ἔχω τά χωριά κι' αὐτά τά βιλαέτια
Γιά φκιάστουγιώργη ἓνα καφέ κι' ἀνάψτε του τσουμούκι
γιά τρόχα τό σπαδί γιά τό λοιμό τοῦ γεώργη
κι' ὁ γεώργης τό κατάλαβε τά Τούρκικα τά λόγια
τό τρεῖς βολές γονάτισε σαράντα Τούρκους κόβει καί κάνει δίπλα τά βουνά
δίπλα τά κορφοβούνια καί πάει καί ..... τά κλέφτικα λημέρια.

η: Ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἐκκλησίαν

Δέν περβοῦσαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διότι ἡ στέψις ἐγένετο στό σπίτι τῆς νύφης.-

θ: Ἡ στέψις (Τό στεφάνωμα)

Ἡ στέψις γίνεται στό σπίτι τῆς νύφης διότι βοβοῦνται οἱ γονεῖς τῆς μήπως τὴν ἐγκαταλείψει καθ' ὁδὸν ὁ γαμβρός.-

Ὁ ἱερεὺς ρωτοῦσε τρεῖς φορές τοὺς μελλόνυμφους ἂν ὁ ἕνας θέλλῃ τὸν ἄλλον κατὰ τόπον διότι οὐδέποτε ἔφερναν ἀντίρρῃσιν τὰ παιδιὰ ἢ κοπέλλες τῶν γονῶν δηλ. ἔλεγον οἱ κοπέλλες ὅπου θέλει ὁ πατέρας νά μέ δώση, καί τὰ παιδιὰ ὅποια θέλλῃ ὁ πατέρας αὐτὴ θά πάρω.-

4) Τὰ στέφανα τὰ εἶχε ἡ ἐκκλησία, καί ἦταν ἀργυρά.-

5) Τό κοινόν ποτήριον: Ἀπὸ τό κοινόν ποτήριον πίνουν μόνον οἱ νυμφίοι καί ὁ παράνυμφος πίνει τό ὑπόλοιπον χωρὶς ἀμβαπτιζόμενον ἄρτον.-

6) Ὁ χορός τοῦ Ἡσαΐα. Τό κοινόν του ὄνομα “ γύρω ἀπ' τὴ βαρέλα ” Καί κατὰ τὴν ὥρα πού λέγει ὁ ἱερεὺς Ἡσαΐα χόρευε ραίνει τοὺς νεόνυμφους ἢ νουνά μέ ρύζι ἢ μέ καραμέλες.-

8) Τά δῶρα τοῦ κουμπάρου. Κατά τήν ὥραν τῆς στέψεως ὁ κουμπάρος ρίνει ἐπάνω στούς ὤμους τῶν νεόνυμφων 7-8 πῆχες πανί πού λέγεται στεφανοσκέπασμα καί αὐτό τό φτιάχνει ἡ νύφη φόρεμα.-

II) Αἱ λαμπάδες τῆς στέψεως. Τίς λαμπάδες τῆς ἔφερνε ὁ νουνός μαζί μέ τό στεφανοσκέπασμα καί τόν οἶνον. Πέντε (5) λαμπάδες ἔφερνε καί τίς βαστοῦσαν, μία ὁ Παππᾶς, μία ὁ ψάλτης, μία ἡ νύφη καί μία ὁ νουνός.-

13) Ἡ στεφάνωσις στό σπίτι γίνεται σέ ὁτιδήποτε μέρος, δέν ὑπάρχει καμία ἐξαίρεσις ἢ πάτωμα εἶναι ἢ ἰσόγειο μέ χωμάτινο ἔδαφος.-

Ὁ Γάμος γίνεται πάντα Κυριακή ἀπόγευμα.-

Ἡ ἐπιστροφή ἀπό τήν ἐκκλησίαν.-

1) Ἡ στέψις γίνεται στό σπίτι καί δέν παιροῦν ἀπό τήν ἐκκλησίαν. Μετά τήν ἔξοδον τῶν νεόνυμφων ἐκ' τῆς οἰκίας ἡ πομπή σχηματίζεται ὡς ἐξῆς.

Προηγεῖται ἡ σημαία, ὁ ἱερεύς, ὁ νουνός, ὁ γαμβρός καί μετά οἱ νέοι καί νέες τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια. Καί ἀφοῦ τελειώσει τό συμπεθεριακό τοῦ γαμβροῦ μετά ἀκολουθεῖ ἡ νύφη μέ τό δικό της συμπεθεριακό. Μόλις φθάσουν στή μέση τοῦ δρόμου τότε οἱ συμπεθέροι τοῦ γαμβροῦ περιμένουν τήν νύφη, καί

ἀφοῦ φθάσῃ τότε κόβουν τήν μπογιατσα καί κάθε καλεστής παίρνει ἕνα κομμάτι.-

2) Ὅταν πηγαίνουν κατὰ τό σπίτι τοῦ γαμβροῦ τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια ὡς τά ἀνωτέρω.-

3) Ἐάν καθ' ὁδόν συναντηθοῦν δύο συμπεθεριά τό ἕνα περιμένει νά περάσῃ τό ἄλλο καί ἀλλάζουσι δρόμο.-

4) Τήν πομπήν συνοδεύουν καί συγγενεῖς τῆς νύφης οἱ φυλαχτάδες οἱ λεγόμενοι. Ἡ νύφη πηγαίνει πρῶτα στό σπίτι τοῦ γαμβροῦ καί μετά μία ἐβδομάδα δηλ. τό Σάββατο τό βράδυ πηγαίνουν στό σπίτι τῆς νύφης στά πιστόφια μαζί μέ 10-15 συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.-

ια: Ἡ εἴσοδος τῆς νεονύμφων εἰς τήν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ προτοῦ εἰσέλθῃ ἡ νύφη εἰς τήν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ τήν τραγουδοῦν ἔξω στήν αὐλή.-

Καλῶς τήν νύφη μ' ὅλους τούς συμπεθέρους
φλούμενα μπροστά της καί ἔρμενο κοντά της
Καί ἡ νύφη στή μέση σ' ἄν ἥλιος στολισμένη

σάν ήλιος στολισμένη σαν μήλο μαραμένη

Τρέχουν τά νερά τρέχουν οί βρύσες

τρέχουν τά παιδιά μπροστά στή νύφη.-

Σήμερα ή πεθερά σου τή στράτα καθαρίζει

καί μήλα τί γεμίζει

Πήραμε τό δρόμο δρόμο τό στενό τό μονοπάτι

βρίσκω μιά μηλιά στή στράτα μήλα, φύλλα φορτωμένη

κι' άπλωσα νά πάρω ένα φεύγα ξένη άπ' τέμένα

φεύγα ξένη άπ' τέμένα τ' άχει άφέντης ζυγισμένα

καί ή κυρά λογαριασμένα.-

Πέσε μήλο πέσε ρόδο πέσε δροσερό σταφύλι

δέν πεξεύω καμαρώνω, καμαρών' ό πεθερός μου

Μώρ' νυφούλα μου καμαρωμένη, πού έμαδες καί καμαρώνεις

βοήκα πεθερό καμαρωμένο κι έμαδα κ' έγώ καί καμαρώνω

Έβγα μάνα τοῦ γαμβροῦ για νά ιδής τή νύφη σου

μονάχα σαν έστειλες ζευγαράκι σουόρχεται

Έδῶ πού μπαίνεις νύφη μου τίμα τόν πεθερό σου για ν' .....

γινημένη στό γκόσμο ζωϊκουσμένη

Έδῶ πού μπαίνεις νύφη τίμα τήν πεθερά σου για νάσαι

τιμημένη στό γκόσμο ξακουσμένη.-

*Κι' ἔδῳ πού μπαίνεις νύφη ν' ἀσπρίσης νά γεράσης
κι' ἄσπρα μαλλιά νά βγάλῃς.-*

3) Υποδοχή τῆς νύμφης ὑπό τῆς πεθερᾶς

Μόλις εἰσέλθῃ ἡ νύμφη εἰς τὴν αὐλήν καὶ πλησιάσῃ ἔμπροσθεν τῆς θύρας ἀμέσως πηγαίνει ὁ πεθερός καὶ τὴν χαιρετίζει μὲ τὸ καλῶς ὤρισες καὶ τῆς χαρίζει ἓνα δαχτυλίδι ἢ ἓνα περιδέρι ἢ σταυρό καὶ αὐτὴ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι, μετὰ περνάει ἡ πεθερά καὶ ὅλοι οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς.-

5) Μόλις φθάνει ἡ νύμφη ἔφιππος εἰς τὸ σπίτι, προσκυνάει τρεῖς φορές καὶ ἀμέσως ὁ πεθερός τὴν παίρνει ἀγκαλιά καὶ τὴν κατεβάξῃ κάτω καὶ ἄλλος παίρνει ἓνα μικρὸ ἀγοράκι καὶ τὸ φέρνει τρεῖς φορές γύρω κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τ' ἀλόγου.-

10) Τρόποι εἰσαγωγῆς τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν

Στὴν πόρτα στρώνουν ἓνα στρώμα καὶ μέσα ἔχει ἓνα γιάλινο δοχεῖο ἢ φλιτζάνι τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σπάσῃ ἡ νύμφη εἰσερχόμενη μέσα στό σπίτι καὶ ἀφοῦ τὴν τραβήξῃ ὁ γαμβρός ἀπὸ τὸ χέρι, προσέχει νὰ μὴν τὸν πατήσῃ.-

1α) Τὰ στέφανα ἀποτίθενται μέσα στὴν καρσέλα, τίς δὲ λαμπάδες τίς παίρνει ὁ Παππᾶς.

-1β) Η νύφη στό νυφιστόλι ή στόν παστό

1) Άφοϋ είσέλθη μέσα ή νύφη τήν παίρνει ή φυλάχτρα πού έχει κοντά της και τήν καθαρίζει σέ μιά ..... τοϋ σπιτιοϋ ξεχωριστά από τόν γαμπρό μέχρι τό πρωί πού θά φύγουν οί φυλαχτάδες. Κάθεται δέ ψηλά σέ δύο ή τρία προυσκέφαλα (μαξιλάρια) γιά νά διακρίνεται από τούς άλλους καθώς και ό γαμπρός.-

3) Ως συνοδοί πλησίον τής νύφης μένουν συγγενείς γυναίκες λεγόμενοι φυλάχτραι, πρέπει δέ άπαραιτήτως νά είναι και ή νουνά της, μένουν δέ μαζί της είς ιδιαίτερον δωμάτιον έως τόγιοματάκι τής Δευτέρας.

6) Τό πρώτο κοινό γεύμα τών νεονϋμφων. Άφοϋ φάνε οί συμπεδέροι τότε παίρνει ή νουνά τή νύφη και τόν γαμπρό και πηγαίνουν σέ άλλο δωμάτιο ξεχωριστό και τρώνε από τό ίδιο φαγητό πού έφαγαν και οί συμπεδέροι.-

7) Η νύφη διανέμει δώρα είς τά πεθερικά και τούς λοιπούς οικείους της μετά τήν διάλυσιν τοϋ γάμου, δηλ. μόλις φεύγει ό νουνός τόν περνάει ένα πουκάμισο ένα ζευγάρι κάλτσες και ένα ντροβά. Τούς οικείους τούς περνάειτή Δευτέρα τό

ἀπόγευμα. Τόν πεθερό τόν περνάει μιά χασιά διά σκέπασμα, τήν πεθερά ἕνα πουκάμισο μακρύ, ἕνα μαντήλι, καί ἕνα ζευγάρι τσουρέπια μάλλινα, στούς λοιπούς συγγενεῖς δίδει εἰς μέν τούς ἄνδρες ἀπό ἕνα ζευγάρι τσουρέπια (κάλτσες) εἰς δέ τίς γυναῖκες ἀπό ἕνα μαντήλι μέ στενό γύρω εἰς δέ τά μικρά παιδιά ἀπό ἕνα τραβατσουλίκι μικρό.-

ιγ) Τό συμπόσιον τοῦ Γάμου

3) Εἰς τό τραπέζι τοῦ γάμου τό πρόσταγμα τό ἔχει ὁ νουνός. Τό σερβίρισμα τό ἀναδέτουν στόν βλάμη ὁ ὁποῖος εἶναι ὑποχρεωμένος νά ἐξυπηρετήσῃ τούς συμπεθέρους μέχρι τό τέλος. Οἱ δέ γυναῖκες παρακίθηνται εἰς τήν ἴδιαν τράπεζαν μέ τούς ἄνδρες.-

4) Ὁ κουμπάρος κάθεται μαζί μέ τόν νουνό καί εἶναι βοηθός τοῦ νουνοῦ προσφέρεται δέ εἰς τόν κουμπάρο ἐκ ἐκ τοῦ ψητοῦ κ' πλάτη εἰς δέ τόν νουνό τό κεφάλι.-

5) Προπόσεις (ἐντολές) καί εὐχαί.-

Μετά τό φαγητό τῶν συμπεδέρων ὁ βλάμης μέ τό ντελή (ῶρισμός) δηλ.
παίρνει ἕνα πιάτο καί ἕνα μπουκάλι κρασί καί περνάει σέ ὄλους τούς
συμπεδέρους ἀφοῦ τούς δίδει ἀπό ἕνα ποτήρι κρασί. Ὁ συμπέδερος πού θά πάρη
τό κρασί θά εὐχηθῆ τόν νουνό ὡς ἑξῆς.-

Καλῶς ῶρισε τοῦτο τό ποτηράκι

ἀπάνω ἀπ' τό ποτηράκι εἶναι ἕνα ἀγκαθάκι

ἀπάνω ἀπ' τό ἀγκαθάκι κάθεται ἕνα πουλάκι

τραγουδεῖ καί λέει.-

Καλῶς ῶρισε τοῦτο το γιομᾶτο τό παραγιομᾶτο

καί πίνω διά τήν υἰγείαν τοῦ κύρ νουνουῖ

γεία του καί χαρά του καί καλή καρδιά του.

Ὅπως ἐκόπιασε μέ στεφάνι νά κοπιᾶση καί μέ λάδι

νά τοῦ ζήσουν τ' ἀναδεχτούδια του

καί στά σπίτια σας πέρα γιά πέρα

καί στή χαρά τῶν ἀνυπάντρων.

Ἄφοῦ τελειώσει τήν εὐχήν αὐτή πίνει τό κρασί καί ὠρίζει στό βλάμη γία νά
δώσῃ τό ποτήρι σέ ἄλλον συμπέθερον.

Καί παρά τήν ὥρα πού πίνει τό κρασί τό πίνει τό πίνει καί στάλα δέν ὑφίνει
Δώστου μιά νά πάη στό μπᾶτο
γία νά βγῆ ..... γεμᾶτο.

Ἄφοῦ τελειώσουν ὅλοι τελευταῖος παίρνει ὁ νουνός καί σηκώνεται ὄρθιος καί
λέγει.

Καλῶς ὠρισε τοῦτο τό γιομᾶτο
ἐσεῖς τό εἴπιατε γία τήν ὑγείά μου
καί γῶ τό πίνω γία τήν ὑγείά σας
καί στά σπίτια σας καί σ' ἐπίλοιπα τῶν νοικοκυραίων.-

6) Τό ψητό τοῦ κουμπάρου.-

Τελειώνοντας ὅλοι περνάει μετά τό ψητό τοῦ κουμπάρου μέ τό κρασί καί ὅποιος
παίρνει τοῦ εὐχεται, τό δέ κεφάλι τό στέλουν στόν Παπᾶ.-

7) Τραγούδια προῦ φαγητοῦ.-

1) Σέ τούτη ντάβλα πού εἴμαστε, σέ τοῦτο τό τραπέζι
τρεῖς μαυρομάτες μᾶς κερνοῦν καί τρεῖς καλές κυράδες
ἢ μιά κερνάει μέ τό γιαλί καί ἢ ἄλλη μέ τήν κούπα
καί ἢ τρίτη ἢ καλλίτερη μέ ν' ἀσημένιο τάση
κέρνα μας ρούσα κέρνα μας, κέρνα ὅσο νά φέξη
νά πάη ἢ πούλια δειλινό καί τό φεγγάρι γιόμα.-

2) Καλῶς ἀνταμωθήκαμε ἐμεῖς οἱ ντερντελίδες
να κλάψωμε τά ντέρτια μας καί τά παράπονά μας
κι' αὔριοκαλές ἀντάμωσες καί πού θ' ἀνταμωθοῦμε
στόν Λελιά στόν πλάτανο πού εἶναι μιά κρύα βρύση
π' ὄχουν οἱ κλέφτες μάζωξη καί νά χρυσό τραπέζι
π' ὄχουν ἀρνιά πού ψένονται κριάρια σουβλισμένα
π' ὄχουν καί' να γλυκό κρασί πού πίνουν καί μεθάνε.

3) Γιά τήν καλή τήν συντροφιά ντουλμπέροτο κορμί
ντουλμπέρι ντουλμπεράκι θά πῶ ἕνα τραγουδάκι
καί μένα ἢ κόρη κάθεται καί τά φλουριά ἀρμαδιάζει

έννια ἄρμαθοῦλες κάνει, τρεῖς πέντε βάζει
στό λαιμό τις τέσσερες στά χέρια
για ἔβγα ἤλιε για νά βγῶ νά λάμψης για νά λάμψω.-

β) Τραγούδια μετά τό φαγητό

1) Φίλοι μ' γιατί δέν τρῶτε καί δέν πίνετε
μείνα τό κρασί μωρί ταρανανινάνι δέν σᾶς ἄρσε
για τόν προσοπώλη τόν ἀλλάζομε
Φίλοι μ' γιατί δέν τρῶτε καί δέν πίνετε
μεινάτο ψωμί μωρί ταρανανινάνι δέν σᾶς ἄρσε
για τόν φουρνατζί τόν ἀλλάζομε
Φίλοι μ' γιατί δέν τρῶτε καί δέν πίνετε
μπίνα τό φαγή ταρανανινάνι δέν σᾶς ἄρσε
για τόν μαγειρτζή τόν ἀλλάζομε.-

2) Καλῶς πού τόν ἐβρήκαμε τοῦτον τόν νοικοκύρη
μέ τά γλυκά του τά κρασιά μέ τό χρυσό τραπέζι
Τόν ἄγγελο φυλεύουμε καί τόν Χριστό κερνάμε
καί τήν παρθένα δέσποινα διπλᾶ τήν προσκυνᾶμε

νά μᾶς χαρίση τά κλειδιά - κλειδιά τοῦ Παραδείσου
ν' ανοίξω τόν Παράδεισο νά μπῶ νά σεργιανίσω
νά ἰδῶ τούς πλούσιους πῶς περνοῦν καί τούς πτωχοὺς πῶς εἶναι.

Κατά τά ξημερώματα φέρνει ὁ βλάμης τήν μπογάτσια μπροστά στή νύφη καί
μαζεύονται ὅλοι οἱ συμπεθέροι καί τραγουδοῦν τήν νύφη.-

Μπροστά στήν κυρά νύφη εἶναι χρυσό τραπέζι

Κι' ἀπάνω ἀπ' τό τραπέζι εἶναι χρυσό μεσάλι

Κι' ἀπάνω ἀπ' τό μεσάλι εἶναι χρυσό ντεψάκι

Κι' ἀπάνω ἀπ' τό ντεψάκι εἶναι χρυσή μπογάτσια

Κι' ἀπάνω ἀπ' τήν μπογάτσια εἶναι χρυσό περδίκι

Κι' ἀπάνω ἀπ' τό περδίκι εἶναι χρυσό μαχαίρι

Κι' ἀπάνω ἀπ' τό μαχαίρι εἶναι χρυσό χεράκι

Γιά λίγο κυρά νύφη νά κόψης τήν μπογάτσια

μέ τό χρυσό μαχαίρι μέ τό χρυσό σου χέρι

Ἄκουσε κυρά νύφη τί λέγει τ' ἅγιο Βαγγέλιο

τίμα τόν πεθερό σου γιά ν' ἄσαι τιμημένη

στόν κόσμο ξαικουσμένη.-

Ἄκουσε κυρά νύφη τί λέγει τ' ἅγιο Βαγγέλιο
τίμα τόν πεθερά σου γιά ν' ἄσαι τιμημένη
στόν κόσμο ξαΐκουσμένη.-

Ἄκουσε κυρά νύφη τί λέγει τ' ἅγιο Βαγγέλιο
τίμα τά συγγενούδια γιά ν' ἄσαι τιμημένη
στόν κόσμο ξαΐκουσμένη.-

ιε) Ἡ πρώτη νύκτα τοῦ γάμου

1) Τήν νυφικήν κλίνη στρώνει ἡ νύφη μόνη της.-

2) Ἡ νύφη δέν κοιμᾶται τήν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου μέ τόν γαμβρόν, ἀλλά ἀπό τήν δεύτερον καί πέρα. Συγκοιμᾶται αὕτη μέ τήν νουνά της.-

ιζ) Συνῆθειαι σχετικαί μέ τούς ἐρχομένους εἰς δεύτερον γάμον.-

Ὁ γάμος τῶν χήρων γινότανε χωρίς πομπές πάντα τήν νύκτα.-

Τά μετά τόν γάμον

α) Ἡ πρωϊνή ἔγερσις

1) Δέν συνηθίζεται νά τρηνθοῦν ἔξω ἀπό τόν νυφικό θάλαμο διά νά ἐχτυπήσουν τούς νεόνυμφους, διότι ἡ νύφη πρέπει νά ξυπνήσῃ μόνη τῆς γρηγορότερα ἀπό τούς ἄλλους διά νά τήν βροῦν ἔτοιμη τά πεθερικά.-

2) Δέν δίδει ὁ γαμβρός οὔτε οἱ οἰκεῖοι καί φίλοι του δῶρον εἰς τήν νύμφη τήν αὐγήν τῆς ὑστεραίας τοῦ γάμου, οὔτε οἱ παράνυμφοι ἀνοίγουν τόν νυμφικόν θάλαμον.-

β) Ἀγνείας ἔλεγχος καί ἡ εὐτυχία τῆς Δευτέρας

1) Οὔτε ἐπίδειξις τοῦ ὑποκαμίσου ἐγένετο οὔτε περιφορά αὐτοῦ.-

Ἐάν ἡ νύφη δέν ἦταν ἀντάξει ὁ γαμβρός διαμαρτύρετο στόν πατέρα τῆς καί ἀμέσως τήν ἔδιωχνε χωρίς δεύτερον λόγο.-

γ: Ἡ πρώτη ἄξοδος τοῦ γαμβροῦ εἰς τήν ἀγοράν καί τά πρῶτα ψώνια

1) Ὁ γαμβρός βγαίνει ἀμέσως στήν ἀγοράν μόνος του δηλ. τήν Δευτέρα τό πρωϊ, μόνον δέν κάθεται τό βράδυ στήν ἀγορά ἐπί 40 ἡμέρες γιά νά μὴν σκελιστή (ἀπό ξωτικά)

δ) Ἡ ἐπίσκεψις τῆς νύφης εἰς τήν βρύσην ἢ εἰς τό πηγάδι

Τήν Δευτέρα τό πρωϊ παίρνει τήν βαρέλλα καί ἓνα μικρό μαζί της καί πηγαίνουν στήν βρύση. Πρωτοῦ γεμίσει ἀσημόνι τήν βρύση μέ νόμισμα καί τό ρίχνει κάτω στό νερό. Τότε τό μικρό παίρνει τό νόμισμα καί ἡ νύφη τοῦ δίδει καί ἄλλα χρήματα.

Γεμίζει μετά τήν βαρέλλα καί πηγαίνουν στό σπίτι.-

2) Ἄφοῦ ἐπιστρέψει ἡ νύφη στό σπίτι παίρνει νερό καί ραντίζει τό σπίτι χάνουσα δέ ἐξ αὐτοῦ καί εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας.-

Τά πιστρόφια

Τό Σάββατο βράδν συνοδεία από τούς σπιτικούς τοῦ γαμβροῦ ἐκκινοῦν γιά τό σπίτι τῆς νύφης ὅπου παραμένουν μέχρι τήν Κυριακή τό πρωϊ.-

Γίνεται τραπέζι καλό καί τραγουδοῦν τραγούδια τοῦ γάμου ὡς τά προσγούμενα.-

Ὁ ἀντίγαρος ἢ ἡ ἀντιγάρα

Τήν δεύτερη Κυριακήν μετά τό Γάμο οἱ νεόνυμφοι μαζί μέ τόν νουνόν καί τήν νουνάν πηγαίνουν εἰς τήν ἐκκλησίαν, ἢ δέ νύδη κατά τήν ὥραν πού λέγει ὁ ἱερέας τό Εὐαγγέλιον προσκυνᾷ τρεῖς φορές.-

Στό τέλος τῆς λειτουργίας ὁ ἱερεὺς τούς δίδει τόν ἄρτον καί οἱ νεόνυμφοι τοῦ δίδουν χρήματα.-

Κατόπιν κάνουν ἐπισκέψεις εἰς συγγενικά καί φιλικά σπίτια.

Οἱ συγγενεῖς κερνοῦν τήν νύμφη ἀπό μίαν κόταν.-

Τήν Κυριακή τό βράδν ἡ νύμφη πηγαίνει στήν ἐβδομάδα τῆς δηλ. πηγαίνει στό σπίτι της καί κάθεται μίαν ἐβδομάδα ἐκεῖ, καί γυρνᾷ τό Σάββατο βράδν μαζί μέ τήν μητέρα της.-

ι: Προλήψεις και συνήθειαι ἀφορῶσαι τοῦς νεόνυμφους

Ἡ νύμφη προτοῦ χρονίσῃ δέν πρέπει νά ἰδῆ λείψαν, οὔτε νά βαπτίσῃ παιδί.-
Οἱ νυφάδες τοῦ ἔτους μαζεύονται ὅλες μαζί τό Σάββατον τοῦ Λαζάρου καί
ξεκινοῦν μέ τραγούδια διά τό βουνόν, ὅπου μαζεύουν βάγια (δάφνες) διά τήν
ἀκκλησίαν.-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ
ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΗΣ

A: Τά πρό τῆς τελευτῆς

α) Προγνωστικά τοῦ θανάτου κατά τάς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ

1) Προμηνύματα ἐκ τῶν πτηνῶν ἢ ἄλλων ζώων.-

Ὡς κακός οἰωνός θεωροῦνται οἱ φωναί τῆς κουκουβάγιας, τό λάλημα τῆς κότας καί τό ἀργούλημα τοῦ σκύλου.-

Διά ν' ἀποτρέψουν τό κακό διά μέν τήν κουκουβάγια λέγουν νά φάη τά νύχια της καί τήν διώχνουν, διά δέ τήν κότα τήν σφάζουν καί τήν τρώγουν καί διά τόν σκύλον τόν σκοτώνουν.-

5) Πῖοι μαντεύουν τόν θάνατον

Ὁ Παππᾶς ὅταν πηγαίνει καί τόν μεταλαμβάνει δηλαδή μόλις εἰσέλθῃ ὁ Παππᾶς μέσα στό σπίτι ὁ ἄρρωστος μυρίζει χωματίλας ἐάν τόχει ν' ἀποθάνῃ.-

β) Συγχώρησις. Ἡ εὐχή πρὸς τὰ τέκνα καὶ τὰ κατ' αὐτήν.-

Μόλις ἀντιληφθῆ ὁ ἄρρωστος τὸν θάνατον καλεῖ τὰ παιδιὰ του καὶ τ' ἀγγόνια του νὰ καθίσουν γύρω γιὰ νὰ τὰ συγχωρέσῃ καὶ νὰ τοὺς δώκῃ τὴν εὐχή. “

Ἄκοῦστε δῶ παιδιὰ μου ἐγὼ τώρα θά πεθάνω ἀλλὰ σεῖς ν' ἀκοῦστε τὴ μάναςας καὶ χῶμα νὰ πατήσετε μάλαμα νὰ γίνῃ, καὶ σχωρεμένοι νὰ εἴστεκαὶ στὸν ἀπάνω κόσμον καὶ στὸν κάτω κόσμον.-

Ἐπίσης ὁ ἐτοιμοθάνατος ἅμα ἔχῃ κακὴ καρδιά καὶ ἦταν τσακωμένος μέ κανέναν καὶ δέν κρένονταν τὸν φωνάζουν καὶ κεῖνον νὰ σχωρεθῶν. Φαίρουνε ὕστερα τὸν Παππᾶ καὶ μεταλαμβάνει ὁ ἄρρωστος ”.-

γ: Ἡ μετάληψις τοῦ ἐτοιμοθανάτου

1) Μόλις εἰδοποιήσουν τὸν Παππᾶ διὰ νὰ κοινωνήσῃ τὸν ἄρρωστο πηγαίνει στὴν ἐκκλησία φορεῖ τὸ πετραχήλι παίρνει ἓνα κοματάκι ἄρτο ἀπὸ τὸ ἄρτοφόρι καὶ τὴν ἀνάμα καὶ μέ κερί ἀναμμένο πηγαίνει στό σπίτι τοῦ ἀρρώστου, καὶ κατὰ τὴν διαδρομὴν δέν ὁμιλεῖ.

2) Ἐάν δέν προφθάσουν νά τόν μεταλάβουν τόν ἄρρωστον κάνουν τρεῖς λειτουργίες ἀπό μία λειτουργία σέ κάθε χωριό. Τό ἀλεύρι πού θά φτιάξουν τίς λειτουργίες πρέπει νά εἶναι περασμένο ἐννέα (9) φορές ἀπό τήν σίτα.-

δ) Τό ψυχορράγημα

1) Λέξεις καί ἐκφράσεις δηλοῦσαι ὅτι ὁ ἀσθενής πνέει τά λoίσθια π.χ.

Ὁ ἄρρωστος χαροπαλεύει.- Τόν καρίκωσε στό λαιμό.-

2) Δοξασίαι σχετικαί μέ τί ψυχορρόγημα.-

Πρὶν πεθάνει ὁ ἄρρωστος, ἀρχίζει νά τόν τραβάη ὁ Χάρος καί τότε γουρλίζει τά μάτια του, καί ἐάν ἦταν καλός καί ἥσυχος στόν ἀπάνω κόσμον ξεψυχά σάν τό πουλί.-

3) Ἐάν δέν βγαίνει ἡ ψυχή ἐνός πού ἔχει κατάρα ἀπό γονικά βγάξουν τρία (3) καρφιά ἀπό τήν κλειδαριά τῆς πόρτας καί τό πετοῦν.-

4) Ἄλλαι πράξεις πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ἀγωνίας τοῦ θνήσκοντος.-

Τὸν γυρίζουν καὶ τὸν κρατοῦν κατὰ ἡλιοῦ.-

5) Ἀνάγνωσις εὐχῆς.-

Παρακαλοῦν τὸν παππᾶ νὰ τὸν διαβάσ᾽ γιὰ νὰ πεθάν᾽.

Ἡ εὐχή αὐτή λέγεται τετραβάγγελο.-

Γίνεται τό τετραβάγγελομέ ὅσους παπάδες ἔχει τό χωριό δηλαδή μέ 1,2,3 καί

4 παπάδες ἀφοῦ τελειώσουν αὐτοί τό διάβασμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ

ψυχορραγῶν μέσα σέ 24 ὥρες ἐάν τύχη νὰ πεθάνη θά πεθάνη, ἐάν τύχη νὰ

ζήση θά ζήση.-

B: Τά μετά τήν τελευτήν

α) Λέξεις, ἐκφάσεις καί παροιμίαι σχετικαί μέ τήν τελευτήν π.χ.

μαῖς ἄφησε γειά, το' φαγε τό ψωμί του, τοῦ σώθηκαν, καλά κανε καί πέθανε ὁ
κακομοίρης, τοῦ σώθηκε τό πιᾶτο.-

β) Αἰ ..... μετά τήν ἐκπνοήν ἐνέργειαι τῶν οἰκείων

1) Μόλις ἀποθάνει ὁ ἄνθρωπος οἱ παριστάμενοι συγγενεῖς ἐκ

βάλουν γοεράς φωνάς ὡς τύπου μοιρολογήματος καί ὁ κόσμος λαμβάνει εἶδησιν
καί τρέχει στό σπίτι τοῦ πένθους.-

Ἐπίσης καί μέ τήν καμπάνα ἢ ὁποῖα κτυπᾷ πένθιμα, ἐάν εἶναι μικρό κτυπά 3
ἕως 4 φορές, ἐάν εἶναι μεγάλος κτυπᾷ 15 ἕως 20 φορές.-

2) Ἄνοιγμα τῶν παραθύρων καί τῶν θυρῶν.-

Ἄνοίγουν μόνον τήν πόρταν διότι δέν εἶναι καλό γιά τό σπίτι εἶναι
χρουσουζιαλιά ἐάν μείνη κλειστή. Ἐπίσης καί ἐάν εἶναι κλειστή ἢ πόρτα θά
μείνη ὅλο τόν καιρό κλειστή.-

3) Άλλαι ενέργειαι τῶν οἰκίων.-

Μόλις χειψυχίση ὁ ἄνθρωπος ἀμέσως τοῦ κάνουν τά κεριά τό ψυχοκέρι καί μακρυκέρι, τόν γυροῦν κατά τόν ἥλιο καί περιμένουν τόν Παππᾶ γιά νά ρίξη τρισᾶγιο.-

Όταν φύγη ὁ νεκρός ἀπό τό σπίτι τό νερό πού βρίσκεται μέσα τό χύνουν καί παίρνουν ἄλλο διότι τό παλαιό νερό εἶναι τό αἷμα τοῦ πεθαμένου.-

Ἐπίσης μόλις φύγη ὁ νεκρόςνοί συγγενεῖς πού θά μείνουν στό σπίτι φτιάχνουν πίτες καί περιμένουν τόν κόσμο καί τούς παππάδες πού θά γυρίσουν ἀπό τήν κηδεῖα γιά νά φᾶνε. Γίνεται αὐτό διότι εἶναι καλό γιά τό σπίτι.-

γ) Αἱ πρώται περιποιήσεις τοῦ νεκροῦ

1) Τά μάτια καί τό στόμα τά κλείνει ἐκεῖνος πού τόν κρατᾶ κατά τήν ὥρα πού ξεψυχάει, ἐπίσης σταυρώνουν τά χέρια καί τά δένουν μέ λινάρι καθώς καί τά πόδια.-

2) Τό κλείσιμο τῶν ματιῶν γίνεται διά νά μήν φοβηθῇ ὁ κόσμος.-

3) Σχηματισμός τοῦ λειψάνου

Τό σχῆμα τοῦ λειψάνου φροντίζει νά τό φτιάξη ἐκεῖνος πού τού κρατᾶ κατά τήν ὥρα πού ξεψυχάει καί ἄλλοι πλησιέστεροισυγγενεῖς.-

Ὁ νεκρός εἶναι ζεστός δηλ. νά τοῦ ἰσιώσουν τά πόδια προπαντός, νά τοῦ σταυρώσουν τά χέρια διότι ὅταν κρυώση εἶναι ἀδύνατον νά τοῦ δώσουν τό σχῆμα τοῦ λειψάνου.-

1) Ποῖος ἐκδίδει, λούει καί σαβανώνει τόν νεκρόν.

Ἐκεῖνος πού τόν κρατοῦσε ἀπό τήν ἀρχή ἐκεῖνος τόν ἀλλάζει, τόν πλένει καί τόν σαβανώνει τόν βοηθοῦν ὅμως καί οἱ ἄλλοι συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ.-

Ἄμα ξεψυχίση ὁ νεκρός τοῦ σχίζουν τό ροῦχο ἀπό ἐμπρός μέ τό ψαλίδι καί τά ρίχνει πρὸς τά ὀπίσω.-

2) Πῶς γίνεται ἡ λοῦσις τοῦ νεκροῦ.-

Τόν νεκρό τόν πλαίνουν μέ νερό καί σαποῦνι μόνον στά μούτρα τό δέ νερό τό χύνουν ἔξω.-

3) Σάβανον.-

Τό ύφασμα πού τυλίγουν τόν νεκρόν λέγεται σάβανον καί γίνεται από λινάρι αφού τά ύφαίνουν στόν ἀργαλειό, καί ἐκεῖνος πού τυλίγει τόν νεκρό λέγεται σαβανωτής.-

Τό σαβάνωμα γίνεται ὡς ἐξῆς: Ἄφοῦ ὁ σαβανωτής τόν γδύνει τελείως παίρνει ἀμέσως τό σάβανο 3-4 πῆχες τό διπλώνει σέ δύο καί τό σχίζει στή μέση μέ τό ψαλίδι.-

Στή σχισμή τοῦ παιροῦν τό κεφάλι καί ἔτσι τό μισό εἶναι πίσω καί τό ἄλλο μισό ἐμπρός μετά τοῦ φοροῦν τά ροῦχα, τοῦ βάζουν προσκέφαλο από λινάρι αφού τό γεμίσουν μέ δάφνη καί τέλος τήν σκέπη γιά νά τόν σκεπάσουν. Τό σάβανον γίνεται από λινάρι αφού τό ύφάνουν.-

Ἐνδύσεις καί στολισμός. Στέφανα καί ἄνθη

1) Τόν νεκρόν τόν ἐνδύουν μέ ὅλα τά ροῦχα πού ἐνδύεται καί ἕνας ζωντανός.-

Ἐάν μέν εἶναι γέρον ἤ γριά αὐτοί τά ἔχουν ἔτοιμα μέσα στήν καρσέλα (μπαούλο) καί εἶναι ἀφόρεγα, ἐάν εἶναι νύφη τῆς φοροῦν τό νυφιάτικο ἐάν εἶναι ἀνύπανδρος ἐκτός από τάρουχα πού τοῦ φοροῦνε τά καινούργια πού ἔχει γιά τίς μεγάλες γιορτές τοῦ βάζουν στεφάνι καί δαχτυλίδι πού τά φέρνει ὁ νουνός.-

Τόν νεκρό τόν στολίζουν μέ βασιλικό, δενδρολίβανο καί τριαντάφυλλα.-

2) Νεκροπάπουτσα

Μέχρι τήν ἐκκλησία τοῦ φοροῦνε τά παπούτσια, μόλις τόν πᾶνε στό μνήμα γιά
νά τόν θάψουν, τοῦ βγάξουν τά παπούτσια καί τά δίνουν ἀμέσως σέ ἕναν
φτωχό.-

Τά παπούτσια δέν τ' ἀφήνουν κοντά στό νεκρό γιατί δέν ξέρουν ἀπό τί εἶναι τό
δέμα πού ἔχουν φτιάξη τά παπούτσια ἀπό λικοφάγωμα ἢ ψωφίμη.-

3) Δεισιδαίμονες συνήθειαι κατά τό ἄλλαγμα τοῦ νεκροῦ.-

Ὅσοι θά βοηθήσουν στό ἄλλαγμα τοῦ νεκροῦ παίρνουν νερό καί πλύνουν τά
χέρια τους

καί τό ρίχνουν πρὸς τά ὀπίσω καί λέγουν θεόσχορέστον, καί περιμένουν τόν

Παπᾶ νά ρίξη τρισάγιο γιά νά φύγουν.-

3) Ἡ εὐχή καί τά κάτ' αὐτήν τελούμενα

Ἄφοῦ σαβανώσουν καί ἀλλάξουν τόν νεκρόν φωνάζουν τοῦ Παππᾶ γιά νά ρίξη τρισάγιο δηλ. ὁ Παππᾶς διαβάζει τήν συχωρευτική εὐχή γιά ν' ἀναπαύσῃ ὁ Θεός τήν ψυχή του.

Μετάτῃν εὐχή ὅποιος θέλει φεύγει γιά τό σπίτι του.-

Z

: Τό ἄγγελμα τοῦ θανάτου

Τό ἄγγελμα τοῦ θανάτου γίνεται μόνον μέ τήν καμπάνα πού κτυπᾶ πένθημα (λυπητικό) ἐάν μέν εἶναι μικρός κτυπᾶ λίγες φορές στήν ἀρχή, ἐάν εἶναι μέγάλος κτυπᾶ πολλές φορές.-

η: Ἡ πρόθεσις τοῦ νεκροῦ.-

ι) Τόν νεκρόν τόν τοποθετοῦν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σπιτιοῦ καί ἐπάνω στό ξυλοκρέβατο πού τό φέρουν ἀμέσως ἀπό τήν ἐκκλησίαν.-

2) Σχηματισμός τοῦ νεκροῦ.-

Ὁ νεκρός τοποθετεῖται μέ τό πρόσωπον κατά τόν ἥλιον (ἔτσι ἔχει βρεθῆ) Τά χέρια τά σταυρώνουν καί τά δένουν μέ λινάρι.-

3) Τό νεκρικό προσκέφαλον.-

Τό νεκρικό προσκέφαλο γίνεται ἀπό ὑφασμα λιναρίσιο καί τό γεμίζουν μέ δάφνη.-

4) Μερικαί λαμπάδες, ἀκοίμητο καντήλλι, λιβάνι, εἰκόνημα.-

Μετροῦν τόν νεκρό καί φτιάχνουν τό κερί (μακροκέρι) καί αὐτό τό ἀνάφτουν στήν ἐκκλησιά ἀφοῦ τό κόψουν σέ τόσα κομάτια ὅσα εἶναι οἱ παπῶδες καί οἱ ψάλτες.-

Φτιάχνουν ἐπίσης καί τό ψυχοκέρι τό ὁποῖον εἶναι γυρισμένο σέ κύκλους, αὐτό τό ἀνάφτουν στό κεφάλι τοῦ νεκροῦ.-

5) Τί ἄλλο θέτουν πλησίον τοῦ νεκροῦ.-

Μόλις φύγη ὁ νεκρός τσακίζουν ποτήρι ἤ πιάτο γιά νά φοβηθῆ ὁ Χάρος νά μήν ξανάρθῃ νά πάρῃ ἄλλον.- Συνέχεια στό σπίτι ἀνάφτουν ἕνα καντήλλι τό ὁποῖον

είναι ακοίμητο και μόλις ό νεκρός θά φύγη παίρνουν μιά κλωστή και μετρούν
τόν πεθαμένο, τήν κλωστή αυτή τήν βαστοῦνε στό σπίτι ψηλά στην άστρέχα
γιατί δέν ξέρουν ποιός από τό σπίτι ἔχει τήν τύχη νά πεθάνη.-

Τό καντήλι μένει τρία μερόνυχτα αναμμένο μαζί μέ τό νερό πού ἔχουν μέσα σέ
ένα πιάτο τ' ἄχαμ πώς ἔρχεται ό πεθαμένος και πίνει νερό.-

6) Ἄλλαι προσφοραί πρός τόν νεκρόν.-

Στόν νεκρό ρίχνουν διάφορα φρούτα καρύδια ρόδια μήλα για νά τά φάη ό ἴδιος
στό ταξίδι του.-

9: Μοιρολογήματα

Σήκου απ' αὐτοῦ παιδάκι μου και μή βαριά κοιμᾶσε

Κι' αὐτός ό ὕπνος τόσο πολύ κανά καλό δέν ἔχει

αὐτό χαλάει τό σπίτι σου χαλάει τά νιάτα σου τήν λεβεντιά σου

σήκου ἤρθαν οί φίλοι σου και ὅλοι οί δικασιά σου

ἄνοιξ' τά μάτια νά τούς δής τό στόμα νά τούς κρίνης

και δῶσε τό χεράκι σου για νά τους χαιρετήσης

... στό θάνατο κι στην ξεχωρισιά σου

μέ τί ματάκια νά τούς δῶ μέ τή στόμα νά τους κρίνω

μέ τί χεράκια νά σκωθῶ γιά νά τούς χαιρετήσω
γιά πιάστε με σηκώνωμαι καί βάλτε με νά κάτσω
δῶμτε νερό γιά νά νυφτῶ γιά νά ξαγρυπνήσω
νά νοίξω τά ματάκια μου τό ἔρημο τό στόμα
νά ἰδῶ ποιός εἶναι στό σπίτι μου ποιός εἶναι στ' ὄβορά μου
τρογύρω ἀπ' τό σπίτι σου εἶναι δικοσιά σου
τρογύρω στό κρεβάτι σου εἶναι τά παιδιά σου
πῶς κλαῖνε πῶς μοιρολογοῦν πῶς χῦνουν μαῦρα δάκρυα
Κλάψτεμ παιδιά τό βράδυ μέ καιμό καί τό ταξιά με πόνο
καί τότες γέμμα τοῦ ἡλιοῦ τά μάτια νά δακρύσουν
τό ..... ὁ χάρος πού διπνάει μέ τούς ἀπεθαμένους.-

---

2) Τί ἔχουν τά βουνά καί στέκουν μαραμένα
μήνα χαλάζι τό βαρύ μηνάει ἢ βροχή τά δέρει
μηδέ χαλάζι τό βαρύ μηδέ ἢ βροχή τά δέρνει
παρά ν' ὁ χάρος πέρασε μέ τούς οἴπεθαμένους
βάζει τοῦς νιοῦς ἀπ' ἐμπροστά τούς γέρους ἀπ' ὀπίσω
βάζει καί τά μικρά παιδιά στή σέλλα ἀραδιασμένα
παρακαλοῦν οἱ γέροντοι καί οἱ νιοί πού γονατίζουν
καί τά μικρά παιδιά τά χέρια σταυρωμένα
πέρνα χάρεμ' ἀπό χεριό πέρνα ἀπ' ὁ κρούα βρούση

νά πιούν οί γέροντες νερό καί οί νιοί νά λιθαρίζουν
καί τά μικρά παιδιά λουλούδια νά μαζεύουν
δέν περνάω από χωριό ούδέ από κρύα βρύση
τ' εἶναι μανοῦλες γιά νερό γνωρίζουν τά παιδιά τους
γνωρίζονται τ' ἀνδρόγενα καί χωρισμούς δέν ἔχουν.

---

3) Σήμερα ἀπό τό γιόμα σου κι' ἀπ' τό κυλό τραπέζι
νά πάρης νιούς νά πάρης νιές νά πάρης παληκάρια
να πάρης τῆς μάνας τά παιδιά τῆς ἀδελφῆς τ' ἀδέλφια
νά πάρης λεβέντες διαλεχτούς λεβέντες σκοτωμένους
νά πάρης καλές μαγείρισες νά ζυμωμαγειρεύουν
νά πάρης νυφοῦλες παρανιάς νά σοῦ στρώνουν τήν τάβλα
νά πάρης παπάδες λειτουργούς νά σοῦ βλογαῖν τήν τάβλα
τό τ' εἶσαι πρῶτος τοῦ σπιτιοῦ πρῶτος στή φαμίλιά σου
τ' ἦσουν στόν κάμπο φλάμπορο καί στό χωριό μπαϊράκι
τ' ἦσουν καί στό σπίτι σου καράβι ἀρματωμένο.-

ι: Ἡ φύλαξις τοῦ νεκροῦ

Τόν νεκρό πάντα τόν ξενυχτᾶνε κάθονται οἱ γυναῖκες γύρω-γύρω καί τόν φυλᾶνε.-

Προσέχουν νά μή δρασκαλίση τίποτε τόν πεθαμένο, ἔτσι καθώς τόν ἔχουνε καταγῆς, οὔτε γάτα οὔτε σκυλί γιατί βρυκολακιάζει. Τήν νύκτα δέν μοιρολογᾶνε. .... τό βασίλεμα τοῦ ἡλίου κόβουνε τά μοιρολόγια καί τά κλάματα γιατί φοβοῦνται ἀπό ξωτικές. Γιά νά περάση ἡ νύκτα κουβεντιάζουν μεταξύ τους γεγονότα σπιτίσια.- ἔτσι λέγουν.

Τά μοιρολόγια ἀρχίζουν πάλι τό πρωῖ μέ μιά ὥρα νύχτα.

ια) Μαγικά καί δεισιδαίμονες συνήθειαι

ι) Ἡ σαβανώτρα τοῦ βουλώνει τό στόμα μέ λινάρι γιά νά μή βροκολιάση ὁ νεκρός.-

2) Διά νά μὴν πάρη μαζί του ὁ νεκρὸς τὴν τύχη του.-

3) Παίρνουν μ' ἓνα σπάγγο τὸ μέτρο τοῦ πεθαμένου, πόσο εἶναι τὸ μᾶκρος του.

Αὐτὸ τὸ χώνουν στὴν ἀστρέχα τοῦ σπιτιοῦ γιὰ ν' ἀφήσῃ τὴν τύχη του ὁ πεθαμένος, νά μῆ τὴν σηκῶσῃ καί τὴν πάρη ἀπὸ τὸ σπίτι.-

4) Ἄλλαι σχετικαὶ συνήθειαι: 40 ἡμέρες δέν φυτεύουν εἰς τὸ σπίτι του πεθαμένου τίποτα.-

Γ: Ταφή

α: Ἡ ἐκφορά (σῆκωμα τοῦ νεκροῦ)

1) Τό φέρετρον. Ἡ ὀνομασία του εἶναι ξυλοκράβατον ἢ κάσσα.-

Σέ κάθε χωριό ὑπάρχει κοινόν ξυλοκρέβατον ἀνήκον εἰς τήν ἐκκλησίαν διά τήν ταφήν ὄλων τῶν ἐνοριτῶν.-

Μέ τό ξυλοκρέβατον μεταφέρουν τόν νεκρόν ἀπό τό σπίτι στήν ἐκκλησία καί ἀφοῦ τελειώσει ἡ νεκρόσιμος ἀκολουθία τόν μεταφέρουν μέχρι τό μνήμα, μετά τόν βγάξουν ἀπό τό ξυλοκρέβατον καί τόν βάζουν σέ ἕνα κουτί πού τό ἔχουν φτιάξει στό σπίτι. Μόνον τούς ἱερεῖς ἔθαπτον κάτω στό χῶμα διά νά λυώνουν γρηγορότερα. Στόν τάφο ἔβαζαν καί ἕνα μαξιλάρι μέ δάφνες γιά νά κουμπάῃ ὁ νεκρός.-

Σχημα καί τρόπος κατασκευῆς τοῦ φερέτρου.-

π.χ. Τό κουτί τό κάνουν ἔξω ἀπό τήν πόρτα τοῦ νεκροῦ· τό μέτρο τό παίρνουν μέ καλάμι ἢ μέ μιά βέργα ἀπό ἄγρια ἐλγά. Μ' αὐτή μετροῦνε τά σανίδια καί τά κόβουν, ἐπίσης κάνουν τρεῖς σταυροῦς καί τούς πετᾶνε μέσα στό κουτί, ἕναν

στό κεφάλι έναν στή μέση κι' έναν στά πόδια άφοϋ τόν χάσουν μέσα στό μνήμα.-

2) Ποιοι σηκώνουν τόν πεθαμένο: Τέσσεροι γεροί άνδρες άνεξαρτήτως συγγενείας οί όποιοι στό δρόμο αλλάζουν μέ άλλους.-

3) Τό πρόσωπον τοϋ νεκροϋ σκεπάζεται κατά τήν έκφοράν δια νά μήν τόν ιδοϋν τά μικρά παιδιά και φοβηθοϋν ώς και οί έγκυοι γυναίκες.-

4) Μόλις βγάλουν τόν νεκρόν άπό τήν πόρτα άμέσως μία γυναίκα έκ τής συγγενείας ή μία για παίρνει τά ροϋχα τοϋ νεκροϋ και τά μεριάζει σέ κρυφό μέρος διά νά μήν τ' άπηδήσουν οί γάτες και οί σκύλοι.-

Τά νεκρικά ροϋχα τήν τρίτην ήμέρα τά πλαινουν και τά μοιράζουν σέ πτωχές οίκογένειες.-

β: Ἡ νεκρώσιμος πομπή

1) Πῶς καταρτίζεται ἡ πομπή αὕτη: Μπροστά πηγαίνουν τά ἐξαπτέρυγα μετά ὁ Παππᾶς καί κατόπι ὁ νεκρός. Ἀπό πίσω πρῶτα οἱ ἄνδρες καί κοντά οἱ γυναῖκες.-

2) Τιμοί ἀπονεμόμενοι εἰς τόν νεκρόν. Εἰς τούς Λαϊκούς δέν ἐξετάζεται ὁ ἀριθμός τῶν συνοδούντων ἱερέων. Μόνον ἐάν ἀποθάνῃ ἱερεύς παίρνουν 3-5-7-9-ἱερεῖς.-

3) Τήν κηδείαν παρακολουθοῦν καί γυναῖκες καί μάλιστα νέαι οἱ ὁποῖαι κάθονται σέ ὠρισμένο μέρος τῆς ἐκκλησίας διά ν' ἀσπασθοῦν τόν νεκρόν.-

4) Τό λείψανον παρακολουθοῦν καί γυναῖκες καί οἱ γονεῖς τούς ὁποίους κρατοῦν ἀπό τās χεῖρας συγγενεῖς γυναῖκες καί ἄνδρες μέχρι τῆς ἐκκλησίας.-

γ: Ἡ Περιφορά διὰ τῶν ὁδῶν

Δέν ὑπάρχει συνήθεια νά περιφέρουν τόν νεκρόν ἀνά τὰς κεντρικάς ὁδοῦς, μόνον ἀπό τόν κεντρικόν δρόμον. Οἱ θρηνοῖξάκολουθοῦν μόνον ἀπό τίς συγγενειακές γυναῖκες.

Ὅταν περνᾷ ἡ κηδεία οἱ χωρικοί σταματοῦν προσοχή καί κάνουν σταυρό καί λέγουν “ θεοσχωρέστον ”.-

δ: Ο ένταφιασμός

1) Ο Τάφος: Υπάρχουν τάφοι οίκογενειακοί είς τό νεκροταφεῖον δηλ. ή κάθε οίκογένεια ἔχει καί ἰδιαίτερο μέρος μέσα στό νεκροταφεῖο, διά τήν ταφήν τῶν νεκρῶν.-

Όταν ἀνοίγουν παλαιόν τάφον ή νέον πρέπει πρῶτα νά σταυρῶση ὁ Παππᾶς μέ κασμᾶ καί μετά νά σκάψη ὁ νεκροθάφτης.-

B I B Λ Ι Ο Ν 8^{ον}

Κεφάλαιον Ἑβδόμον

Μαγεία, Μαγικαί συνήθειαι καί δεισηδαιμονία

Γ.) Γ Ε Ν Ι Κ Α

α'.) Λέξεις και φράσεις σχετικά με την μαγείαν.

Μαγέα, μέ μάεψε, κάτι τοῦ ἔχουν κάνει, εἶναι φτιαγμένος αὐτός, αὐτός ξέρει καί μαγεύει τόν γέρακα γιά νά μήν τού φάη τίς κόττες, ρίχνω στό σταυροδρόμι.

Μαγικότεχνη

Παίρνουν τρίχες ἀπό τό κεφάλι ἢ ἓνα κομμάτι ἀπό τά ρούχα/ νά εἶναι ἄπλυτα ἢ χῶμα πού πάτησε μέ τά πόδια καί τό πηγαίνουν στή Μάγισσα.

Ἄλλα μαγικά μέσα.

Μανόγαλο: γίνεται ὡς ἐξῆς. Παίρνουν γάλα ἀπό μάνα καί θυγατέρα πού ἔχουν ἀποκτήσει, τό ζυμώνουν μέ ἀλεύρι καί φτιάνουν ἓνα κουλούρι, τό παίρνουν μετά καί τό δίνουν τοῦ Παππᾶ γιά νά τό διαβάση 40 ἡμέρες, μετά τό διάβασμα εἶναι ἔτοιμο. Χρησιμεύει δέ γιά νά ἀγαπήσῃ ὁ ἓνας τόν ἄλλον.

...πούλι: Σκοτώνει τό πουλί, τήν νύχτα καί παίρνουν τό κόκκαλο τό φοράνε ψηλά, μέ αὐτό ὅποια κοπέλλα βάλῃς στό μάτι θά τήν πάρῃς.

Ἡ ἀπ' ἔξω “ ἐνέργεια”.

Πήρε ἀπό μάτι, τόν μάτιαξε, ἀπό τό μάτι σπάει πέτρα, ἐάν ἓνα παιδί εἶναι ὄμορφο ἢ παχύ καί ἔχει ἀρρωστήση τό κοιτάζουν στά μάτια ἐάν ἔχη τό τσίνωρο (φριδία) στριμένα λέγουν ὅτι ἔχει πάρῃ ἀπό μάτι καί ἀμέσως τοῦ σβύνουν τά κάρβουνα.

Παίρνουν ἓνα πιάτο καί ρίχνουν νερό μέσα, μετά παίρνουν ἓνα πιρουνί καί ρίχνουν 9 κάρβουνα ἀναμμένα, κάθε κάρβουνο πού ρίχνουν βάζουν ἓνα ὄνομα

πού υποψιάζονται. Όσα κάρβουνα πᾶνε στὸν μπάτο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἔχει ματιαχτῆ τὸ παιδί. Μετὰ ρεντίζου τὸ παιδί ἀπὸ τὸ 40 πρὸς τὸ μηδέν καὶ μετὰ τὸ ρίχνου στὴν κούρνα (κοτέτσι) ἢ γάτα, ἢ στὸ σκυλί καὶ ἐὰν τιναχτοῦν δέν παθαίνει τίποτε τὸ παιδί, ἐὰν δέν τιναχτοῦν τὸ παιδί εἶναι βαριά.

Α'. Ἀποτροπή κακοῦ

Β α σ κ α ν ι ᾶ.

Ματιάζω, πῆρε ἀπὸ κάτι, σκόρδο στά μάτια σου, εἶναι ματιασμένος, τὸ μάτι καὶ τὴν πέτρα σκίζει.

Βάσκανοι ἄνθρωποι:

Κάτι κακό ἔχου ἐκεῖνοι πούζηλεύου εἶναι δηλαδή ζηλιάρηδες, φθονοῦν τὸν ἄλλον, ἐὰν ἔχου γαλανὰ μάτια, καὶ ὅσοι εἶναι Σαββατογεννημένοι.

Δίς περάσει ἄνδρας ἢ γυναίκα καὶ τὸν ξέρου πού ματιάζει ἀμέσως τοῦ λένε νά φτίση ἢ ... τοῦ λέγου σκόρδο στά μάτια σου.

Βασκανόμενα ὄντα. Πρὸ πάντων παιδιά, ζῶα, πουλιά, κάθε πρᾶμα καλό, ζωντανό, δένδρα, ἀκόμη καὶ λιθάρια τὰ ὁποία προξενοῦν κάποια καλή ἐντύπωση, καὶ σπίτι ἀκόμη ὅταν εἶναι καλόχτυσμένο.

Μέσα προφυλάξεως: Φτύσιμο ἢ γάνομα π.χ. ὅταν γλέπει κανεὶς ἓνα προκομμένο πρᾶμα ἢ καλό καὶ ὁμορφο παιδί ἢ μιὰ λιθαρένια μεγάλη πλάκα ἢ καλά χωράφια, ἢ γουρνοπούλα ἢ κατσίκια καὶ εἶναι φόβος μὴ τ' ἀβασκάνη λέει. Φτοῦ, μὴν πάρη ἀπὸ μάτι ἢ Φτού νά μὴν ἀβασκάνεται.

Πρόβασκάνιο. “Τλη από τήν όποίαν κατασκευάζεται τό φυλαχτό καί τρόπος κατασκευής του.

Δι’ ανθρώπους: Τό φυλαχτό τό φτιάχνει ό Παππᾶς ώς έξῆς λέγουν, γιά νά φτειάσουν τό φυλαχτό βάνει μέσα σέ μιά τσεπούλα πάνινη λιβάνι από άξαιρέτο πού τό έχει κρατήση από τήν λειτουργία τῆς Μεγ. Πέμπτης, ποδάρι από χομόριγκα, γκαίνιαση από τήν έκκλησία καί άρτο Μ. Πέμπτης.

Τήν τσακούλα τήν διαβάξει ό Παππᾶς 40 ήμέρες καί μετά είναι έτοιμο τό φυλαχτικό.

Διά ζῶα, π.χ. στόν Άσσο τό κατσικάκι γιά νά μήν άβασκάνεται κρεμοῦν ένα κουδουνάκι χωρίς βραγκαλίδι καί μέσα βάζουν λιβάνι από έξαιρέτο.

Στό Νικολίτσι “ Γιά τά πρόβατα καί γενικά γιά τά ζηλεμένα ζῶα, πρίν νά τά βγάλουν στή βοσκή, τά κατουράνε ή τά γανώνουν γιά νά μήν τά ίδῆ κακό μάτι καί τ’ άβασκάνη ”.

Στό Παπαδάτες “ Τό μουλαράκι γιά νά μήν άβασκάνεται τοῦ κρεμοῦν φυλαχτό στό λαιμό είναι μιά σακουλίτσα καί μέσα έχει άρτο από Μ. Πέμπτη, τρία άνδη από παλιοῦρι καί λιβάνι.

Διάγνωσις βασκανιάς γιά τόν άβασκασμό. Παίρνουν ένα πιάτο μέ νερό, μέ τό πιρούνι παίρνουν κάρβουνα άναμμένα τά ρίχνουν μέσα στό νερό, τό κάθε κάρβουνο έχει καί τό όνομα πού ύποψιάζονται. Όσα κάρβουνα πῆγαν στόν πάτο αυτά τά όνόματα μάτιαξαν τό παιδί. Μέ τότερό ρεντίζουν τό παιδί από τό 40 μέχρις τό μηδέν, τό ύπόλοιπο νερό τό ρίχνουν στήν γάτα ή στό σκυλί γιά νά πάρουν τό κακό.

Τρόπος Θεραπείας τῆς βασκανιάς.

Διαβάξει ὁ Παππᾶς τό ξόρκιο τῆς Παναγίας.

Τό πέραςμα ἐπάνω ἀπό τή φωτιά.

Τά μικρά παιδιά τό παίρνουν τό βράδυ καί τά περνοῦν τρεῖς φορές γύρα ἀπό τή φωτιά τῆς γωνιάς καί λένε “ Πάρεω κακό τό κακό - πάρε κακό τό κακό καί ὕστερα τά βάνουν καί κοιμοῦνται καί λένε πώς τάχα ἢ φωτιά παίρνει τό μάτιαγμα ἐάν τάχα τόν μάτιαξε κανένας.

Τό σταύρωμα μέ ἀλάτι.

Παίρνουν τρία κλωνιά ἀλάτι σταυρώνουν τό παιδί καί τό ρίχνουν στή φωτιά.

Ὅπως σκάει τό ἀλάτι νά σκάσουν τά μάτια ἀφτουνού πού ματιάζει.

Τό φτύμα τοῦ ἀνθρώπου

Εάν ἔχουν ὑποψία ἀπό γυναῖκα ἢ ἄνδρα πού μάτιαξε τό παιδί, στέλουν καί τῆς παίρνουν φτύμα στό φλιτζάνι καί τό φέρουν καί μέ τό σταγιό τοῦ τό βάζουν.

στό στόμα γιά τό καλό

Β'. Ἐπίτευξις ἀγαθοῦ ἢ εὐδαιμονίας

Περίαπτα φέροντα εὐτυχίαν.

Τό πουκάμισο τοῦ φιδιοῦ ἀφοῦ τό περάση τρεῖς φορές γύρω ἀπό τό λαιμό ἢ ὅταν πιάνεται τό φεγγάρι τίς πρῶτες ἡμέρας πού γιά πρώτη φορά τό βλέπει παίρνει μιά δραχμή καί τήν περνάει στά γένια νά εἶναι ὅλες τίς ἡμέρες τοῦ φεγγαριοῦ εὐτυχισμένος καί νά τοῦ πηγαίνουν βρύση τά χρήματα.

Στοιχείωση κτιρίων: ἀφοῦ ἀνοίξουν τά θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ τότε παίρνουν τόν Παππᾶ καί διαβάξει, μετά σέ μιά γωνιά τοῦ σπιτιοῦ ἕνας ἀπό τούς συγγενεῖς σφάζει ἕνα κατσίκι ἢ ζουγούρι καί τό αἷμα πού θά χυθῆ τό φαίρουν γύρω ἀπό τό θέμελο τοῦ σπιτιοῦ καί λένε ὅπως ρίζωσε τό αἷμα ἔτσι νά ριζώση καί τό σπίτι. Τό κεφάλι τοῦ ζώου τό δίνουν τοῦ Παππᾶ πάντοτε τό δέ ὑπόλοιπο κρέας τό τρῶνε οἱ μαστόροι.

Μαγικά συνήθειαι ἐν ἀνομβρία.

Ἐάν ἔχει καιρό νά βρέξῃ τότε συγκεντρώνουν ὅλο τό χωριό σέ γενική συνέλευσι οἱ Παππᾶδες καί τούς λένε νά μὴν φᾶνε τίποτε μιά βδομάδα, καί νά εἶναι καθαροί ἀπό πάσης ἀπόψεις γιατί θά κάνουμε παρακλήσι γιά νά βρέξῃ ἀλλοιῶς χαμένοι. Δέν βρέχει γιατί οἱ παραμυθάδες ἔχουν κρεμάσει τή γάτα πού μουτζώνει τό θεό δηλ. μέ τά ποδάρια ἐπάνω γιά νά φτιάξουν γιά νά φτιάξουν τά κεραμίδια.

Ἀπειλαί ἄκαρπων δένδρων πρὸς καρποφορίαν.

Ὅταν ἕνα δένδρο δέν καρπίζει τοῦ κρεμοῦν λιθάρια τρύπια καί τό ἀλείφουν μέ προζόμι πού τό ζυμώνουν τήν Μεγάλη Πέμπτη.

Ἐπίσης πηγαίνουν δύο ἄνθρωποι κοντά μέ ἕνα τσεκούρι καί λέγει ὁ ἕνας στόν ἄλλο γιά ν' ἀκούση τό δένδρο “ θά τό κόψω καί κάνει πώς κόβει τό δένδρο, καί ὁ ἄλλος ἀπαντά, μή τό κόβεις, μή τό κόβεις θά κάνη τοῦ χρόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ
ΜΑΝΤΙΚΗ

Γενικό. Λέξεις καί φράσεις σχετικοί μέ τήν μαντικήν.

Σημάδι, τόχω σε καλή μεριά, εἶναι γουρλίτικο.

Α'. Φυσική Μαντεία

α'.) Αί έλαϊαι τοῦ σώματος: Έάν είναι μπροστά στό πρόσωπο θά είναι τυχερός στά νιάτα, έάν είναι πίσω θά είναι τυχερός στά γράμματα.

β'.) Μαλλιά κεφαλῆς: Έάν ένας έχει στό κουρκοκέφαλο ένα στεφάνι θά πάη καλά, έάν έχει δύο θά χηρέψη και θα παντρευτή δεύτερη φορά.

γ'.) Όδόντες. Έάν έχει τά μπροστινά δόντια άραιά θά πάρη πολύ προίκα.

Β'. Παλμοί

α'.) Παλμοί ματιού: Όταν παίξω τό αριστερό μάτι καλό χαμπέρι θ' άκούση, ενώ τό δεξί είναι κακό, πολλές φορές συμβαίνει καί τό αντίθετο πρέπει όμως νά τό παρακολουθήση κανείς.

β'.) Βόμβος αυτιού: Άμα βοϊζει τ' αυτί άν είναι τό αριστερό θ' άξωμε χαμπέρι κολό, άν είναι τό δεξί κακό, πολλές φορές συμβαίνει καί τό αντίθετο θέλει καί αυτό παρακολουθήση.

γ'.) Κνισμός παλάμης: ρίνος, πορειών, πέλματος. Έάν έχης φαγούρα στό αριστερό χέρι χρήματα θά πάρης εάν στό δεξί χρήματα θά δώσης. Όταν σε τρώει ή μύτη ξύλο θά φᾶς, όταν σε τρώει τό ποδάρι δρόμο θά κάνης.

δ'.) Πταρμός: Γειά σου καί χαρά σου νά σκάση ή πεθερά σου, Γειά σου καί αλήθεια λές.

Έάν φτερνισθῆς κατά τήν ώρα πού κουβεντιάξης “ αλήθεια λέω ”, εάν φτερνισθῶ πολλές φορές “ συνάχι σ' έπιασε ”.

ε) Λύγξ: Έάν λυγγιάξης “ Κάποιος σε θυμάται ” λένε.

ς) Γέλως: Άν γαλάσης πολύ χωρίς νά τό θέλης “ Σε καλό νά μου βγοῦν τά γέλια σήμερα, ποτέ δέν είχα γελάσει τόσο πολύ.

Γ'. Σ η μ ε ῖ α

Κρότοι ασυνήθεις: Όταν τριξή ή στέγη τοῦ σπιτιοῦ θά πεθ'νη κάποιος ἀπό τό σπίτι.

Ανατροπή ἀλλατοδοχείου, χύσιμο οἴνου, ἐλαίου: Ἐάν χυθῆ λάδι μέσα στό σπίτι δέν εἶναι καλό γιά τήν οἰκογένεια ἢ θ' ἀρρωστήση κανείς ἢ κακό θά του συμβῆ.

Παρατηρήσεις ἐπί τοῦ νεκροῦ κατά τήν ἐκφοράν: Ἐάν ἔχη τά μάτια του ἀνοιχτά θά πάρη κι ἄλλον ἀπό τό σπίτι του γρήγορα.

Δ'. Πυρομαντεία

Συρμός καιόμενου ξύλου: Όταν κουβεντιάζει ή φωτιά από μακριά μᾶς θυμήθηκε.

Καί άμέσως αρχίζουμε και λέμε: Ό τάδε μᾶς θυμήθηκε, ό τάδε, ό τάδε. Στο όνομα θά σταματήση ή φωτιά νά κουβεντιάζη αυτός κάτι λέγει για μᾶς.

Σπινθηροβολία πυρός: Όταν πρατσαλάει ή φωτιά και βγαίνουν τσίκες λένε τόσα πρόβατα και γίδια ν' αποκτήσω.

Σπινθηροβολία πυροστιάς: Εάν επάνω στό σίδερο τῆς πυροστιᾶς είναι σπινθῆρες πού σᾶν μυρμηγκάκια πηγαινοέρχονται τόσους όχθρούς έχει τό σπίτι και άμέσως ρίχνουν νερό για νά σκάσουν οί όχθροί.

Ε'. Απαντήματα

Απαντήματα ανθρώπων: Στίς ἀρχιμηιές καί τήν Πρωτοχροιά συνηθίζου πάντα νά στέλνου παιδί μικρό στό σπίτι για νά τό πρωτοϊδοῦν για νά πάη καλά ή δουλειά ὄλο τό μῆνα καί προπαντός ὄλος ὁ χρόνος.

Ἐπίσης ὅταν ξεκινοῦν για μακρινή δουλειά ή για κυνήγι ή για νά πουλήσου κάτι τι ξεκινοῦν πολύ πρωϊ για νά μήν ανταμώσου κανέναν στόν δρόμο καί δέν πάη καλά ή δουλειά. Ἐάν βροῦν καμιά χήρα γυναίκα ή καμιά ζηλιάρα ἀμέσως τῆς ἐπιβάλου νά πῆ εἰάν για κυνήγι νά ἔλθης μέ αἶμα, εἰάν για πούλημα νά πῆ καλό πούλημα.

Ἐάν συναντήσου Παππᾶ ἀμέσως παίρουν τό μιξομάντηλο καί δένου κόμπο στή γωνιά τοῦ μαντηλιοῦ.

Απαντήματα ζώων: Ἄν σοῦ κόψη τό δρόμο λαγός θά συμβεῖ ἀμέσως κακό καί πρέπει νά γυρίση στό σπίτι νά μήν ταξιδέψη.

Ἐάν σοῦ κόψη τό δρόμο φίδι εἰάν εἶναι πρωϊ εἶναι φίλος καλός καί δέν πρέπει νά τό σκοτώσης, εἰάν εἶναι βράδυ εἶναι ὄχτρος καί εἰάν τό βαρέσης νίκησε τόν ὄχτρο, εἰάν δέν τό βαρέσης θά πῆ ὅτι ὁ ὄχτρος εἶναι γερός καί θά σοῦ κάνη ζημιά.

Ζ'. Ο ί ω ν ο ί

Πτηνά: Άμα περάσουν δυό κοράκια και τσακώνονται επάνω από τό σπίτι ανδρόγυνο θά χωρίση από μέσα από τό σπίτι.

Άμα περάση ένας κόρακας επάνω από τό σπίτι και φωνάξη άνθρωπος θά πεθάνη απο μέσα, άμέσως βγαίνει ένας έξω από τό σπίτι και του λέγει. “ Κόρακα τά νύχια σου μολύβι στην καρδιά σου νά σοῦ καῖ φωλιά σου μέ όλα τά πουλιά σου.

Πτησες και φωνή Κουκουβάγιας.

Όταν μια κουκουβάγια πλησιάσει κοντά στό σπίτι και φωνάξει κάποιος μέσα από τό σπίτι θά πεθάνη.

Μαντεῖαι σχετικαί μέ τήν ὄρνιθα.

Άν λαλήση σάν πετεινός ή κότα σημαίνει κακό για τό σπίτι και άμέσως τήν πιάνουν και τήν σφάζουν.

Άν μπῆ μέσα στό σπίτι και τινάξη τά φτερά της σημαίνει ότι φίλος του σπιτιοῦ θά ἔρθη.

Οίωνοί εκ τῆς φωνῆς του πετεινοῦ.

Άμα φωνάξη ο πετεινός τό βράδυ αύριο ἔχομε αλλαγή του καιροῦ δηλ. εάν εἶναι καλός καιρός ἔχομε βροχή, εάν εἶναι βροχερός ἔχομε καλόν καιρό.

Ζῶα, ἴδια, κατοικίδια καί ἔντομα

Σκύλος: Ὄταν ὁ σκύλος οὐρλιάζει σημαίνει θάνατος τοῦ σπιτιοῦ, ὅταν κοιμᾶται μέ τά δύο μπροστινά πόδια σταυρωμένα δέν λυσιάζει, ὅταν σκάβει μέ τά νύχια του τό ἔδαφος νῆμα τοῦ σπιτιοῦ κάνει, ὅταν κυλιέται κατά γῆς φίλος τοῦ σπιτιοῦ δά ἔλθῃ.

Γάτα, Μαντεύματα.

Ὄταν ἡ γάτα νίβεται καί κοιτᾶ πρός τήν πόρτα ἔχουμε καλό καιρό ξηρασία, ὅταν κοιτᾶ τήν γωνία καί νίβεται ἔχουμε βροχή.

Ποντικός.

Ὄταν τρεῖν τά ποντίκια τά σκουπιᾶ στό σπίτι καί τά κάνουν κομάτια - κομάτια λένε πῶς γίνεται κλαιψιά στό σπίτι.

Ἄν τό ἄλογο ἢ τό μουλάρι κοπρίση στήν ἐξώπορτα κατά τό ξεκίνημα γιά ταξίδι λένε πῶς δά πουλήση γρήγορα.

Ἄν τά τσακάλια ουρλιάζουν μετά τήν δύσιν τοῦ ἡλίου τήν ἄλλη μέρα δά ἔχουμε βροχή.

Ἄμα ἀπό τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου κρεμαστῆ αράχνη “ σφάλαγκος ” σημαίνει ὅτι γράμμα δά ἔρθῃ.

Ἐάν καθήση στό πρόσωπο ἀλογόμυγα φίλημα δά λάβῃ.

Η'. Όνειρα

Γενικά: Τῆς Κυριακῆς τό ὄνειρο μέχρι τό γίωμα στρέει.

Η. Ωμαπλατοσκοπία

Στηθαίον ὄστοῦν ὄρνιθος: Ἄν τό στηθάμι ἔχει τρύπα σημαίνει θάνατον ἀπό μέσα ἀπό τό σπίτι, ἐάν ἔχει θόλωμα σάν σαρμανίτσα σημαίνει ἀβγάτα, ἐάν εἶναι κόκκινον σημαίνει πόλεμος, καί ἐάν εἶναι κυρτόν σημαίνει δυστυχία τοῦ σπιτιοῦ.

Γ'. Πυρομαντεία

Παίρνουν τό νεφρό από τό ζῶο καί τό σξοίζουν στή μέση καί τό ρίχνουν στή φωτιά νά ψηθῆ, καί λένε τό ὄνομα μιανῆς γαστρομένης τί θά κάμη παιδί ἢ τσούπρα. Ἐάν τό νεφρό ψηθῆ καί μείνει κλειστό θά κάμη παιδί.

ΙΑ'. Ονειρομαντεία

Άλλα πράγματα υπό τό προσκέφαλον: Τήν ώρα πού ό παππᾶς πιάνει τά νιόγαμπρα καί τά φέρει γύρα καί ή νουνά ρίχνει τό ζαχαράτο τότε τά άνύπαντρα παιδιά ή κορίτσια παίρνουν Ζαχαράτα καί τό βράδυ τά βάζουν κάτω από τό προσκέφαλο. Όποιος τήν νύχτα .... νερό μέ τό τσουκάλι αυτός θά εἶναι ό άνδρας ή ή γυναίκα.

ΙΕ'. Βιβλιομαντεία, Ψαλτηρομαντεία

Παίρνουν τήν Σύνοψη καί τήν ἀνοίγουν στήν εικόνα τοῦ Χριστοῦ πού βρίσκεται στήν κολυμπήθρα καί βάζουν ἕνα κλειδί Πόρτας. Κλείνουν καί δένουν τήν α' Σύνοψη μέ σπάγγο σταυρωτά καί κατόπιν ὁ ἐνδιαφερόμενος καί ἕνας ἄλλος βάζουν τήν δείκτην τοῦ χεριού των κάτω ἀπό τήν λαβή τοῦ κλειδιοῦ. Ἡ Σύνοψη κρέμεται ἔτσι ἐπί τι διάστημα καί ἐάν γυρίσῃ μαζί μέ τό κλειδί εἶναι πραγματικό ἐκεῖνο πού ὑποπτεύονται, ἄν πρόκειται περί κλεψίματος, περί παντροῦ, περί δικαστηρίου κ.λ.π. “ Ἄν δέν γυρίσῃ δά συμβῆ τό ἀντίθετο.

ΙΘ'. Καφεμαντεία

Όταν τό φλιτζάνι ἔχει φοῦσκες μεγάλες εἶναι φίλοι, τού ἰδίου πού πίνει τόν καφέ, ἐάν ἔχει φοῦσκα πρὸς τό μέρος τῆς λαβῆς θά ἔλθῃ φίλος στό σπίτι.

Όταν πίνῃς καφέ καί χυθῆ πρὸς τό ἔξω μέρος τοῦ φλιτζανιοῦ θά λάβῃ χρήματα, ὅταν ἔχῃ σχηματισθῆ γραμμὴ ευθεῖα πρὸς τό μέσα μέρος τοῦ φλιτζανιοῦ θά κάνῃ δρόμο, ὅταν ἔχῃ σχηματισθῆ κύκλος στέφανα θά γίνουν, ὅταν ὁ καφές εἶναι ἀνακατωμένος μπερδέματα ὑπάρχουν, ὅταν τό φλιτζάνι εἶναι κατάμαυρο δέν εἶναι καλό, ὅταν εἶναι κόμπος χρήματα θά πάρῃ.

Κ'. Χαρτομαντεία

Διά τήν χαρτομαντείαν χρησιμοποιῆται ἡ ἐκ 32 παιγνιόχαρτων δεσμὶς τῆς πρέφας ἢ καί τὰ 52 φύλλαα τῆς τράπουλας (κολτσίνας).

Αἱ χαρτομάντιδες εἰς ἕκαστον παιγνιόχαρτον ἀποδίδουν καί ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀναλόγως τοῦ χρώματος τοῦ εἴδους καί τῆς θέσεως τήν ὁποίαν θά καταλάβῃ ἀν τῇ σειρᾷ τῶν ἄλλων, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ μὲν μαῦρα εἰκονογραφημένα παιγνιόχαρτα συμβολίζουν μελαχρινούς ἀνθρώπους, οἱ ρηγάδες ἄνδρες, αἱ ντάμαι γυναῖκας καί οἱ βαλέδες νέους, τὰ δὲ κόκκινα τοὺς ξανθοὺς, τὰ καρρά καί τὰ σπαδιά τοὺς κακοὺς, καί οἱ κοῦπες καί τὰ μπαστούνια τοὺς καλοὺς. Ἐκ τῶν δηλούντων ἀριθμούς παιγνιόχαρτων εἰς ἕκαστον εἶδος ἀποδίδεται ἰδιαιτέρος συμβολισμός, οὔτο δὲ εὐνοϊκότερα ὄλων θεωροῦνται οἱ κοῦπες σχετιζόμενοι μέ τόν γάμον, τήν φιλίαν, τὰ καρρά εἶναι ὀλιγότερον αἴσια καί δι' οὕτων συμβολίζεται τό χρήμα καί ἐνόχλησιν. Τὰ μπαστούνια σχετίζονται μέ τήν γεωργίαν, τήν παραγωγὴν θεωροῦνται ὅμως μᾶλλον δυσμενῆ ἀπό τὰ καρρά διότι προμηνύουν λίπας, δίκας, ἔριδας, μίαν ἀσθένειαν καί ἐχθρότητα.

Ἀλλά ἀπό τῶν διάφορων χαρτομάντιδων ἀποδιδόμενη ἐρμηνεῖα ποικίλλει , ἐξαρτωμένη ἀπό τήν θέσιν, τήν ὁποίαν ἕκαστον παιγνιόχαρτον καταλαμβάνει μεταξύ τῶν ἄλλων, προσέτι δὲ καί ἐκ τῆς θέσεως, τήν ὁποίαν κατέχει εἰς τήν ὅλην διάταξιν τῶν παιγνιόχαρτων κατὰ κανόνα ὅμως ὁ ρήγας κούπα συμβολίζει τόν ξανθὸ ὑπανδρὸ ἄνδρα, ἐνῶ ὁ ρήγας σπαδί δηλοῖ τόν μελαχρινόν τοιοῦτον, τόν ξανθόν ἄγαμον δεικνύει ὁ βαλές κούπα, καί τόν μελαχρινόν τοιοῦτον ὁ βαλές σπαδί.

Τό δέκα καρρό συμβολίζει ταξίδιον, μακρόν, σύντομον, ἐπικερδές ἢ ἐπιζήμιον ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν παρακειμένων παιγνιοχάρτων, τό ἐννέα μπαστούνι εἶναι πάντοτε κακός οἰωνός κ.λ.π.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ε Ν Α Τ Ο Ν

Ἀστρολογία

Α'. Ἡλιος

Λέξεις καί φράσεις: Ἐδωκε ὁ ἥλιος στή ράχη καλά, εἶναι ἕνα κομάτι ὁ ἥλιος, μεσουράνησε ὁ ἥλιος, γύρισε ὁ ἥλιος κοντεύει νά βασιλέψει, πάει χάθηκε ὁ ἥλιος.

Σχετικάί μέ τὰς τρόπους τοῦ ἡλίου: Ὁ ἥλιος γυρίζει, ὁ ἥλιος στριφογυρίζει σάν σβούρα.

Σξετικάί μέ τήν εἴκλειψιν τοῦ ἡλίου: Ὁ ἥλιος γυρίζει σάν σφοντίλι, ὁ ἥλιος χάθηκε.

Σ ε λ ή ν η

Ὄνόματα καί ἐκφράσεις: φεγγάρι, φεγγαράκι μου λαμπρό φέγγε μου νά περπατώ νά πηγαίνω στό Σχολεῖο νά μαθαίνω γράμματα, γράμματα σπουδάματα τοῦ θεοῦ τά πραγματα.

Στό ἔμπα καί στό ἔβγα τοῦ φεγγαριοῦ

... διαφόρους φράσεις.

Νέα Σελήνη: Ὅταν πρωτοβλέπουν τά φεγγάρι πιάνουν μιά δραχμή ἀσιμένια καί τήν περνοῦν στά γένια γιά νά ποχτήσουν τόσα χρήματα ὅσα εἶναι τά γένια.

Τό φεγγάρι πρέπει νά τό ἰδούν ὄρδιοι γιά νά μήν τούς νικήση.

Γέμιση τοῦ φεγγαριού: Μέ τή γιόμιση τοῦ φεγγαριοῦ, κλαδεύου,, φυτεύουν, κόβουν ξύλα.

Χάση ἢ λίγωση τοῦ φεγγαριού. Ἐχομεν ξάση τοῦ φεγγαριοῦ, δέν φυτεύουν, οὔτε κόβουν οὔτε εἰμβολιάζουν διότι χάνουν τά μάτια.

Γ'. Αστέρες

Ωρολόγιον τῶν γεωργῶν. Ὅλοι οἱ γεωργοί καί ἰδίως οἱ κτηνοτρόφοι ἔχουν διάφορα ἄστέρια ἀντί γιά ὥρα, ὅπως εἶναι ἡ πούλια πού βγαίνει μέ δύο ὥρες τό πρωΐ, ὁ σταυρός, ἡ πυρωστιά.

Δ'. Κομῆται διά ττοντες

Διάττοντες

Ὅταν πέφτη ἓν ἄστρο λένε ὅτι θά γίνη πόλεμος μέ τούς Τούρκους, " θά χαθῆ ἡ πλάσι.

Ε'. Ἀποφράδες

Ἡμέραι ἀποφράδες.

Ἡ τρίτη εἶναι κοπή μέρα, ἔχει μιά ὥρα ἀχαμνή δι' αὐτό οὔτε ξεκινοῦν γιά δουλειά, οὔτε γιά δρόμο, οὔτε ροῦχα πλέκουν, οὔτε τά νύχια κόβουν, οὔτε ἐπιχειροῦσιν ἀρχίζουν.

Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν Παρασκευή.

Τίς δύο μέρες αὐτές φυλάγονται οἱ γονεῖς νά μή καταραστοῦν τά παιδιά τους φοβούμενοι μή τά πιάσουν οἱ κατάρες ἀπό τήν κακή ὥρα. Τό Σάββατο ἀρχίζουν ἀλλά δέν τελειώνουν κατὰ τήν δουλειά τήν ἀφήνουν γιά τήν Δευτέρα π.χ. Σάββατο ἄρχισε, δουλειά μὴν τελειόσῃς.

Δευτέρα, Τετάρτη, Πέμπτη, ὡ Σάββατον ἀρχίζουν δουλειά κάνουν δέ ταξίδια.

3) Ποίαι ημέροι του μηνός θεωρούνται αποφράδες: Η 13η κάθε μηνός είναι αποφράδες για ταξίδια και εποχείρισιν, διότι λέγουν ότι είναι Όβραιοί άριθμός.

3) Ημέραι του έτους άποφράδες.

Τής Αγίας Μαύρας (3 Μαΐου) δέν λούζονται, δέν πλένουν, δέν τρώγουν μαύρα σταφίλια, ούτε μαύρα σύκα για να μή μαυρίσουν π.χ όποιος φάει μαύρα σύκα ή σταφίλια τής Αγίας Μαύρας υά του βγή μαυρίτσα στό ... άδεια δηλ. ένα σπειρί μαύρο.

4) Ημέραι αΐσiai: Η Δευτέρα είναι ή καλλύτερη ήμέρα διά τήν έναρξιν οποιασδήποτε εργασίας διότι είναι και ή πρώτη ήμέρα τής εβδομάδος.

Η Τετάρτη είναι ήμέρα του τυξαιρου π.χ Τήν Τετάρτη γεννήθηκε ο καλότυξος. Όποιος γεννήθηκε Κυριακή υά γίνη μεγάλος άνυρωπος.

Τών Αγίων Σαράντα μαρτύρων ή ήμέρα είναι καλή διότι ότι φυτέψη ο άλλος πιάνει. Ίδίως τό βράδυ όποιος φυτέψη κολοκύδια ή κάθε μία ρίζα πιάνει 40 κολοκύδια.

β) Μήνες άπαΐσioi.

1) Φεβρουάριος. Τόν Φλεβάρη δέν κάνουν γάμο διότι είναι μήνας ανάποδος, κουτσός, τόν φυλάνε γιατί κάνουν κουτσά παιδιά.

2) Λίος Τόν Μάη δέν κάνουν γάμο διότι είναι μήνας γομαριών.

γ) Δίσεκτον έτος.

“Ο Φλεβάρης ήμα έχει 29 ήμέρες όλος ό χρόνος είναι ανάποδος”

“Ανάποδος χρόνος 13 φεγγάρια” (Άσσοσ)

δ) Ώρα κακή.

Ώρα κακή λέγουν τήν δωδεκάτην νυκτός(μεσάνυχτα-τρία παράγογα) καθ' ήν δέν έπιτρέπεται νά έξέλθη διά ταξίδι.

ε) Παριμίαι σχετικά μέ τάς ήμερας.

π.χ Όλα μας ανάποδα και ό γάμος τήν Τετάρτη.

Σάββατο κάνε άρχή και ξόφληση μήν κάνης (Παπαδάτες).

ε: Μ ε ρ ο μ ή ν ι α

1) Ποίας λέξεις μεταχειρίζονται προς δήλωσιν τών ήμερών τούτων. π.χ Μερομήνια μηνογια.

2) Ποίαι ήμέραι λαμβάνονται εις κάθε τόπον ως ήμερομήνια: Τάς δώδεκα πρώτας ήμέρας τού Αυγούστου παρατηροϋν έκάστη έξ αύτων προς ένα τών δώδεκα μηνών και δεικνύει τήν κατάστασιν τοϋ καιροϋ κατά τόν μήνα εκείνον.

Ζ: Δ ρ ί μ ο ς

α) Γενικά : Ι) Όνόματα και δοξασίαι περί αὐτῶν: Δρίμες τ ' Αὐγούστου.
Κοιτάνε ἕξ ἡμέρας μέχρι τοῦ Σωτῆρος δὲν πλαίνουν οὔτε χτενίζονται πιστεύουν ὅτι τό νερό τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅσα ρούχα πλυθούν τά κόβουν καθῶς ἐπίσης καί τά μαλλιά τοῦ κεφαλιού.

β) Ἐπί μέρους:

Ι) Δρίμες Δωδεκαημέρου (25 Δεκεμβρίου - 6 Ἰανουαρίου) Τῆς ἡμέρας αὐτῆς πάλιν δὲν πλαίνουν οὔτε χτενίζονται διότι φοβούνται ἀπό ξωτικές(δαιμόνους).

Η: Ἀ ρ ι θ μ ο ί

Δοξασίαι περί αὐτῶν.

α) Μονά ζυγά π.χ ὅταν κάνουν κόλλυβα πλαίνουν τρεῖς φορές τό στάρι καί μετά τό βράζουν.

Ὅταν βάζουν κλώσσα πάλιν βάζουν μον' αὐγά 9-11-13- 15 κ.ο.κ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ
ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑ

1) Άυτοατή, Κεραυνός καί βροχή.

α) Λέξεις καί εκφράσης έκονικαί περί άστραπής.

Νά σέ βαρέση τό άστροπόβολο, πέφτουν άστροπελέκια:ό Θεός κυνηγάει τή βάβο.

β) Δοξασιάι. Πώς γίνεται ή άστραπή καί ή βροντή: Πιστεύουν ότι ο Θεός βλέπει τόν διάβολο στή γή καί ρίχνει τό άστροπόβολο άπ ' τόν ούρανό νά τόν βαρέση κι ο διάβολος άμα άκούει τά πριτσανίσματα φοβάται καί πηγαίνει μέσα στή γή σαράντα όργιές , καί τό άστροπόβολο πηγαίνει σαράντα μία καί βρίσκει τό διάβολο καί τόν βαρεί στό κεφάλι καί τόν σκοτώνει.
Τό βόλι από τήν άστραπή τό βαστ'ν οί κτηνοτρόφοι για τά ζώα τους όταν δηλ. κτυπήση κανένα τό ποτίζουν μέ νερό καί βόλι καί σηκώνεται.

γ) Δυσιδαίμονες συνήθειαι πρός άποτροπήν του κεραυνοϋ. Όταν μαυρίση καλά καλά ο ούρανόσ από σύνεφα καί άστράφτει διώχνουν τό σκυλί από τό σπίτι, ρίχνουν τήν μασία ή περοστιά έξω για νά σταματήση τό κακό.

δ) Τί είναι τό άστροπελέκι. Είναι ένα κομμάτι σίδερο (τό μολύβι του Θεου) κοκκινωπό τό οποίον μένει 40 ήμέρες μέσα στή γή καί μετά βγαίνει έξω καί όποιος τό βρή τό κρατάει για νά τό δώσει σέ κανένα πού θα σκοτωθή δηλ. τό τρίβουν μέ ένα μαχαίρι καί τήν σκόνι αυτή τήν ρίχνουν μέσα σέ νερό καί μετά τήν πίνει ο σκοτωμένος άνθρωπος είναι ξένο.

Παριμία: Άστραψε απ ' τό Ζάλογγο βάλε μέσα τ' άλλογο.

B: Σύννεφα, βροχή, όμίχλη, χιόν, χάλαζα, πάχνη.

α) Λέξεις και έκφράσεις περί αυτών.

Ό καιρός είναι κλεισμένος, πώ πώ βροχή δυνατή πού ρίχνει, σήκωσαι φούσκες, κατακλυσμό μένει έξω, χοντρή βροχή ρίχνει, μέ τό άσπή ρίχνει βροχή. Σύννεφα, άντάρα, δροσιά. Πολύ δροσιά είχε, άπόψε έχουμε βροχή.

β) Τρόπι πρόσ πρόκλησιν βροχής. Νηστεύουν μιά εβδομάδα και τ' Αι-Λιοστή τής Άγίας Παρασκευής κάνουν Παράκλησι για νά βρέξη.

γ) Τρόποι πρόσ κατάπαυσιν τής βροχής ή τής ξαλάζης.

Ρίχνουν τήν περουστιά άνάποδα έξω, ή τήν μασιά.

Χτυπούν τήν καμπάνα και βγαίνει έξω ό Παπάς μέ τό άρτορι και διαβάξει τήν κάτωδι εύξή και σκορπίζεται τό σύννεφο άμέσως.

Είναι οι στίχοι τής Άναστάσεως.

1) Άναστάτω ό Θεός και διασκορπισθήτωμεν οι έχθροι αυτού και φυγέτωσαν από προσώπου αυτού οι μισούντες αυτόν.

2) Ούτως άπολοΰνται οι άμαρτωλοί από προσώπου του Θεού και οι δίκαιοι εύφρανθήτωσαν.

3) Αυτή ή ήμέρα ήν έποίησεν ό Κύριος άγαλλιασόμεθα και εύφρανθώμεν έν αυτή.

4) Ώς έλείπει καπνός έκλιπέτωσαν, ως τήκεται από προσώπου πυρός.

Γ: ΊΡΙΣ

α) Δημόδεις ονομασίες της Ίριδας π.χ τό ζονάρι της Παναγίας.

β) Δοξασίαι και παραδόσεις σχετικά μέ την Ίριν π.χ Όποιος σκαπετήση τό ζονάρι της Παναγίας ή περάσει από κάτω, εάν είναι ποιοί γίνεται τσούπρα κι αν είναι τσούπρα γίνεται παιδί.

Δ: Άνεμοι

1)Οί κυριότεροι άνεμοι:Βοριάς, Νότος - Δύσις - Άνατολή -Μαιστράς, Τραμουντάνα.

2)Σαιστρος.Άνεμος πνέων εκ βορρειοδυσμῶν κατά τό θέρους.

3)Τραμουντάνα.Βόρειος άνεμος.

4)Όστρια. Όνομάζεται ό παρατηρούμενος θερμός άνεμος και συγχρόνως ξηρός, ό προκαλώ σημαντικός ζημιάς εις την βλάστησιν γενική των άγρών.

Προγνωστικό του καιρού

α) Άπο τās φωνάς καί τās κινήσεις τών ζώων. Όταν ή γάτα λούζεται πρós τά κάτω έρχεστε βροχή, όταν τά κοκόρια λαλούν γρήγορα τό βράδυ, όταν τά μπαμπακάκια τραγουδούν τό βράδυ, όταν τά τσακάλια ούρλιάζουν τήν νύχτα.

β)) Άπό τήν παρατήρησιν ούράνιων φαινομένων Ι΄Ηλιος.

Τόν χειμώνα όταν, βασιλεύοντας ό ήλιος μπή μπροστά σύννεφο έχομε βροχή, επίσης όταν ό ήλιος καιεί πολύ έχει άλώνι.

2) Σελήνη. Άμα τό φεγγάρι έχει άλώνι έχομε βροχή. Επίσης τό νέο φεγγάρι εάν είναι καλά γυρισμένο δά έχομε ξηρασία διότι κόβει τή βροχή εάν είναι δίπλα έχομε βροχή διότι τήν κρατάει.

γ) Άπό τήν κατάσταση του καιρού καθ ' όρισμένης ήμέρας του έτους.

1) Τού Αγίου Βασιλείου. Άμα είναι καλοκαίρι τ ' Αη - Βασιλείου 40 ήμέρες ή αρκούδα δά λιάς τά παιδιά δά έχομε καλόν καιρό, εάν όμως βρέχει τήν ήμέρα αυτή 40 ήμέρες δά έχομε βρέχη.

2) Τών Φώτων. Τά φώτα χιονισμένα τ ' αμπ'ρια γεμισμένα.

3) Της Υπαπαντής (2 Φεβρουαρίου) εάν ό καιρός βαστάη καί είναι ξηρασία δά έχομε 40 ήμέρες καλόν καιρόν , εάν βρέξη δά έχομε 40 ήμέρες βροχή.

δ) Άπό τήν παρατήρησιν τής φωτιάς καί του καπνου.

Όταν ό καπνός δέν βγαίνει από μπουξαρή καί γυρίζει στό σπίτι δ ' αλλάξη ό καιρός.

Όταν ή πυρουστία έχει πολλές σπίδες φωτιάς λέγουν ότι όσες σπίδες έχει ή πυρουστία τόσους έχθρούς έχει ό νοικοκύρης του σπιτιου.

*Όταν κτυπάμε τό αναμμένο ξύλο μέ ή μάσια καί βγάλη σπίδες, τόσους φίλους
έχει ό νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ.*

ε) Παροιμίας σχετικά μέ τόν καιρό.

Άν αρχίσει ή βροχή ήμέρα Παρασκευή θά βρέχη μία βδομάδα συνέχεια.

Τό Σαββατοκύριακο ξεκόβει ό καιρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ
ΔΗΜΩΔΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗ

Α'. Γ Ε Ν Ι Κ Α

Λέξεις και φράσεις σχετικά με την Ιστορικήν του λαού.

π.χ.. μέ πονή ή κοιλιά, μέπιασε ή θέρμη, του λύθηκε ο φαλός, τ' όπεσεν τά κουτελάκια (όταν πονή τό σηκώτι) του κρατήθηκε τό κάτουρα (ούρος) μέ βγάζει ή καρδιά αίμα (διάρροια).

Όνομασία των νόσων. Συνώνυμα.

Παράγοντες δίδοντες την όνομασίαν εις την νόσον.

Τό κύριον σύμπτωμα της νόσου π.χ. κοκκορόβηχας ό κοκκότης, τό κακό σπειρί ό άνθρωπος, οί μαγουλές, μέ πονοῦν τό λυμπό ή όρχότης. μεξείδι ό καλόγηρος.

Η θέσις όπου έδράζεται ή νόσος π.χ. ό πονόματος (όφθαλμία) πονόδοντος, τά οὔλα του στόματος, ταχυπαλμία (καρδιά)

Αίτια εις την όποιαν αποδίδεται ή νόσος. Π.χ. ό φόβος (Ύκτερος), ό κακός άγέρας (ή έπιληψία), ή ασθένεια μικρών (βασκανία).

Αίτια εις την όποιαν αποδίδεται ή νόσος.

Ύπερφυσική ή αστρική αύτία. Θέλημα ή τιμωρία του θεού, τιμωρία του άγίου της περιοχής, διαβολική ένεργεια, κακός άέρας, μάγια, βασκανία, όπου αγαπάει ό θεός παιδένει, κακός άγέρας τον χτύπησε.

Φυσική αιτία. Καλόγηρος, καθαρισμός του αίματος, κρυολόγημα, όταν κάθεται κανείς ιδρωμένος, έλονοσία ανθυγιεινή κατοικία, πονόκοιλος κρυολόγημα ή έφαγε βλαβερό φαγητό, ή έστρειψε τό άντερο.

Η λύσσα αποδίδεται σε ένα πουλί (κολοσούσα) ή εύλογιά σε άποφαγώματα ποντικιοῦ, ή δηλητηρίασις σε άκάθαρτα οικιακά σκεύη.

Γνωμικά και παροιμίες σχετικά με την υγείαν και τάς ασθενείας.

Όποιος κλάν' γιατρό δέν βάνει. Όποιος τρώει πολύ σπλινιάζει. Σπίτι πού δέν γλέπει ό ήλιος τό γλέπει ό γιατρός.

Πολλοί τρώγουν σκόρδο κάθε πρωϊ νηστικοί για νά μήν σπληνιάσουν.

Πολλοί βάζουν τό πρωϊ νηστικοί φτίμα εκεί πού ἔχουν λιχήνα.

Ἀμοιβαί λαϊκῶν ἰατρῶν. Ἀντί γιά χρήματα δίνουν ἕνα βετούλι, ἢ ἕναν τενεκέ τυρί, ἢ μιὰ βελέτζα κ.λ.π.

Δ'. Ἰατρικα Ὅργανα καί Ἐργαλεῖα

Ὄνόματα καί χρήσις αὐτῶν. Δοντοῦρα (ἐργαλεῖον δι' οὗ ἐξάγουν τούς ὀδοντας) νυστέρι (ἐργαλεῖον διά χειρουργικήν ἐπέμβασιν στά χτυπήματα).

Φάρμακα (ἰλιάτσα)

Ὅταν μᾶς πονέσουν τ' αὐτιά μας ρίχνουμε γάλα γυναικεῖο, ὅταν πάθουμε δηλητηρίασι διά νά κάνωμεν ἐμμετόν βάζουν κόπρανα σκύλου ἢ ἀνθρώπου, ὅταν πονοῦν οἱ ὀδοντες βάζουν χολή ζώου, ὅταν πονοῦμε εἰς οἰονδήποτε μέρος τοῦ σώματος βάζουμε οὔρα ἀντί γιά οἰνόπνευμα, ἐπίσης ὅταν πονοῦν οἱ ὀφθαλμοί βάζουν οὔρα μικρῶν παιδιῶν καί τά πλένουν

Ε'. Θεραπευτική

Δημιώδης θεραπευτικά ἐπεμβάσεις.

Τό πάτημα: Ὅταν ὁ ἀσθενής ἔχει κρυολογήση καί τόν πονεῖ τό αἷμα του, κατακλίνεται ....., ὁ δέ θεραπευτής πατεῖ γυμνόπους ἐπί τοῦ κορμοῦ καί τοῦ θώρακος.

Τό σήκωμα τῶν νεφρῶν (φράσις: τούπεσαν τά κουτελάκια καί θέλουν μάσιμο).

“ Νά σηκώνοῦν τά κουτελάκια ξέρουν λίγες γυναῖκες ἰδίως γρηές. Πίανουν τό πετσί, πού βρίσκονται τά κουτελάκια μέ τά δύο χέρια καί τό τραβούν ἀπάνω, γιά νά σηκωθοῦν τά κουτελάκια. Ἀφοῦ πολλή ὥρα τά τραβήχουν, φτιάνουν μιὰ κόλλα πού τή λένε αὐγόκολλα. Τή φτιάνουν μέ τό ἀσπράδι ἀπό τό αὐγό καί

σαπουνάδα και λιβάνι. Τά δύο αυτά και τή σκόνη από τήν λιβάνι, ἅμα τά δείρουν μέ τά δάχτυλα γιά κάμποση ὥρα, γίνονται μιά κόλληση σπουδαία. Μ' αὐτή λοιπόν τήν ἀλειφή ἀλείφουν τή μέση τοῦ ἄρρώστου και τόν ἀφήνουν. Ἔτσι τά κουτελάκια ἔρχονται στή θέσι τους.

Δέσιμο ἢ γύρισμα ἀφαλοῦ. Ὅταν λυθῇ ὁ ἀφαλός τόν ξαπλώνουν καταγῆς. Μιά γυναίκα ἢ ἄνδρας τοῦ βάνει τό δάκτυλό του στόν ἀφαλό και κάνει βόλτες γύρω του γιά νά στρείψη πάλι ὁ λυμένος ἀφαλός. Παίρνουν ἀμέσως ἕνα κρεμμύδι κάνουν μιά τρύπα στή μέση και ρίχνουν πιπέρι κόκκινο μέσα στήν τρύπα και τό βάζουν ἐπάνω στόν ἀφαλό και τό δένουν ἀπό τήν μέση σφυχτά. Τό δέσιμο τοῦ ἀφαλοῦ γίνεται και μέ ἄλλον τρόπο (μέ τήν πυκνάδα) δηλαδή μέ τό κόσκινο πού κοσκινίζουν τό ἀλεύρι.

Τόν ξαπλώνουν καταγῆς μαζεῦουν τόν ἀφαλό ἀπό τίς πλάτες, μέση πολλές φορές και μετά βάζει τό δάκτυλο μέσα και τόν στρείφτη τρεῖς γύρευ συνέχεια δένουν τήν μέση μέ τριχιά τραῖνη και τήν πυκνάδα μαζί και φέρουν πάλι τήν πυκνάδα γύρα ὅσο νά σφύξη ἢ τριχιά και μετά ἀπό δύο - τρεῖς ὥρας τήν λύνουν.

Ἡ πλάκα (ἀπό στοῦφα ἢ κεραμίδι βήσσαλο). Ὅταν ὁ ἄρρωστος ἔχει πάθει ἀπό εὐκοιλιότητα πέρνουν ἕνα κομμάτι ἀπό στοῦφο τό βάζουν στή φωτιά και καίεται και γίνεται τό βήσσαλο (κόκκινο) μετά τό βρέχουν μέ νερό και ξύδι, τό τυλίγουν μέ ἕνα κομμάτι ἀπό ... και τό βάζουν στό κάθισμα και κάθεται πολλή ὥρα.

Βεντοῦζες (κούφιες ἢ κοφτές). Ὄταν κρυώση κανένας τοῦ ρίχνουν ἀμέσως κούφιες βεντοῦζες μέ νεροπότιρα πέρνουν δηλ. ἓνα καθαρό πανί ἄσπρο τό δένουν στό πιρούνι καί τό βουτᾶν στό πετρέλαιο ἢ οἰνόπνευμα τό ἀνάβουν καί ζεσταίνουν τίς βεντοῦζες καί ρίχνουν. Ἐάν ὅμως δοῦνε ὅτι τό κορμί εἶναι μαύρο τότε κόβουν τίς βεντοῦζες καί ρίχνουν. Ἀλλά προτοῦ κόψουν πέρνουν τόν παππᾶ καί διαβάζει καί μετά κόβουν μέ τό νηστέρι δύο ἕως τρεῖς τό πολύ. Τό αἷμα πού βγαίνει τό ρίχνουν στό φούρνο γιά νά τό προφυλάξουν ἀπό τά δαιμονικά.

Βδέλλες. Ἀντί γιά κοφτές βεντοῦζες βάζανε βδέλλες ἢ στήν οὐρά ἢ πίσω ἀπό τά φτιά. Ἐάν δέν πιάσουν οἱ βδέλλες ρίχνουν ζάχαρι γιά νά γλυκαθοῦν. Ὄταν πιάσουν ρουφοῦν πολλή αἷμα καί πέφτουν μοναχές τους, τίς πέρνουν, τίς στραγγίζουν ἀπό τό αἷμα τίς πλένουν καί τίς ρίχνουν ξανά στό μπουκάλι. Πολλές φορές ψοφάνε διότι τό αἷμα ἦταν ἀκάθαρτο.

Καταπλάσματα: Διά πρυζίματα τοποθετοῦν καταπλάσματα ἀπό λινικόκι “ Βράζουν τό λινικόκι μαζί μέ γάλα ὅσο νά πήξη τό βγάζουν μετά καί τό βάζουν σέ πανό μέχρι νά κρυώση καί ἀμέσως τό βάζουν ψηλά γιά νά μαλακώση.

Ζ'. Εἰδική Θεραπευτική

Φάρμακα καὶ τρόποι θεραπείας δι' ὠρισμένας ἀσθένειας ἢ παθήσεις:

Ἄδενίτις. (ὅπισθεν τοῦ αὐτιοῦ, εἰς τὴν μασχάλην) Τό καῖνε μέ μιά κονταρίτσα γύρω - γύρω ἀπό τό ἀπόστημα καί μετά μέσα καί ἔτσι σπάει.

Αιμόπτυσις. Διαλύουν μαγειρικό ἀλάτι καί τό πίνουν 2 - 3 ἡμέρες συνέχεια.

Αἱμοραγίαι. Διά νά σταματήση τό αἷμα ὅταν κοπῆ κανεῖς βάζουν ψηλά πούσι ἀπό λουρίδα δερμάτινη ἀφοῦ τὴν ζόσουν ἀπό τό μέσα μέρος.

Ἐάν ἔχει αἱμοραγία ἡ γυναίκα ἢ ἄνδρας ἀπό τό στόμα, μύτη ἢ ἀπό οἰανδήποτε ἄλλο μέρος φτιάχνουν τό ἔξῃς γιαιτρικό.

Παίρουν ἕνα κλωνάρι ἄγριο συκιά νά μὴν ἔχει κάνει καθόλου σύκα, τό καῖνε καί τό κάνουν σκόνη. Αὐτὴ τὴν σκόνη τὴν δίνουν στόν ἄρρωστο ἀφοῦ τὴν λυώσουν μέσα σέ νερό ἢ τὴν ρουφᾶνε ἀπό τὴν μύτη σάν ταμπάκο.

Αἱμορροΐδες. (Ζωχάδες) Τίς καῖνε μέ κλωνάρι ἄγριας συκιάς.

Ἀκράτεια τῶν οὔρων. Μαζεύουν μπουρμουνάρια (μερικά ζωΐφια τά ὁποῖα μόλις τά πιάση κανεῖς ἀνοικοκλείουν καί ἔχουν πολλά ποδαράκια) τό στομπᾶνε καί τά ρίχνουν στό νερό καί τό πίνει ὁ ἄρρωστος.

Ἀκροχορδόνες: (βαρβερίτσες μαυρίτσες) Παίρουν ἕνα χορτάρι πού φυτρώνει στά φουσκιά καί κάνει μαύρους σπόρους. Μαζεύουν τούς σπόρους τούς στομπᾶνε καί τούς βάζουν καί με τό νερό πλένουν τίς μαυρίτσες.

Ἀμυγδαλίτις καί ἄλλαι νόσοι τοῦ λαιμοῦ, (πονόλαιμος, σταφυλίκι).

Ἀγοράζουν μισιατῆρι ἀπό τόν καλαντζῆ δηλαδή σκόνη καί τὴν πίνουν.

Ἄνδραξ (κακό σπειρί) Τό καΐνε μέ μπαρούτι (δηλ. βάζουν τήν μπαρούτι ψηλά στό σπειρί πλησιάζουν κοντά ἕνα κάρβουνο ἀναμμένο καί ἀρπάζει ἢ μπαρούτι φωτιά καί τό κακό ξεφεύγει).

Ἐπίσης τόν ἄνθρωπο τόν καΐνε καί μέ βέργα ἀπό ἄγρια συκιά ἀφού τήν κάψουν πολύ ὥρα στή φωτιά, ὑποβάλλεται δέ ὁ προσβληθεῖς καί σέ δίαιτα, νά μήν τρώγει κρέας πεσμένο, τσιγαριστά, τηγανιτά, αὐγά, χέλια κ.λ.π.

Ἄτροφία. Πρός Θεραπείαν μεταχειρίζονται τό σουφρόχορτο, εἶναι ἕνα χορτάρι πού τό ἀναμειγνύουν μέ μέλι καί μέ 40 ξυλαράκια πού παίρνουν ἀπό τίς φράχτες τῶν κήπων, ὅλα αὐτά τά καΐνε καί γίνονται σκόνι. Τήν σκόνι αὐτή τήν δίνουν μέ τό δάκτυλο τό μικρό στό στόμα γιά νά τήν τρώει.

Ἄχωρ (Κασσίδα) Πρός Θεραπείαν ταύτης παίρνουν νερό ἀπό γκουφαλο δένδρου καί τό πλαίνουν τρία Σάββατα.

Βήχας. Ψήνουν κυδώνι καί τό τρώγει ἢ βράζουν σέ νερό πλευριτόχαρτο τό ὁποῖον ὅταν βράση γίνεται σάν αἷμα καί πίνει 2- 3 κουταλιές τήν ἡμέρα.

Γρίπη. Πίνουν ζεστό, πότζι (βράζουν σέ νερό τσίπουρο καί τό πίνουν) ἢ ρίγανι. Δήγματα ἐρπετῶν. Θεωροῦνται δηλητηριώδη ἢ ὀχιά καί τό κονάκι (σ' ἔφαγε τό κονάκι γρήγορα τό σαβανάκι).

Ἐάν τσιμπήσει μέλισσα ἢ σφήκα τό σταυρώνουν μέ τό σουγιά τρεῖς φορές.

Ἐάν τσιμπήσει σκορπιός τρέξουν ἀμέσως καί τόν σκοτώνουν διότι λέγουν (ὅπως τρέχ' ὁ σκορπιός τρέχει καί ὁ πόνος “ γίνεται ἐπάληψις μέ τήν ἀλοιφή σκορπόχορτο. Γίνεται ὡς ἐξῆς: Παίρνουν σκορπιόν πού τόν ἔχουν σκοτώσει καί τόν βάζουν μέσα σέ δοχεῖο ρίχνουν καί λάδι καί ἐν καιρῷ σαπίζει ὁ σκορπιός καί μόλις δαγκάσει κανέναν ἀλοιφούν τό μέρος καί περνάει.

Ἐάν δαγκάσει φίδι σφάζουν ἀμέσως ζῶο παίρνουν τόν ... καί τοποθετοῦν ἐντός αὐτοῦ τό δαγκωμένο μέρος.

Στίς Παπαδάτες - Πρεβέζης ὑπάρχει ἕνας πρακτικός ἰατρός ὀνόματι Ἀνδρέας Γιαννάκης ἡλικίας 85 ἐτῶν ὁ ὁποῖος θεραπεύει ἀπό φίδια ὡς κάτωθι. Μόλις πάει ὁ ἄνθρωπος ἀμέσως τόν σχίζει μέ τό ξουράφι σέ πολλές μεριές, πλαίνει τό στόμα του μέ ξίδι πολλές φορές καί ἀμέσως ρουφάει τό δαγκαμένο μέρος καί βγάζει τό φάρμακο. Τοποθετεῖ ἐπάνω στήν πλησῆ προτομάντηλο στουμπισμένο μέ σκόρδο καί ἀλλάτι καί ξίδι καί κάνει ὀλίγο φιδόχορτο καί ὁ ἀσθενής γίνεται καλά.

Δηλητηριάσεις ἀπό φαγητό. Ἐν χρήσει εἶναι τό μαγάρισμα σκυλιοῦ ἢ ἀνθρώπου πρὸς πρόκλησιν ἐμμετοῦ.

Δοδιῆνες. Βάζουν κρεμύδι ψημένο καί λάδι νά μαλακώση, ὕστερα φύλλα ἀπό βάτο ἢ κυρί μέ ζάχαρι ἢ πλατανόφυλλο γιά νά ἀνοίξη.

Δυσουρία. Μεταχειρίζονται τήν ἀγριάδα, εἰς ἴσα δράμια ὕδατος βάλει 20 δράμια ἀγριάδα ξερή, βράσε τό τη ἐπί μισή ὥρα καί τόν ζωμόν πίνει ὁ Πάσχων συνέχεια ὅσο θέλει.

Ἐπιληψία. (σεηνιασμός) ὁ παθῶν νά φάγηκαψιά ψωμιοῦ ἀπό σεισμό δηλ. ὅταν κανεῖς τρώη καί κατά τήν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ μεσολαβήσει σεισμός, τό ψωμί πού ἔχει στό στόμα δέν τό τρώει ἀλλά τό βγάζει καί τί κρατεῖ διά τήν θεραπείαν τῆς ἐπιληψίας.

Ἡμικρανία. (Κεφαλόπονοι) προσδένουν τήν κεφαλὴν σφιχτά μέ μανδῆλιον πού ἔχει λάσπη, ἢ μέ λεμόνια κομμένα καί πιπέρι κόκκινο.

Ἴκτερος. (χρυσή) Τήν κόβουν. Καί ἄλλη θεραπεία τέσσερα ἕως πέντε αὐγά λίγο ψημένα ρίχνουν μέσα καί μισιατῆρι καί τά ρουφοῦν.

Λειχήν. Παίρνουν λειχινοχόρτι τό στουμοῦν καί τό πλακῶνουν ψηλά, ἤ βάζουν κάθε πρωί στάχτι ἀπό τσιγάρο ἤ φτύμα (σάλιο) ἀλοίφουν κάθε πρωί νηστικός.
Λύσσα. Ἐάν δαγκωθῆ κανεῖς ἀπό λυσσασμένον σκύλον πρὸς θεραπείαν τοῦ λένε τά γράμματα κάθε Πασκευή βράδυ ἐπὶ τρεῖς Παρασκευές. Εἰς Ἄσσον Πρεβέζης π.χ. “ Ρέφτον, καρέφτον καιλι μοναχοῦ, σέβουνται, ρέβουνται σ’ ὃ παρερύνται ”.

Μαγουλίτις. (Παρωτίτις) Γίνεται ἐπάληψις μέ κάτράνη.

Νεφρόπονος. π.χ. Βάζουν τόν παθόντα καί κάθεται σταυροπόδι μετά ἀρχίζουν ἀπό τήν οὐρά καί τραβοῦν τό δέγμα μέχρι τήν μέση πολλές φορές εν’ συνεχείᾳ βάζουν τό κατάπλασμα (ἔμπλαστρο). Ξύνομε μέ τό σουγιά μισή πλάκα ἄσπρο σαποῦνι. Σπᾶμε 2 - 3 ἄσπράδια αὐγά ρίχνουμε καί μισό ποτήρι ρακί (τσιπούρο) καί ὅλα αὐτά τά χτυπούμε. Ἀφοῦ τά δείρουμε πολλή ὥρα, τ’ ἀλείφουμε σ’ ἓνα κομμάτι χαρτί. Μέ αὐτό σκεπάζομε τό νεφρό, μέχρι νά ξεκολλήσει μοναχό του.

Ὄδονταλγία. (πονόδοντος) Ὅταν ἔχουν πονόδοντο ἀλοίφουν τό μέρος ἤ κρατάνε ... στό στόμα καί πρὸς τό μέρος τοῦ πόνου χολή ἀπό σφαζμένο ζῶο ἤ βάζουν κλονιά λιβάνι.

Ὄφθαλμία. Πλήνουν τά μάτια μέ κάτουρο ἀπό θηλυκό τρία πρωινά.

Φυματίωσις. :Ἐδιναν στούς ἀρρώστους καί ἔτρωγαν ἀπό λίγο τήν καρδιά ἀπό ξεφλουδισμένη μπότσικα.

Ὠταλγία, ὠτίτις. (οὐτόπονος) Ἔσταζαν γάλα ἀπό πρωτάρη γυναίκα στό αὐτί πού πονοῦσε.

Γ'. Χειρουργική

Απολύμανσις πληγῶν καὶ Θεραπεία: Ἐπλαιναι τὴν πληγὴν μὲ κάτουρο (οὔρα).

Βαρεῖες μώλωπες. Κοπανίζουσι τσουκνίδες καὶ τίς βάζουσι ψηλά στὸν πόνο.

Ἐγκαύματα. Ὅταν καὶ κάποιος ρίχνουσι μελάνι ψηλό ἢ στομπᾶνε ἀλλάτι καὶ τὸ ρίχνουσι μαζί μὲ λάδι.

Κάταγμα. Στὶς Παπαδάτες π.χ. Ἔσκιζαν πρῶτα τὸ κοκκαλο σὲ τρόπο ὥστε νὰ σμίξουσι ἀκριβῶς τὰ δύο σπασμένα κομμάτια του. Ἀκουμπούσαν τὸ σπασμένο πόδι ἢ χέρι σὲ δύο ἢ σὲ τρία κομμάτια λεπτά σανίδια ἢ καλάμια. Τὰ δέναν ἔτσι καλά κ' ἔμεινε σὲ ἀπόλυτη ἀκίνησις ὥσπου νὰ γυρέψῃ.

ΙΑ'. Κτηνιατρική

Φάρμακα (βότανα κ.λ.π. εἶδη), χρησιμεύουσι εἰς τὴν Θεραπείαν τῶν ζώων: π.χ. ἡ ἀγριάδα Θεραπεύει τὸ κρῦο, τὴν βράζουσι καὶ πίνει τὸ ζῶο, ἡ ἀγρόμπελη (κούρμπερο) τὴν στομπᾶν ρίχνουσι ζούρα (λάδι παλαιό) κιάφι τὸ ἀνακατώνουσι καὶ ἀλίφουσι τὰ ζῶα ἀπὸ ὄρα, τὸ ἀγριοκάστανο τὸ ξίνουσι καὶ τὸ ρίχνουσι στὴ βρώμη γιὰ νὰ τὸ φάῃ τὸ ζῶο, Θεραπεύει τὸν βῆχα, ἡ καρδάλα (τῆς ἀλεπούς) τί ρίχνουσι στὸ νερό διαλύεται ρίχνουσι καὶ λάδι καὶ τὸ πίνουσι τὰ ζῶα, Θεραπεύει τὸν βῆχα.

Ὅταν τὸ ζῶο δέν κοπρίζῃ ἀνακατεύουσι λάδι, ξύδι καὶ αὐγὸ κλούφιου καὶ τὸ ρίχνουσι στὸ στόμα τοῦ ζώου καὶ τὸ πίνει.

Θεραπευτικαὶ ἢ χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις πρὸς πρόληψιν νόσου ζώων. π.χ.

Όταν ένα ζώο κτυπήσει, ή φάη χορτάρι τήν άνοιξη δηλαδή Μάρτιο μέχρι 23 Απριλίου πού περνάει τ' Άϊ Γιωργίου (είναι ένα σκουλίκι πού τυλίγεται στό χορτάρι τό άρπάζει τό ζώο καί ψωφάει) μόλις καταλάβουν άμέσως τό ματώνουν, κόβουν τό αυτί ή τήν ουρά ή τήν φλέβα μέσα στό μάτι.

Προφυλάξεις. π.χ. “ φυλάνε τά ζώα νά μήν πιούνε λιναρονέρι (νερό πού έχουν πλύνει λινάρι) γιατί ψοφάνε. Επίσης “ φυλάνε τά γιδοπρόβατα νά πιούνε νερό στεκούμενο (παλιονέρι) γιατί μαζεύουν νερουλίθρες.

Άσθένειαι όρνίθων.

Λοιμόπονος άπλους: “ Όταν είναι βραχνή ή κόττα τής δίδουν προς τροφήν πρασινάδια (πίτορα) ζυμωμένα με νερό από φράξο καί άφοϋ τό βράσουν μπροστά.

Φτειρίασις: “ Όταν ή κόττα έχη φτειτούδες, πιάνονται τά πόδια της καί δέν μπορεί νά περπατήσει. Τότε τρίβουν με λάδι παλιό τά πόδια.

Άσθένειαι προβάτων καί αιγών.

Κλαπάτσα (βδέλλα) Αποδίδεται εις τήν ύγρασίαν όταν δηλ. ή Άνοιξης είναι βροχερή. Τά δέ συμπτώματα είναι τά εξής: άδυνατίζει τό ζώο, στίβει τό γάλα, κόβονται τά ποδάρια, κόβονται τά μάτια. Προς θεραπείαν έβραζαν άγριλιά καί έδιναν τό νερό καί τό έπιναν ή έτρωγαν καί κλαρί άγριλιάς νηστικά.

Λογιά. “Βγαίνουν κάτι σπειράκια ανάμεσα στά σκέλια καί ψοφάνε”.

Δέν υπήρχε φάρμακο. Τό μόνο φάρμακο για νά γυρέψουν ήταν ή νηστεία.

Άνήστευε όλο τό χωριό 40 ήμέρες οϋτε ζεμάτιζαν τά σκουτιά.

Όταν αντιληφθούν ότι τό ζώο πάσχη από τέτοια άρρώστεια τά ξεχωρίζουν καί τό πηγαίνουν έξω από τό χωριό.

Παρμάρα (παρμός) “Όταν κολλήση τά πρόβατα, κόβονται τά ποδάρια, τα μάτια. Στίς άλλοταριές κολλάει αυτή ή άρρώστεια. Για νά γιατρευτούν

παίρνουν αλλάτι, ρύζι, κιάφι, ρίγανη, σκαντόχοιρο (τό ψένουν και τό στομπάνε γίνεται σκόνη) όλα μαζί τά ανακατεύουν και τό ρίχνουν στό στόμα και τί καταπίνει.

Ψώρα: Γιά νά γιατρευτοῦν παίρνουν λάδι, κιάφι, ποντικοφάρμακο (δηλητήριο) τό ανακατεύουν και τό κάνουν αλοιφή και αλείφουν τά ζῶα.

Διάρροια. Ρίχνουν ξερή βρώμη και τρῶνε.

Παστίτις (μαστοράς) Παίρνουν αίμα στή φλέβα ἢ παίρνουν 3 κλωνιά αλλάτι και τά δένουν στό αὐτί σφυχτά ἐπί 3 μέρες.

Παράσιτα τοῦ δέρματος (ζάφες) Προέρχονται ἀπό ἀδυναμία τοῦ ζώου και γυρεύουν ὅταν τό ζῶο τό ταῖσωμε και δυναμώση.

Βούρλα. Ὅταν εἶναι ἐξωτωρική τήν σκιοῦνε μέ προσοχή νά μήν σπάση ἡ σακκούλα πού ἔχει τά σκουλίκια.

Κ' ἂν εὐρίσκεται στό κεφάλιδέν γυρεύει, τήν σφάζουν πετᾶνε τό κεφάλι και τό ἄλλο τό τρῶνε.

Τό φιάγκωμα. “ Ὅταν τό ζῶο πρήσιεται ἀπό χορτάρι βλαβερό και δέν ἤμπορῆ νά κατουρήση βράζουν νεράγκαθο και κρασί και δίνουν νά πιῆ.

Φσοῦνε. Ὅταν τά πρόβατα μυσιάζουν και δέν μποροῦν ν' ἀνασάνουν ρίχνουν τά ρουθούνια λαδόξιδα.

Πονόματο. Φτοῦνε τά μάτια τοῦ ζώου ἐπί 3 ἡμέρες μέ φτύμα νηστικός κάθε πρωί.

Ἀσθένειαι μεγάλων ζώων.

Αερόπιασμα (πιάσιμο) Τό ζῶον αεροπιάνεται ὅταν τό ἀφήσωμε ἰδρωμένον, ἀκίνητον εἰς τό ρεῦμα τοῦ ἀέρος. Θεραπεύεται ἀφοῦ τό τρίψουν μέ βούτυρο ἄλλοιωτο καί οὔζο πίσω ἀπ' τ' αὐτιά.

Βήχας. Γιά νά πάυψη ὁ βήχας τοῦ κάνουν ἄμπουρα δηλ. βράζουν βρώμη καί τήν τρώει ζεστή.

Πόνος, κοιλόπονος. Δίνουν λάδι καί πίνει ἀπό τό στόμα γιά νά μαλακώση ἡ κοιλιά του.

Ἀπόστην. Τό καῖνε μέ καμμένο σίδερο πολλές φορές γιά νά μή προχωρήση.

Λάγανο. Ὅταν τό ζῶο δέν τρώη. Τό κόβουν ἀπάνω στόν οὐρανίσκο καί τό τρίβουν πολλές φορές μέ ἀλλάτι καί τό ἀφήνουν ὥρα σέ ὥρα χωρίς νερό, οὔτε τροφή τοῦ δίνουν 24 ὥρες.

4). Ἀσθενεῖαι χοίρων

Χοιρόλαιμος. Εἶναι ἓνα χορτάρι τό τραβούν καί τό δίνουν μέ προζύμι νά τό φάη.

Χαλαζιάς. Δίνουν φακή καί τρῶνε.

5). Ασθενειαι ἄλλα οἴοσίτων ζώων

Λύσσα.

Όταν τό σκυλί εἶναι μικρό 2 - 3 μήνες στρίβουν τήν οὐρά στήν ἄκρη πολλές φορές καί κόβεται καί βγαίνει ἕνα λεπτό ἀντεράκι σάν κλωστή, ξανά δέν λυσιάζει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

Λαϊκή Λατρεία

Γ. Γενικά

Α'. Γλώσσα τῆς λατρείας

Λέξεις καί φράσεις σχετικάί μέ τήν λατρείαν καί τάς τελετάς. Σημασία καί ἐρμηνεία αὐτῶν. π.χ. Λειτουργία, συλλειτουργία, ψάλσιμο, σαρανταλείτουργο, ὀληνυχτιά, φταπάπαδο, τετραβάγγελο, μισοβαγγελιστή.

Ὁ Παππᾶς εἶναι ἀπολύτουργος (τελείωσε τήν λειτουργίαν), ὁ παππᾶς ἔχει διαβάσει πεδαμένον καί δέν κάνει νά διαβάσῃ ἄρρωστον.

Ὁ παππᾶς, περνάει βουβός ἢ ἄκριτος μέ κερί ἀναμμένο (πηγαίνει νά μεταλάβῃ ἐτοιμοθάνατον). Τά παράγορα (μεσάνυχτα) κλέβουν νερό ἀπό τή βρύση καί δίνουν σ' ἐκεῖνον πού ἄρρωσταίνειν ἀπ' ἔξω (σελινιασμός).

Μεταλαβιά ἢ κοινωνία (μετάδοσις θείας κοινωνίας ὑπό τοῦ ἱερέως).

Συχωρευτική εὐχή (διαβάζει ὁ παππᾶς προτοῦ κοινωνίσουν οἱ γεροντότεροι εἶναι δηλαδή ἀντί ἐξομολογήσεως).

Ἕψωμα (εἶναι εἶδος λειτουργίᾳς ἀλλά στό μέγεθος καί στό βάρος μεγάλη καί τήν πηγαινούν στήν ἐκκλησιά μόνον ὅταν ἐορτάζῃ κανεῖς γιά νά σηκώσῃ τό ἕψωμα ὁ παππᾶς δηλ. νά βγάλῃ τόν ἄρτον καί ὄλους τούς ἄρτους τοῦς μαζεύει στό δίσκο καί ἀφοῦ διαβάσῃ τήν εὐχή τούς μοιράζει στόν κόσμον.

....(ἀντίδορο) τό μοιράζει ὁ παππᾶς μετά τήν λειτουργίαν.

Ὄνόματα δημῶδη μερῶν τοῦ ναοῦ, ἀμφίων, σκευῶν κ.λ.π.

Ἄγιοβῆμα (ἱερόν βῆμα) ἀντρίκειο (κύριως ναός) γυναικεῖο (κρόνους) ἀνάμα (ὁ διά τήν θείαν μυσταγωγίαν χρησιμεύων οἶνος), τό ζεστόμπρικο (τό ἀγγεῖον διά

τοῦ ὁποίου θερμύεται τό ὕδωρ). Τό τσίγκρι - τσίγκρι (τό χτύπημα τοῦ ἀστερίσκου πού κάνει ὁ παππᾶς ἀπάνω στόν δίσκο.) Ἁγιαστούρα (δέσμη βασιλικῆ ἢ δεινδρολίβανου ἢ κλάδων ἐλαίας) διά τῆς ὁποίας ραίνουν οἱ ἱερεῖς κατα+ τούς ἁγιασμούς.

Λειτουργοσφραγίδα (ξύλινη σφραγίδα τῶν προσφορῶν).

Ὄνομασία ἐορτασμίμων ἡμερῶν Καθαρή βδομάδα, τήν πρώτη ἐβδομάδα τῆς Σαρακοστής ἀσπροβδόμαδα (τήν ἐβδομάδα τῆς Διακαινιδίου) μεγαλοβδόμαδο (Μ. ἐβδομάδα τῆς Παναγίας 15 Αὐγούστου), χρονιάρια μέρα εἶναι διότι ἔρχεται μιά φορά τό χρόνο.

Β'. Θεός

Δημιῶδεις δοξασίαι περί Θεοῦ καί περί τῆς ἐπενεργείας αὐτοῦ εἰς τ' ἀνθρώπινα. Λέξεις, φράσεις, παραδόσεις, παρμιῖαι καί παραμύδια δίστιχα, εὐχαί καί κατάραι ἐμφαίνουσι τήν παντοδυναμίαν, τήν πανσοφίαν καί τάς ἄλλας ιδιότητας τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι μέγας ὁ Θεός, αὐτός μᾶς τά δίνει αὐτός μᾶς τάπέρνει, δέν κρίζεται ἀπ' αὐτόν. Ὅχι ἀφέντη μου μεγαλοδύναμη μεγάλο εἶν' τ' ὄνομά σου. Αὐτός τά δίνει τά πέρνει (ὅταν σπείρωμε καί δέν θερίσωμε) ὅτι εἶπε αὐτός θά γίνῃ, ὅσο καί νά δουλέψωμε ἐμεῖς ὅτι ἔχει γράψει ὁ Θεός θά γίνῃ, ὁ Θεός νά βάλῃ τό χέρι του, ὅτι λέγει δέν ξελέγει αὐτός. Ἀπό τό στόμα σου καί στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί (ὅταν λέγει κανεῖς σέ ἄλλον ἕνα εὐχάριστον γεγονός).

Γ'. Ἄγιοι

Δημιώδεις δοξασίαι περί τῆς Παναγίας καί τῶν ἁγίων καί περί τῆς ἐπενεργείας αὐτῶν εἰς τ' ἀνθρώπινα.

Πίστις περί τῆς δυνάμεως καί τῆς βοήθειας τῶν Ἁγίων.

Λόγοι γέρου ἀπό τίς Παπαδάτες: “Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἔχουν τήν χάρη του, τήν ἔδωκε ὁ μεγαλοδύναμος γιά τά καλά τους ἔργα, ἀλλά ἡ βλογημένη ἡ Ἁγία Φανερωμένη μας δόξα ν᾿ἀχῆ ὁ Κύριος αὐτή τά βγάζει στό σιάδι (φανερώνει) ὅλο, δέν ἀφήνει τίποτε κρυφό ἄλλος λέγει, ποιός ἔχει κοιλιά μεγάλη ν' ἀντέξῃ διότι ἀργεῖ νά τά βγάλῃ στό σιάδι μεγάλη χάρη τους.

Ποῖαι ιδιότητες Ἁγίων.

Οἱ Ἄγιοι Ἀναργυροὶ γιατρεύουν τοὺς ἀρρώστους ἀφοῦ ραντισθοῦν μέ νερό ἀπό τό ἁγιονέρι δηλ. στό χωριό Παπαδάτες ὑπάρχει ἓνα ἐξωκλήσι τῶν Ἀναργύρων, ποιοῦ ἐπάνω καί σέ ἀπόστασι 100 περίπου μέτρων ὑπάρχει τό Ἅγιονέρι τό ὁποῖον εἶναι κλεισμένο μέσα σέ μιά ἐκκλησοῦλα μικρή. Τό νερό τρέχει συνεχῶς μόνον μέσα στήν ἐκκλησία ἔξω δέν βγαίνει διότι τό ἔχουν χώσει μέσα στην γῆ.

Μέ τό νερό αὐτό θεραπεύονται ὅλες οἱ ἀρρώστειες ἀφοῦ προηγουμένως ἀνοιγαν τήν ἐκκλησίαν. Τό νερό αὐτό εἶναι καί σήμερα ἀλλά δέν ἔχει τήν ἴδιαν δύναμιν διότι τά μαγάρισε ὅπως λέγουν οἱ παλιοί κάποιος Τούρκος πού πῆγε καί ἔπλυνε τό σκυλί. Ἐορτάζομεν τήν μνήμιν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων τήν 1ην Ἰουλίου.

Πολιοῦχοι καί ἄλλοι τοπικοί Ἄγιοι.

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός Ἰδοῦ τί διηγεῖται μιά γριά ἄνω τῶν 90 ἐτῶν ἐξ' Ἄσσου. Ὅταν ἔφθασε ὁ Ἅγ. Κοσμάς στό χωριό μ' δέν εἴμασταν πολλοί ἐκεῖ

πού έβγαλε κουβέντα καί στό τέλος ρώτησε ό Άγιος πού εἶναι ό κόσμος, γιατί εἶναι σκόρπιοι καί ἴσα εἶπε Άϊ θεέ ὄλο τό καιρό νά εἶναι σκόρπιοι (καί ἀλήθεια λέγουν σήμερα ἔπισε ἡ κατάρα τοῦ Αγίου διότι τά σπίτια εὐρίσκονται πολύ μακράν τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο.

Μετά ἀπό τόν Άσσο (Μάσιαρι) πῆγε στίς Παπαδάτες.

Ίδού τί διηγεῖται ἓνας γέρον ἄνω 95 ἐτῶν γιά τόν Άγιο Κοσμᾶ, ὅταν ἦρθε ἔξω ἀπό τό χωριό ὄλοι πήγαμε καί ... χωριό τόν ἀνταμώσαμε καί εἶχαν μαζευτή τόσοι πολλοί πού ό Άγιος ἔκλαιψε καί εἶπε εἶναι τό καλλίτερο χωριό, ἔχετε καλή καρδιά, βοηθάει ό ἓνας τόν ἄλλον, ἀλλά εἶναι κρίμα τέτοιο καλότυχο χωριό νά ἔχουν ἓνα κακό ἐλάτωμα πού οἱ δύο μιά κουβέντα δέν σημαξεύουν ποτέ (καί πράγματι σήμερα ἂν καί ἔχει τά καλλίτερα πλεονεκτήματα ἀπέναντι τῶν ἄλλων χωριῶν τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης ἐν τοῦτοις ὅταν γίνεται Συνέλευσις γιά κάποιο θέμα ποτέ δέν συμφωνοῦν, καί ἀκούγεται κάπου κάπου νά λέγουν ἔχομε κατάρα ἐμεῖς ἀπό τόν Άγιο γι' αὐτό δέν καί συμφωνᾶμε).

Δ'. Ἐκκλησῖαι, εἰκόνα, σταυρός, λείψανα, Ἁγίαν

Μέ ποιούς τρόπους καθιγιάζεται μία καινούργης εἰπών ἢ ἓνας σταυρός.

Μιά εἰκόνα καινούργια γιά νά τήν βάλουν στό εἰκονοστάσιο τοῦ σπιτιοῦ πρέπει νά τήν πᾶνε στήν ἐκκλησία γιά νά λειτουργηθῇ 40 ἡμέρες.

Τό τίμιον ξύλον τό τοποθετοῦν στό χέρι δηλαδή χαράσσουν τό δέσμα τοῦ χειριοῦ καί θέτουν ἓνα πολύ μικρό κομματάκι τιμιόξυλο καί ὕστερα ράπτουν τό δέσμα.

Ἡ δοκιμασία τοῦ Τίμιου Ξύλου γίνεται ἐπάνω σέ ζῶα, ἀφοῦ προηγουμένως τό κρεμάσουν ἀπάνω στό ζῶο καί ἀπό μακρῶν τό πυροβολίσουν.

Θέσις τοῦ Εἰκονοστασίου ἐν τῇ οἰκίᾳ

Τό εἰκόνισμα τό τοποθετοῦν μέσα στό δωμάτιον ὕπνου καί πρὸς Ἀνατολάς.

Καθαρότης καί προσκύνησις εἰκόνων

Ἡ πλάσις τῶν εἰκόνων γίνεται μέ ἁγίασμα πού τό ἔχουν κρατήσῃ στό εἰκονοστάσι ἀπό τῆς θεοφάνειας. Μετά τήν πλάσιν τῆς νερό τό πετοῦν μέσα στό φοῦρο διότι καθῶς λέγουσιν “ δέν κάνει νά τό πατήσουν οὔτε ζῶα διότι εἶναι ἁγίασμα ”.

Ε'. Ἀγίασμα, ἀναμονέρια

Πηγαί ὕδατος καθηγιασμένοι (ἁγιάσματα)

Στίς Παπαδάτες - Πρεβέζης στό Ἀγιονέρι κοντά στήν ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων βγαίνει πηγαῖον νερό ἁγίασμα. Ὅσοι εἶναι ἄρρωστοι πηγαίνουν ἐκεῖ λειτουργοῦνε τήν ἐκκλησία καί μετά πηγαίνουν καί πλύνονται.

Ὅσοι ἄρρωστοι ἀδυνατοῦν νά πᾶνε πηγαίνουν οἱ συγγενεῖς τους καί πέρνουν τό ἁγίασμα καί τό φέρουν στό σπίτι καί τόν λούζουν.

Ἀγιασμός.

Τό Ἀγίασμα ὡν Φώτων χρησιμεύει γιά κοινωνία σέ ὅσους ὁ πνευματικός ἔχει ρίξει κανόνα (τιμωρία) Ἐπίσης ὅταν πέσῃ ποντίκι μέσα σέ διάφορα οἰκιακά σκευή καί δοχεῖα π.χ. σέ βαρέλια, κακάβια, ντεψιά κ.λ.π. πλύνουν τό δοχεῖον μέ τό ἁγίασμα αὐτό καί ἔτσι πλέον δύναται νά χρησιμεύσῃ διά χρῆσιν.

Τό Ἀγίασμα τοῦ Τρίφωνα χρησιμεύει γιά νά ρεντίζουν τά χωράφια πού εἶναι σπαρμένα νά μὴν τὰ καταστρέψῃ τό σκουλίκι.

Ζ'. Νηστεία

Τετάρτη καί Παρασκευή νηστεύομαι γιατί τήν Μ. Τετάρτη ἔγινε τό δικαστήριο τοῦ Χριστοῦ καί τήν Μ. Παρασκευή σταυρώθηκε. Καταλύουν τήν Τετάρτη καί τήν Παρασκευή τήν ἐβδομάδα τῆς Τορινῆς τῆς Μ. Σαρακοστῆς, τήν ἐβδομάδα τῶν ἁγίων Πάντων διά τήν νηστείαν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων 29 Ἰουνίου, καί ὅταν συμπέσῃ Τετάρτη ἢ Παρασκευή πανήσυρις τοῦ χωριοῦ, στίς 15 Αὐγούστου, τήν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα.

Ἄλλαι ἡμέραι καί περίοδοι νηστειῶν.

Διά τήν νηστείαν ὑπάρχουν τρεῖς περιπτώσεις.

Ἄλλοι λέγουν ὅτι πρέπει νά κρατιέται (νηστεύεται) ἡ Δευτέρα διά νά ἀρχίζῃ ἡ ἐβδομάδα πάντοτε ἀπό νηστείαν.

Ἄλλοι λέγουν ἐπίσης ἐπειδή κρατοῦσαν (νήστευαν) οἱ ἔβραῖοι δύο φορές τήν ἐβδομάδα τότε ἐμεῖς πρέπει νά κρατᾶμε τρεῖς φορές τήν ἐβδομάδα ἧτοι Δευτέρα, Τρίτη, καί Τετάρτη.

καί ἄλλοι λέγουν πρέπει νά κρατᾶμε (νηστεύομε) τήν Δευτέρα διότι κατέβηκε ὁ ἀρχηγός (Μωϊσῆς) τῶν Ἑβραίων (Ἰσραηλιτῶν) ἀπό τό βουνό μέ τίς δέκα ἐντολές. Νηστεία τοῦ Σαββάτου γίνεται μόνον τό Μέγα Σάββατον διότι ὁ Χριστός βρίσκεται στό μνημα, οὔτε λάδι δέν τρώγουν τήν ἡμέρα αὐτή.

Νηστεῖαι ἀπιβαλλόμενοι εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις.

Σέ περίπτωσιν ἀνομβρίας “ Ὁ παππᾶς ἔβγαξε λόγο νά νηστεύσουν ὅλοι οἱ Χριστιανοί κί ἀπό λάδι ἀκόμη τρεῖς ἡμέρας καί κάθε βράδυ νά κάνουν ἀπό 40 μετάνοιες κι’ ὕστερα νά κάνουν μιά εὐχή (παράκλησι στήν Παναγία).

Εἰς Περίπτωσιν ἀσθενείας (χωλέρα ἢ πανούκλας) ὁ παππᾶς ἔδινε διαταγή νά κρατήσουν (νηστεύσουν) μιά βδομάδα κι’ ἀπό λάδι καί ὕστερα νά πλυθοῦν καί νά καθαριστοῦν γιά νά σταυρώσουν τό χωριό. Τό χωριό τό σταύρωναν δύο φορές τό χρόνο τά Θεοφάνεια καί τή Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς. Τό χωριό τό σταύρωναν δύο φορές τό χρόνο τά Θεοφάνεια καί τή Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς. Τό σταύρωμα ἐγένετο ὡς ἐξῆς. Μετά τήν νηστείαν τῆς ἐβδομάδας ἐγένετο παράκλησις καί κανένας δέν ἔπρεπε ν’ ἀπουσιάσῃ ἀπό τήν ἐκκλησίαν. Μετά τό πέρας τῆς παρακλήσεως ὁ παππᾶς ἱεροφορεμένος καί ... νεώτερος γαμπρός ἔπαιρνε τήν εἰκόνα ἐάν ἦταν ἡ ἡμέρα τῶν Θεοφανείων, τήν Βάπτισι τῶν Χριστοῦ ἐάν ἦταν Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, καί πίσω ὅλος ὁ κόσμος καί ἔφεραν γύρω τό χωριό.

Εἶδη νηστείας καί ἔθιμα νηστειῶν

Τό τριήμερο νήστευαν μόνον οἱ γεγῆς δηλαδή τήν καθαρά Δευτέρα καί τήν Τρίτη δέν τρῶνε τίποτε οὔτε νερό πίνουν, τήν δέ Τετάρτη πηγαίνουν στήν ἐκκλησία μέ βρασμένα γκόρτσα (ἀχλάδια) χειμωνιάτικα πού τά ἔχουν κρεμασμένα στό σπίτι, μέ φασόλια κρεμαστά, κουκιά καί στό τέλος ἀφού πάρουν ἀντίδωρο μοιράζουν τά γκόρτσα πίνουν καί τό ζουμί καί ἔτσι τελειώνει ὁ τριήμερος.

Z: Καθαροί

α.) Ποιοί θεωρούνται ακάθαρτοι. Οί γυναίκες πού κάνουν έκτρώσεις στους γιατρούς, αὐτές πού κάνουν μπουστιά, καί πετούν τά μικρά στά σταυροδρόμια, σα λεχώνες.

β.) Μέσα καθαροῦ: ἢ παίρνουν εὐχή ἀπό τόν Παππά ἢ ρεντίζονται μέ ἀγίασμα πού τό ἔχουν κρατήσει ἀπό τά Θεοφάνεια.

Η: Θεία μετάληψις

Τά βρέφη μεταλαμβάνουν μετά τήν βάπτισι 5 ἕως 6 φορές τό χρόνο.

Τά παιδιά τρεῖς φορές τό χρόνο Χριστούγεννα, Πάσχα καί δεκαπενταύγουστο ἐνῶ οἱ ἡλικιωμένοι μεταλαμβάνουν καί τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Τό βρέφος τό φέροι ἢ νουνά στήν ἐκκλησία γιά νά τό μεταλάβη.

Προπαρασκευή διά τήν θείαν μετάληψιν.

Νηστεία γίνεται ὀκτώ ἡμέρες χωρίς λάδι, ἐξομολογεῖται ἐάν ὑπάρχει πνευματικός, ἐάν δέν ὑπάρχει τήν ἴδιαν ἡμέραν πού θά μεταλάβη πηγαίνει στόν παππά καί διαβάξει συγχωρητική εὐχή, πλύνεται, ἀλλάζει ὅλα γενικῶς τά ρούχα, προτού ξεκινήσει γιά τήν ἐκκλησία φιλεῖ τό χέρι τῶν ἀνωτέρων καί παίρνει τήν εὐχή, φωνάζει τίς γειτόνισσες συχωράτε μα γιατί πάω νά κοινωνήσω καί ἀκούονται οἱ φωνές ἀπό τήν γειτονιά “ ὁ Θεός νά σέ συγχωρέση” ἄλλος λέγει “Συχωρεμένος νά εἶσαι σέ τούτον κόσμον καί στόν ἄλλο”.

Ἐπίσης ἐάν κανεῖς μαλώσει μέ ἄλλον καί δέν μιλάνε πλέον καί τύξει ὁ ἕνας νά μεταλάβῃ ὑποχρεωτικά πρέπει νά πάῃ νά τοῦ μιλήσῃ “γιά νά φύγει τό βάρος ἀπ’ ἐπάνω τοῦ “ἄσχετον αὐτός ἐάν δέν τοῦ μιλήσῃ καί τόν συχωρέσῃ ἢ ὄχι καθώς λέγουν “ἔξοφρωτήθηκα ἐγώ μιά φορά ἀπό κεί πέρα μέ μέλι ἄς ἔχῃ τό βάρος αὐτός.”

Εἰς ποίας καί ὑπό ποίας περιστάσεις ἀπαγορεύεται ἡ θεία μετάληψις.

Ἡ θεία μετάληψις ἀπαγορεύεται εἰς ἐκείνους πού ἔφαγαν σκαντζόχοιρον, εἰς τὰς ἐγκοίους γυναίκας πού ἀπέβαλαν, εἰς τόν ἄνθρωπο πού σκότωσε (ἔκανε φόνο) εἰς τὰς λεχώνας, εἰς ἐκείνους πού δέν ἔξομολογήθηκαν, σέ ἐκείνους πού ἔκαναν ὄρκο στά ψέμματα.

Μεταφορά τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Τὰ ὄχράντα μυστήρια μεταφέρονται μόνον σέ εἰδική περίπτωση ὅταν δηλ. ὁ Παππᾶς πρέπη νά κοινωνήσῃ ἕναν ἐτοιμοθάνατον.

Μόλις εἰδοποιηθῇ ὁ παππᾶς ἀμέσως πηγαίνει στήν ἐκκλησία φορεῖ τό ὑπετροχήλιον παίρνει ἄρτον ἀπό τό Ἄρτοφόριον πού ἔχει ἀπό τήν Μ.Πέμπτη, τήν ἀγία λαβίδα καί ἀνάμα(κρασί)καί μία λαμπάδα ἀναμμένη.

Μέχρις ὅτου φθάσει στό σπίτι ὁ παππᾶς καί μεταλάβῃ τόν ἐτοιμοθάνατον δέν μιλά σέ κανέναν πηγαίνει δηλαδή ἀμίλητος.

Προλήψεις καί δεισιδαιμονίαι.

Ἐάν τυχόν χυθῇ ἡ Ἁγία Κοινωνία καταγῆς σκαπτουν ἀμέσως τό μέρος ἐκεῖνο καί τό χώμα αὐτό τό ρίχνουν στό ποτάμι γιά νά μὴν τό πατήσῃ κανένας. Ἐάν ὅμως χυθῇ στό φόρεμα τήν ζεράση κανένα μικρό παίρνουν τό φόρεμα καί το σαφτουν βαθεῖα στή γῆ ἢ πηγαίνουν στό ποτάμι καί τό πλένουν γιά νά φύγῃ καί νά τήν στοματήσῃ πίσω.

Θ: Ἀργία

Ποίας ἡμέρας ἢ ἑορτάς τηρεῖται ἀργία.

Ἄμα βαρέσει ἢ καμπάνα τό βράδν ακί δώσει διαταγή ὁ παππάς ὅτι ἢ γιορτή ἔχει σταυρό δηλαδή εἶναι βαρειά, δέν πάμε γιά χωράφι τά ζευγάρια, ἄν ὁ παππάς πῆ ὅτι εἶναι ἔλαφριά τότε δουλεύουν.

Ἐπίσης δέν δουλεύουν οἱ γυναῖκες κατά τό δωδεκαήμερο διότι ἢ Παναγία εἶναι λεχώνα. Τού Χριστοφόρου τό φυλάνε γιά τό χαλάζι, τοῦ ἁί Τρίφωνα γιά τό σκουλίκι πού καταστρέφει τά σπαρμένα χωράφια. Τῆς Ἀγίας Μαύρας γιά τήν μαυρίτσα (σπειριά). Τήν ἡμέρα αὐτή νηστεύουν καί δέν τρώνε οὔτε σύκα μαύρα οὔτε σταφύλια διότι βγαίνουν μαυρίτσες (σπειριά)σέ ολόκληρο τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καί στά ζῶα. Στόν Ἄσσο π.χ. ἴ κάποτε ἕνας ζευγίτης ἔκανε χωράφι τήν ἡμέρα τῆς Ἀγίας Μαύρας καί περνώντας ἕνας ἄλλος ἀπ' ἐκεῖ τόν ρώτησε τί κάνης γάμ' σήμερα χωράφι δέν ξέρεις ὅτι εἶναι γιορτή βαρειά, δέν ἄκουσες τήν καμπάνα, δέν ἄκοισες πού φώναζε ὁ κήρυκας ἔχτές τό βράδν πού τόν ἐβγαλε ὁ Παππάς ὅτι εἶναι τῆς Ἀγίας Μαύρας, καί ὁ ζευγίτης ἀπήντησε ἄχ καυμένα ἔχω καί ἐγώ τά βόδια μου καί δέν ἀποτελείωσε τήν κουβέντα του ὁ ζευγίτης καί τά βόδια ψόφισαν.

Γ: Ἐκκλησιαστικά ποιναί.

Ἐκκλησιαστικάί ποιναί εἶναι πολλοί: Ὁ κανόνας, ὁ ἀφορεσμός, ἀνάθεμα.

Οἱ ποιναί αὗται ἐπιβάλλονται εἰς ἀνθρώπους οἱ ἀποίιοι κλέπτουν καί δέν τούς ἔναθαν σέ διάφορα σύνορα ἀγρών ἴ ανάθεμα ν' ἄρχε ἀφού δέν ξέρεις τό σύνορο
“ σέ φόνους κ.λ.π.”

Ἡ λύσις τοῦ ἀφορεσμοῦ γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἐάν ὁ ἀφορεσμός εἶναι ἀσθενεῖς πηγαίνει ὁ παῖς πού ἔχει βγάλει τό ἐπιτίμιον καί τόν σκαπετάει τρεῖς φορές καί λέγει “ συχωρεμένος νασαι ἀπό μένα καί σέ τούτον κόσμον καί στόν ἄλλο. Ἐάν ὅμως ἔχει πεθάνει καί μετά ἀπό 3-5 χρόνια πηγαίνουν καί τόν ξεθάφτουν καί τόν βρίσκουν ἄλλοιωτον τόν ξανασκεπάζουν καί πηγαίνουν καί παίρνουν τόν Δεσπότη καί πηγαίνουν στό μνήμα, γονατίζει ὁ Δεσπότης καί διαβάζει συχωρετική εὐχή.

ΕΘΙΜΑ ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΑ ΤΕΛΟΥΜΕΝΑ
Ἦ ΕΙΣ ΩΡΙΣΜΕΝΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ (ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ)

Α: Εύχαι - ἀναθήματα (Τάματα)

α:)Σώσιμο ἐκκλησίας.

Τὴν ἐκκλησίαν τὴν ζώνουν μέ κερὶ διότι τό ἔχουν τάξει εἴτε γιά τὴν ὑγείαν τοῦ σπιτιοῦ εἴτε διότι ὁ ἀσθενὴς τό ἔχει τάξει γιά νά σηκωθῆ. “Ἀφέντη μ Ἀηγιώργη μου, κάνε νά γίνη καλά το παιδίμου καί νά σέ ζώση(Ἄσσοσ). Μόλις σηκωθῆ ὁ ἀρρωστος πηγαίνουν στήν ἐκκλησία καί τὴν μετράνε μέ κλωστή’, καί ἀγοράζουν τό λιανοκαίρι καί τά πηγαίνουν στήν ἐκκλησία. Ἄυτό μένει ἐπ’ ἀόριστον. Χρησιμεύει καί γιά ἄλλον πού θέλει νά ζώση τὴν ἐκκλησία ἀφου δώσει χρήματα μπροστά.

β:)Προσφοραὶ καί θυσίοι ἰδιωτικοί (ἀπό τάμα).

Εἰς τό Πικολίτσι καί τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ ἀπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα φέρει τό ὄνομα ὁ ἀσθενὴς, καί μετὰ ἔδιδαν τό τάμα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτροπὴν ἢ ὁποία τό πουλούσε καί τά χρήματα τά ἔπαιρνε νῆ Ἐκκλησία.

Τό “Σκλάβωμα” καί τό “Καλογέρωμα” Εἰς τόν Ἄσσον π.χ.

Ἄμα εἶναι κανεὶς ἀρρωστος τόν τάζουν σέ κάποιον “Ἄγιο νά τόν καλογυρέψουν. Τοῦ βαζουν δηλ. μαύρα ρούχα(ράσα)παπούτσια, καπέλλο, πουκάμισο, ὄλα κατάμαυρα καί τό φορεῖ, ὅσον καιρό τού ἔχουν τάξει, ἕνα, δύο, τρία, πέντε χρόνια.

Όσον καιρό τά φορούν, δέν τούς φωνάζουν στό όνομά τους αλλά τούς λένε καλογεράκια ἄν εἶναι ἀγόρι καί καλογεροπούλες ἐάν εἶναι κορίτσια. Ἀμα περάση ὁ καιρός πανε στήν ἐκκλησία καί τούς ξεκαλογερεύουν. Βγάζουν τά μαύρα καί τά ἀφήνουν στήν ἐλῆσσία καί τούς φορούν κατόπιν ὅλα ἄσπρα - κάτασπρα σάν ἄγγελος.

Β: Ἐγκοίμησις εἰς Ἐκκλησίας

Οἱ ἄνθρωποι κοιμοῦνται ἐπί μίαν βραδυάν μέσα εἰς τήν ἐκκλησίαν καί εἰς οποιοδήποτε μέρος αὐτῆς ὅταν ἐορτάζη ὁ Ἅγιος τῆς ἐκκλησίας ἰδίως ὅταν εἶναι ασθενής.

Γ: Ἀγιασμοί, προσκομιδή, Ἀγίων λειψάνων. Σταυρώματα κ.τ.λ

Οἱ γεωργοί καί οἱ κτηνοτρόφοι καλοῦν τόν ἱερέα διά ἀγιασμόν ὅταν χωθήτό σκουλίκι στάσπαρτά ἢ ὅταν ψωφούν τά ζῶα συνέχεια ἢ εἶναι ἄρρωστα καί δέν ἔχουν γάλα.π.χ.

Εἰς ἐλιανά ἄν στα χωράφια τούς φανή σκουλίκι ἢ ἄλλα ζούδια καλοῦν τόν παππά καί διαβάξει ἀγιασμό καί τέλος ραντίζει τό χωράφι μέ τό ἀγίασμα''. Τά ἅγια λείψανα τά φέρουν μόνον σέ ἄρρωστον ἄνθρωπο ὅταν μόνος τού τά ζητήση διότι τά ἔχη τάμα ὅταν χαροπαλεύει καί δέν μπορεί νά πεθάνει.

Ἄλλοι λατρευτικάί πραξεις εἶναι 1)ἐπιθασίς τοῦ πετραχηλίου ἐπί τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀσθενούς γιά νά σηκωθῆ(κοινώς διάβασμα τοῦ Παππά)ἐν συνεχείᾳ τόν πατεῖ σταυροειδῶς τρεις φορές στό μέτωπο 2)σταύρωμα μέ τήν λογχη μέσα στήν ἀκκλησία ὅταν τοῦ πονοῦν οἱ ὀφθαλμοί, κόψις ἐπί τοῦ Ἱεροῦ Ευαγγελίου καί πάτημα τοῦ ἱερέως κατά τήν ἔξοδον τῶν Ἀγίων ὅταν ἀρρωστήση ἀπο σεληνιασμόν.

Δ:Π ο μ π α ί

Εἰς τήν Περιφέρειαν Ἄσσου π.χ. ὅταν δέν βρέχη ἢ ἔχη πέση καμιά κακή ἀρρώστεια νηστεύουν οἱ ἄνθρωποι ἐπί τρεῖς ἡμέρες. Τό πρωί πάνεστην ἐκκλησία καί λειτουργοῦν,κατόπιν παιροῦν τήν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου τῆς ἐκκλησίας καί οἱ παπάδες ἱεροφορεμένοι καί γυρίζουν σέ ὄλο τό χωριό.Σέ κάθε σταυροδρόμι σταματοῦν καί ὁ παππᾶς διαβάζει δέηση.

ΕΘΙΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΣ ΤΕΛΟΥΜΕΝΑ(ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ)

Ἀπαρχοί.

Δέν ἐπικρατεῖ οὐδεμία συνήθεια κατά τήν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν.

Β: Ἄλλοι προσφοραί. Ὑψώματα, θυσίαι.

β:) Ποίας ἡμέρας καί ἐκ ποίας ἢ αἰτίας σηκώνουν ὕψωμα, στά σπίτια κ.λ.π.

Εἰς τήν Περιοξὴν Ἄσσου στή γιορτὴ τοῦ ὁ καθένας σηκώνει στό σπίτι τοῦ.Βάνουν ἐπάνω στό Τραπεζὶ ἓνα πιάτο μέ βρασμένο στάρι καί ἀπάνω μιὰ λειτουργιά.

Ἐρξεται ο παππᾶς καί διαβάζει κόβει ἄρτον βάθει δηλ.τὴ μέση τῆς λειτουργίας καί τὴ βλογαίει. Ἀπὸ τόν ἄρτον κόβει μικρά κομματάκια καί τά δίνει σάν ἀντίδωρο στοὺς παρευρισκομένους. Ἐπειτα ὁ παππᾶς σηκώνει τό πιάτο ψηλά

μέ τό στάρι καί τήν λειτουργιά καί τό πιάνον ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι καί ὁ παππᾶς διαβάζει τήν εὐχή καί τελευταία ὅλοι λένε “Χρόνια πολλά”.

2)Εἰδικά

ΕΘΙΜΑ ΤΕΛΟΥΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΕΟΡΤΑΣ
ΚΑΙ ΑΛΛΑΣ ΤΑΚΤΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙΑΥ
ΤΟΥ

Α: ΧΕΙΜΕΡΙΝΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

α:) Ἀπό τῆς Ἀγίας Βαρβάρας μέχρι τῶν Χριστουγέννων.

1) Ἔτά Νικολοβάρβαρα (4 - 6 Δεκεμβρίου).

π.χ. Ἄι Βαρβάρα βαρβαδίζει

κι ἄι Νικόλας χωματίζει.

β) Τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου (15 Δεκεμβρίου) τόν τάζουν μόνον οἱ ἔγκυες γυναῖκες διά νά ἀποκτήσουν καλά.

Τοῦ Ἀγίου Ποδέστου (18 Δεκεμβρίου).

Ἐορτή τῶν ἀροτριώντων ζώων (γιορτάζουν τά ζῶα πού κάνοιν χωράφι).

π.χ. “ Οἱ ζευγαῖδες κάνουν στάρι γιά τά ζῶα τους τά πηγαίνουν στήν ἐκκλησία καί τά διαβάζει ὁ παππᾶς. Στήν ταή τῶν ζώων ρίχνουν ἀπό λίγο στάρι γιά νά ζήσουν πολλά χρόνια ”.

Ἐορταί τοῦ Δωδεκαημέρου
(24 Δεκεμβρίου - 6 Ἰανουαρίου).

Γ. Γενικά

Όνομασΐαι: Παγανά, Δωδεκαήμερο.

Προλήψεις καί δεισιδαιμονΐαι κατά τό δωδεκαήμερο. π.χ. “ Τά δωδεκαήμερα πού εΐναι ή Παναγΐα λεχώνα δέν πλένουν, δέν πάνουν στό χωράφι, δέν πλένονται, δέν χύνουν νερό ὄξω. Ἐπίσης δέν κόβουν μέ τό ψαλίδι δώδεκα ήμέρες οὔτε ράβουν.

Η΄ Χριστούγεννα

Ἔθιμα τῆς παραμονῆς καί τῆς ήμέρας τῶν Χριστουγέννων.

Ὅσες οἰκογένειες ἔχουν ξοίρους τούς σφάζουν τήν παραμονή καθώς καί μοσχάρια. π.χ. Ἀνήμερα τά Χριστούγεννα σφάζουν κόττα καί τήν πηγαΐνουν στήν ἐκκλησία τήν ήμέρα τῶν Χριστουγέννων καί τήν μοιράζουν γιά χρόνια πολλά.

... κόττα σφάζουν διότι λέγουν “ Κόττα πίτα τό γεννάρη κόκκοτας τόν άλωνάρι”.

Κουλούρια “ γιά τό καλό τῶν βοδιῶν, τῶν προβαΐτων, αἰγῶν κ.λ.π. Τό κουλούρι ἔχει σχῆμα κυκλικό καί τό κρεμοῦν τήν ήμέρα τῶν Χριστουγέννων στά κέρατα τῶν ζῶων. Τό βράδυ τό παίρνουν καί τό κρεμοῦν στό εἰκόνημα χρονικῆς.

Ἐπίσης κουλούρια φτιάχνουν καί τά ἀναδεχτοῦδια ἀλλά ἀντί γιά κόκκινο αὐγό πού βάζουν τό Πάσχα, βάζουν καρύδια.

Παρασκευή προζυμιοῦ, δι’ ὄλον τό ἔτος π.χ. εἰς τήν περιφέρειαν Ἄσσου μιά τσούπρα ἀνακατεύει σέ ἓνα ἀγγειό τό ἀλεύρι μέ νερό καί ὕστερα ἀνάβει ἓνα κηρί καί τό κολλάει στήν ἀκρη τοῦ ἀγγειοῦ λέγοντας τρίς: “ Ο Χριστός

γεννᾶται, τό κηρί ανεβαίνει, τό προζύμι γιά νά γένη. Καί μέχρι τό πρωϊ τό προζύμι εἶναι ἕτοιμον καί χρησιμεύει δι' ὄλον τό ἔτος.

Ἔθιμα περί τήν ἑστίαν.

Τό στέλεχος πού τοποθετεῖται τήν παραμονή τό βράδυ εἰς τήν ἑστίαν λέγεται (κούτσουρο) π.χ. Μεγάλη χαρά ἔχομε τό βράδυ θά παντρέψωμε τήν φωτιά δηλαδή κάθε νοικοκύρης θά κόψη ἀπό ἕνα μεγάλο ξύλο ἀπό διάφορα δένδρα δάφνη, ἐλιά, κέδρο καί θά τά φέρη νά τά ρίξῃ τό βράδυ μετά τό φαγητό στή φωτιά γιά νά τήν παντρέψῃ ”.

Τό κόψιμο τοῦ Χριστόψωμου (μπουκουβάλα).

Τό βράδυ τῆς παραμονῆς οἱ νοικοκυρές ἔφτιαχναν μπουκουβάλα (νερό καί ἀλεύρι τό ἀνακάτωναν καί τό ζυμάρι τό ἔρειχναν στό ντεψί καί τό ἔψιναν στήν φωτιά.

Μέσα στό ζυμάρι ἔρειχναν καί ἕνα φράγκο ποιός θά εἶναι ἄτυχαιρός. Ὅταν τήν ἔβγαζαν ἀπό τήν φωτιά τήν ἔκοβαβ μικρά κομματάκια μέ τό χουλιάρι. Ἐκαίαν λάδι καί κρεμύδι καί τό ἔρειχναν στό ντεψί καί τό ἀνακάτωναν. Μαζεύονταν ὅλη ἡ οἰκογένεια γύρω ἀπό τό ντεψίκαί ἔτρωγαν μέ τά χέρια. Ὅποιος θά εὔρισκε τό φράγκο ἦταν ὁ τυχαιρός ὅλο τό χρόνο καί φίλος τοῦ Χριστοῦ ”.

Τό κέρασμα τῆς βρύσης.

π.χ. Εἰς τήν περιφέρειαν Ἄσσου τό μεσονύκτιον τῆς 24ης πρὸς 25ην Δεκεμβρίου ἐπήγαιναν στήν βρύση καί ἔκλεβαν τό νερό ἀμίλητοι.

Θ'. Πρωτοχρονιά

Ἔθιμα τῆς παραμονῆς καί τῆς πρώτης τοῦ ἔτους.

Βασιλόπιττα, κουλούρια κ.λ.π.

Ὄνομα: Ἀρχινόπιττα, μπογιάτσια, Βασιλίψωμο, σχῆμα, τρόπος παρασκευῆς καί διακοσμίσεως αὐτῶν. π.χ. Ἡ νοικοκυρά πρωϊ - πρωϊ τήν παραμονή ζυμώνει τήν μπογιάτσια μέ ἀλεύρι καθαρό σιτημένο τρεῖς φορές ἀπό τήν ψηλή σίττα, λάδι, ζάχαρι, σταφίδα. Ἐπειτα ἀπό ἐπάνω τήν κεντοῦσε μέ διάφορα σχέδια κυκλικά, πουλάκια, διάφορες τεθλασμένες γραμμές. Ἐπαιρνε κατόπιν ἕνα ἕως δύο κρόκους αὐγά καί ἄλοιφε τό ἐπάνω μέρος καί τέλος τήν ἔριχνε στό φοῦρνο νά ψηθῇ.

Τό μεσημέρι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου στρώνουν τό Τραπέζι γιά φαγητό καί στήν ἄρχη κόβουν τήν μπογιάτσια λέγοντας “ Χρόνια πολλά καί τοῦ χρόνου ὁ Ἄϊ Βασίλης νά μᾶς βρῇ καλά καί κόβουν τό πῶτο κομμάτι γιά τόν Ἅγιο καί τό βάζουν στό εἰκόνημα σαί συνέχεια παίρνουν ὅλοι ”.

Τί σφάζουν τήν παραμονή τῆς Πρωτοχρονιάς.

Τήν παραμονή τῆς Πρωτοχρονιάς σφάζουν ὅτι δῆποτε δέν γίνεται ἐξαιρέσεις, ἐάν ὅμως δέν ἔχη νά ἀγοράση κρέας σφάζει κόττα.

Προλήψεις καί δεισιδαιμονίαι.

Τήν ἡμέρα αὐτή προσέχουν νά μὴν δώσουν τίποτε ἀπό τό σπίτι οὔτε χάρισμα οὔτε δανικά, δέν πρέπει νά κλάψουν, νά μὴ χάσουν τίποτε γιατί ὅλο τό χρόνο δά παθαίνουν τά ἴδια. π.χ. “ Τήν ἡμέρα αὐτή τῆς Πρωτοχρονιάς παρατηροῦμε ποιόν θαιδούμε πρωδά βγούμε ἔξω ἢ ποιός δά μᾶς ἔρῃη πρωϊ - πρωϊ στό σπίτι κατά προτίμησιν μικρό παιδί καί τοῦ δίνουν πέντε δεκάρες ἕνα φράγκο κ.λ.π.

Προγνωστικά τοῦ καιροῦ.

π.χ. “ Άμα εἶναι Ἁ βασιλειῶν καλοκαιρία 40 ἡμέρες ἢ ἀρκούδα θά κρύψη τά παιδιά της στὴν γκούβα ”.

Θ Ε Ο Φ Α Ν Ε Ι Α

Ἔθιμα τῆς παραμονῆς καί τῆς ἡμέρας τῶν Θεοφανείων

Ἦνομα τῆς Ἑορτῆς: Φ ὦ τ α.

Ὁ ἀγιασμός τῆς παραμονῆς. “ Περνάει ὁ παππᾶς μέ τὴν ἀγιαστούρα φεύγουν τά παγανά.

Παροιμία: “ Ἐν Ἰορδάνη τό βλέπεις Γιάννη τό νεροπούλι ἄρπαξέτο καί βάλτο στό σακκούλι ”.

Ἀπαγορεύουν τὴν παραμονή τό βράδυ νά χύσουν νερό διότι εἶναι ἀγιασμένο.

Ὁ μέγας ἀγιασμός καί ἡ κατάδυσις τοῦ Σταυροῦ π.χ. Τὴν ἡμέρα τῶν Φῶτων οἱ γυναῖκες παίρνουν τά μπουκάλια μέ νερό καί πηγαίνουν στό πηγάδι πού ρίχνει τό σταυρό ὁ παππᾶς. Μετά τόν ἀγιασμό ὁ παππᾶς ρίχνει σέ κάθε μπουκάλι ἀπό λίγο νερό. Τό ἀγίασμα αὐτό ριχνουν στό κοιμητήριο ρεντίζουν τά χωράφια (ἀπό τό σκουλίκι) καί τό κρατᾶνε χρονικῆς καί ἐν ἀνάγκη τό χρησιμοποιοῦν σέ ἐτοιμοθάνατο γιά μετάδοση.

Ἐπίσης καθαρίζουν τά βαρέλια ἢ τά κακάβια ἢ ντεψιά τοῦ σπιτιοῦ ἀπό τά ποντίκια δηλ. ἐάν ἔχη πέση ποντίκι μέσα ρίχνουν ἀγίασμα καί ξεπλένεται.

Ἐάν εἶναι ζῶα ἄρρωστα δίνουν ἀγίασμα καί πίνουν ἢ ἐάν ψωφᾶν οἱ κόττες τίς ρεντίζουν.

Β'. Ε Α Ρ Ι Ν Α Ι Ε Ο Ρ Τ Α Ι

α.) Ἀ π ο κ ρ ε ω

Γ ε ν ι κ α

Ὄνόματα τῶν ἐβδομάδων καί τῶν ἡμερῶν τῶν ἀπόκρεω.

Πρώτη ἐβδομάς τοῦ Τριωδίου: Ἡ πρώτη ἐβδομάς ὀνομάζετο συνήθως ἀπόλυτη. Κατά ταύτην ἐφονεύοντο διά τυφεκισμοῦ ὅλα τά ἀρνιά καί ὀλίγοι χοίροι. Ἡ σφαγή ἢ ὁ τυφεκισμός εἶχε συμβολικόν χαρακτήρα διότι ἔψηναν ἕνα τεμάχιον κρέατος καί οἱ παρισκτόμενοι ... “ Χρόνια πολλά ” ἐχάρασσον σταυροειδῶς τό σφάγιον ἐπί τοῦ στήθους καί ἔθετον ἄνδρακας ἀναμμένους καί ἐπ' αὐτῶν ἔκαναν λιβάνι.

Τῶρα δέν συνηθίζεται αὐτό.

Δευτέρα ἐβδομάς: Ἡ δευτέρα ἐβδομάς ἐκαλεῖτο κρεατική λόγῳ τοῦ ἀφθόνου κρέατος πού ἔτρωγαν δηλαδή τήν ἐβδομάδα αὐτή τρῶν ὅτι νά' ναι ”.

Τρίτη ἐβδομάς: Ἡ τρίτη ἐβδομάς ἐκαλεῖτο τυρινή διότι ἔτρωγαν ἄφθονο τυρί, αὐγά, κρέας ἀπαγορεύετο.

Τήν Κυριακή τό βράδυ τῆς τυρινῆς ἔπαιζαν καί ἕνα παιγνίδι “ Τό κάτσαρο ”. Μετά τό φαγητό ἔβραζαν μερικά αὐγά ἔπιζαν καί γιαούρτι. Ἐπαιρναν τή ρόκα πού γνέδουν ἔδεναν ἕνα ράμα καί στό κάτω μέρος κρεμοῦσαν τό αὐγό. Ἐπειτα ἄλοιφαν τό αὐγό μέ γιαούρτι. Ὅλοι καθόνταν σέ κυκλικό σχῆμα. Ὁ μεγαλύτερος κρατοῦσε τήν ρόκα μέ τό αὐγόκαί τό κουνοῦσε στόν κάθε ἕνα μέ τήν σειρά. Ὁ καθένας ἔπρεπε νά πιάσῃ τό αὐγό μέ τό στόμα ἀνοίγοντας πάντα καί ἐπειδή ἦτο δύσκολο ἐγένετο χάλια μέ γιαούρτη καί τῶσκαγαν στά γέλια. Ὅποιος τσάκωνε τό αὐγό τό ἔτρωγε “ Αὐτό τό παιγνίδι ἐπαίζετο πολλές φορές”.

Μεταμφοίσεις.

Έγένοντα κατά τήν ψελευταίαν Κυριακήν τῆς Τυρινῆς. Οἱ Μασκαράδες.

Τύποι μετημφιεσμένων: γαμπρός καί νύφη, γιατρός, Παππᾶς, κρέμασμα τοῦ παππᾶ, ἐγένετο δικαστήριο, τσολάδες, διάβολοι μέ κέρατα, γριά μέ ρόκα νά γνέθῃ, ἀξιωματικοί κ.λ.π.

Προγνωστικά τοῦ καιροῦ π.χ. τήν Κυριακήν πού εἶναι οἱ τυρινές Ἀπόκριες ἄν κάνῃ ἥλιος καί λιάσει ἢ ἀρκούδα τ' ἀρκουδόπουλα θά κάνῃ ἥλιο μέχρι τήν Πασχαλία.

... τραγούδια: Τό γαιδούρι τοῦ παππᾶ, τοῦ παππᾶ μας τό γαιδούρι ἔβγαλε σπειρί στή μύτη. Παπαδιά τό μοιρολογά κι ὁ παππᾶς τήν παρηγορά.

Σώπα παπαδιά μὴν κλαίῃς

κι ἄν ψοφήσῃ ὁ γαιδαρός μας – εἶν' τό ... δικό μας

Τό τομάρι κάνει φόρι καί τ' αὐτιά του πανοφῶρι κ.λ.π.

Τραγοῦδι τῆς γεηᾶς.

Μιά γεηά μονοδοντούρα - ἄντρα γύρωσ ἢ γαιδούρα

Ἦθελε νά πάρῃ δύο - ἕνα γέρο καίνα νιό

καί τό γέρο γιά δουλειά καί τό νιό στήν ἀγκαλιά.

Πῶς τό τρίβουν τό πιπέρι - Οἱ διαβόλοι καλογέροι

Πῶς τό τρίβουν οἱ γεηές μέ τίς κόκκινες ποδιές

Πῶς τό τρίβουν οἱ γερόντοι μέ τό μαῦρο βρακαζῶνι

Καθαρά ἐβδομάς καί λοιπή Σαρακοστή.

Ἡ καθαρά Δευτέρα.

Ἵνομα Καθαροδευτέρα.

Καθαρός μαγειρικῶν σκευῶν: Τὴν Δευτέρα τὸ πρωῖ ἢ πρώτη δουλειά τῆς γυναικας εἶναι νά κάνη ἀλυσίδα γιά νά πλύνη τ' ἀγγειά δηλ. ἢ ἀλυσσίβα γίνεται μέ νερό καί στάχτη.

Κατά τὴν ἡμέρα αὐτὴ κρατᾶνε τρίμερο οἱ μεγάλοι, καί οἱ μικροὶ προτοῦ φᾶνε πρέπει νά βροῦν τὴ φωλιά π.χ. : Κωστάκη σύρε στή βάβο Μήτσαινα νά βρῆς τὴ φωλιά τὴν ἔχει κάτω ἀπὸ τὸ φουστάνι ”.

”Ὅλα τὰ παιδιά τρέχουν γιά φωλιές.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ δέν ντένονται μασκαράδες, ἀλλὰ γανόνονται μέ γάνα ἀπὸ τὸν φοῦρνο ἢ μέ χώματα καί γλεντούν στό καφενεῖο, τρῶνε λαγᾶνες (πιταστές) σκόρδα, ἐλιές καί τραγουδοῦν

*“ Θά γίνουμε γιατροῦδες, θά γίνουμε γιατροί
τὴν καθαρά Δευτέρα θά φᾶμε πιταστή ”.*

Προλήψεις καί δεισιδαίμονες συνήθειαι.

π.χ. Τὴν καθαρή Δευτέρα δέν πιάνουν μαχαίρι, δέν κόφτουν ψωμί γιά νά μὴν κόφτουν τὰ ποντίκια τὰ γεννήματα.

Τὸ Τρίμερο.

Γίνεται ἀπόλυτος νηστεία τριῶν ἡμερῶν ἰδίως ἀπὸ τοὺς γέρους καί τίς γρηές (οὔτε ψωμί οὔτε νερό). Τὴν τρίτην πίνουν μόνο τὸ μεσημέρι νερό.

Τὴν Τετάρτη ἔχουν βράσει ἀχλάδια χειμωνιάτικα κρεμαστά μέ λειτουργιά. Μετὰ τὴν ἐκκλησία μοιράζουν τὸ ζουμί καί λειτουργιά στοὺς παρευρισκόμενους καί τελειώνει τὸ τριήμερο.

Ἀπὸ 1ης Μαρτίου μέχρι τοῦ Πάσχα

Πρῶτη Μαρτίου

Ἐπειδὴ ἀρχίζει καὶ βελτιώνεται ὁ καιρὸς καὶ ὁ λαὸς θεωρεῖ αὐτῶν ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς κυριώτερους μῆνες καὶ ἀρχὴ τοῦ θέρους διὰ τοῦτο λέγουν καὶ τὴν σχετικὴν φράσιν “ Ἀπὸ Μαρτιοῦ καλοκαιριά κι’ ἀπ’ Αὐγούστου χειμῶνας.

Ἐπειδὴ ἀκόμητὸ ψύχος ἐξακολουθεῖ καὶ τὸν Μάρτιον ὑπάρχει ἡ ἐξῆς συμβουλή: Φύλα ξύλα γιὰ τὸν Μάρτη νὰ μὴν κάψης τὰ παλούκια”.

Ἐπειδὴ δὲν ἔχει σταθερότητα λέγουν “ Μάρτης γδάρτης καὶ κακὸς παλουκοκαύτης”.

“ Ὅπως τὸ Μάρτη τὰ βουνὰ ἀσπρίζουν ἀπ’ τὰ χιόνια ἔτσι ν’ ἀσπρίσουν τὰ μαλλιά τῆς νύφης ἀπ’ τὰ χρόνια ”.

Ἐπειδὴ καὶ αἱ πτώσεις τῶν βροχῶν θεωροῦνται εὐνοϊκοὶ λέγουν:

Ἄν ... ὁ Μάρτης δυὸ νερά κι’ ὁ Ἀπρίλης ἓνα χαρὰ σέ κεῖνον τὸ ζευγά πῶχει πολλὰ σπαρμένα ”.

Παροιμιαὶ σχετικαί.

Μάρτης βρέχει, ποτέ μὴν πάψη “ ἦ ” Μάρτης ἔβρεχε θεριστῆς ἐχαίρονταν “ καὶ ” κάλλιο Μάρτης καρβουνιάρης, παρὰ Μάρτης λιοπυράρης ”.

Κατὰ τοῦ ἡλίου: ἦτοι γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάσῃ ὁ Μάρτης π.χ. τὴν πρώτη τοῦ Μαρτιοῦ δένει κλωστή ἄσπρη καὶ κόκκιμη εἰς τὰ δυὸ χέρια γιὰ νὰ μὴν τίς μαυρίσῃ ὁ Μάρτης. Ἐπειδὴ καὶ αἱ ἀκτῖνες θεωροῦνται καυστικά τὸ πρωὶ “ τοῦ Μάρτη οἱ αὐγές μέ κάψανε τοῦ μάη τὸ μεσημέρι ”.

Συμβουλευτικὴ παροιμία:

“ Τὸ Μάρτη στὸν ἥλιο νὰ μὴν κοιμηθῆς ”.

Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25ῃ Μαρτίου).

Συνήθεια τῆς παραμονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

π.χ. “ Τό βράδυ τῆς παραμονῆς τά παιδιά παίρνουν ἕνα ντεψί καί τό χτυποῦν μέ ξύλο καί φέρουν γύρα ἀπό τό σπίτι καί τόν κῆπο καί λένε: Φευγάτε φίδια καί γκοσταρίτσες γιατί ἔρχεται ὁ Βαγγελισμός θά σᾶς κόψη τό κεφάλι καί θά σᾶς ρίξη στό ποτάμι ”.

Ἑορταί τοῦ Πάσχα
Ἑβδομάς τῶν Βαίων

Σάββατον τοῦ Λαζάρου.

Τήν παραμονήν τοῦ Λαζάρου δηλαδή τήν Παρασκευή ἀγόρια καί κορίτσια γυρίζουν στά σπίτια καί τραγουδοῦν τά τραγοῦδια τοῦ Λαζάρου. Παρέες καί κρατοῦν ἕνα καλάθι στό χέρι ὁ ἕνας καί ὁ ἄλλος τή σακκούλα μέ τά λεφτά. Ἔχουν δέ καί μία σανίδα πού στηρίζεται ἕνα κατακόρυφο μπαστούνι καί ἔχουν 4 - 6 κουδούνια λογιῶν λογιῶν μέ διαφορετικές φωνές.

Τήν ὥρα πού τραγουδοῦν κουνοῦν καί τά κουδούνια.

Μόνον οἱ μεγάλοι ἔχουν ἀπό 14 20 χρόνια.

Τραγοῦδια Λαζάρου.

Σήμερον ἔρχεται ὁ Χριστός ὁ ἐπουράνιος θεός
εἰς τήν πόλι Βηθανία Μάνθα κλαίει καί Μαρία
Λάζαρου τόν ἀδελφόν τους τόν γλυκό καί καρδιακόν τους,
τρεῖν ἡμέρες τόν θρηνοῦσαν καί τόν ἐμοιρολογοῦσαν
τήν ἡμέρα τήν Τετάρτη κίνησ' ὁ Χριστός γιά ν' ἄρθη
καί ἐβγήκε καί ἡ Μαρία ἔξω ἀπό τήν Βηθανία
καί ἐμπρός γονατισθῆτε καί τοῦς πόδας του φιλήτε
Ἄν ἐδῶ ἦσυνα Χριστέ μου δέν θά πέθνησκ' ἀδερφός μου

μά και γώ τώρα πιστεύω και καλά θά τά ήξεύρω
ότι δεϊ νά σᾶς θελήση και νεκρούς θά ξαναστήση.
Τότε ο Χριστός δακρύζει και τον Άδη φοβερίζει.
Άδη τάρταρε και χάρε Λάζαρον εξ' ου θά πάρω
εύγη έξω Λάζαρέ μου φίλε και αγαπητέ μου
και εϋθύς από τον Άδη τό έξούσιο σημάδι
ζωντανός σαβανωμένος και μέ τό κηρί ζωσμένος
κάθεται και Αποστόλοι τότε εύρέθηκαν όλοι
δόξα τῷ Θεῷ φωνάζουν και τον Λάζαρον ξετάζουν.
Λάζαρέ μου είπες μας τί είδες εις τον Άδη πού έπήγες είδα φόβους είδα τρόμους
είδα βάσανα και πόνους δώστε μου λίγο νεράκι νά ξεπλήνω τό φαρμάκι
τῆς καρδοϋλας των χειλεων και μή μέ ρωτᾶτε πλέον
του Χρόνου.

Τ ο υ Χ ρ ι σ τ ο υ

Καλός ο Άγιος ο Θεός καλός και νά τό ποϋμε
όποιος τό λέει κι' όποιος τ' άκούει αγιάζει
κι' όποιος τον άκουρμένεται παράδεισο θά λάβη
Παράδεισο και λειτουργό και μέγα μοναστήρι
Κάτω στά Ιεροσόλημα μέσ του Χριστου τον τάφο
έκει άγγέλοι λειτουργοϋν και Απόστολοι ψέλλουν
ψέλλουν τό Άγιος ο Θεός καιτήν τιμιωτέρα
Έκει δένδρος δέν ήτανε δένδρος έφανερώθη
ο δένδρος ήταν ο Χριστός και ή ρίζα ή Παναγία
και τά κλωνάρια του δενδρου ήταν οι Αποστολοι
και τά φυλλάκια πού' πεφταν ήταν οι μάρτυρές του
πού μαρτυρούσαν κ' έλεγαν για τού Χριστου τά πάθη.
Χριστέμ' γιατί σε σταύρωσαν οι άνομοι έβραϊοι,
οι άνομοι παράνομοι του Φαραώ τό γένος.
Τον Φαραώ τον διέταξαν νά φτιάξη τρία περόνια

κι' αὐτός ὁ τρισκατάρατος βαρεῖ καί φτιάνει πέντε.
Σύ Φαραέ πού τ' ἄφτιαξες πρέπει νά μάς διατάξεις.
Τώρα πού μέ ρωτήσατε καί' γώ θά σάς διατάξω
Τά δύο βάλτε στά πόδια του καί τ' ἄλλα δύο στά χέρια
τό πέμπτο τό φαρμακερό βάλτε το στήν καρδιά του.
νά τρέξη αἷμα καί νερό νά ληγωθῆ καρδιά του.
Τρίτη, Τετάρτη Ἐλιβερό Πέμπτη φαρμακομένη
Παρασκευή ξημέρωσε νά μ' εἶχε ξημερώση.
Ὁ ἥλιος ἐσκοτίνασε καί τό φεγγάρι ἐχάθη
ἡ θάλασσα χεράθη καί οἱ βρῦσες ἀνασταίνουν,
οἱ πέτρες ἐραγίστηκαν τά σπίτια γιά νά πέσουν
Ἡ Παναγιά σάν τ' ἄκουσε ἔπεσε καί λιγώθη
σταμνί νερό τῆς ρίξανε γιά νά τῆς ἔρθη ὁ νοῦς της
καί ἄν τῆς ἦρθε ὁ λογισμός καί σάν τῆς ἦρθε ὁ νοῦς της
Ζητεῖ μαχαίρι νά σφαγῆ φωτιά νά πάη νά πέση
Ζητεῖ ποτάμι νά πνιγῆ γιά τόν μονογενῆ της
ζητεῖ γκρεμό νά γκρεμιστῆ γιά τόν μονάκριβό της.
Χριστός ἀντιλογίστηκε τά πού ἦταν σταυρωμένος
μή σφάζεσε μητέρα μου, σφάζονται οἱ μάνες ὅλες
μή πνίγεσε μητέρα μου, πνιγῶνται οἱ μάνες ὅλες
μη θλίβεσε μητέρα μου, θλίβονται οἱ μάνες ὅλες
Βάλτε κρασί μέ στό γυαλί κι' ἀφράτο παξιμάδι
νά βροῦν οἱ μάνες τῶν παιδιῶν παρηγοριά μεγάλη.
Ἀφέντημ' σέ παρακαλῶ σέ δείπνο προσκυνάω
νά μοῦ χαρίσης τά κλειδιά κλειδιά τοῦ Παραδείσου
ν' ἀνοίξω τόν Παράδεισο νά εἶδῶ τούς πεθαμένους
νά εἶδῶ καί τούς ἁμαρτολόους στήν πίσσα στό κατράνι
τ' ὄχουν τήν πίσσα πάπλωμα καί τό κατράνι στρῶμα
καί τό ρετσίνι τό μαύρο τ' ὄχουν προσκεφαλάρι
νά εἶδῶ καί τούς φιλάργερους στόν ἥλιο στόν κρολήλιο
ὅπου κρατοῦν στά χέρια τους σακκοῦλες βουλομένες.

Καί ἀπό τή δέξια τή μεριά λαμπάδες ἀναμμένες.
Να εἶδῶ καί τά μικρά παιδιά ψηλά στά κυπαρίσσια
Χριστόν τόν Παρεκάλεσαν κοντά στούς Ἀποστόλους
ἡ Μάνδα καί ἡ Μαγδαλινή καί τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα
καί τοῦ Ἰακώβου ἡ ἀδερφή οἱ τέσσερις ἀντάμα
πῆραν τή στράτα τοῦ στρατή στρατή τό μονοπάτι
Τό μονοπάτι τούς ἔβγαλε μέσ τοῦ Χριστοῦ τήν πόρτα
ἄνοιξε πόρτα τοῦ Χηστοῦ καί πόρτα τοῦ Πιλάτου
καί ἡ πόρτα ἀπό τό φόβο της ἀνοίγη μοναχή της.
Τηράει ζερβαί τηράει δεξιά κανέναν δέν γνωρίζει
τηράει καί δεξιότερα βλέπει τόν Ἄϊ Ἀγιάννη
Ἄγιάννη Ἀγιάνη Πρόδρομοε καί Βαπτιστή τοῦ γιοῦ μου
δέν εἶδες τόν υἱόκα μου καί τόν διδάσκαλόν σου
δέν ἔχω στόμα νά σοῦ πῶ γλῶσσα νά σοῦ μιλήσω
δέν ἔχω χέρια πάλαμα γιά νά σοῦ τό ἀποδείξω.
... ἔχεις ἐκεῖνον τόν γυμνόν τόν παραπονεμένον
ὅπου φορεῖ στήν κεφαλί ἀκάθινο στεφάνι
ὅπου φορεῖ πουκάμισο στό αἷμα βουτηγμένο
αὐτός εἶν' ὁ υἱός ... σου καί ὁ διδάσκαλός σου
Πανασιά πλησίασε γλυκά τόν ἐρωτάει
δέν μοῦ μιλάς παιδάκι μου δέν μοῦ μιλάς παιδί μου
τί νά σοῦ πῶ μητέρα μου τίνα σοῦ μολογήσω
μόνο τό Μέγα Σάββατο κατά τό μεσονύχτι
πού θά λαλήση ὁ πετεινός σημαίνουν οἱ καμπάνες
κάθε καμπάνα καί παππᾶς κάθε παππᾶς καί ψάλτης
Σημαίν' θεός σημαίν' ἡ γῆ σημαίνουν τά ἐπουράνια
σημαίνει καί ἡ Ἁγιά Σοφιά τό μέγα μοναστήρι
μέ 600 σήμαντρα καί 62 καμπάνες.
Καλός ὁ Ἅγιος ὁ Θεός καλός καί νά τό ποῦμε
ὅποιος τό λέει χαιρέται καί ὅποιος τ' ἀκούει ἀγιάζει
καί ὅποιος τό ἀκουρμένεται παράδεισον θά λάβη

Παράδεισο καί λειτουργό από τόν Άγιο Τάφο.
Τοῦ Χρόνου.

Τοῦ Γαμπροῦ.

Ποιός εἶναι αὐτός πού κάθεται μέ τήν περδικοπούλα
στά γόνατα τήν κράταε στά μάτια τήν κοιτοῦσε
Κόρη δέν εἶσαι ὄμορφη δέν εἶσαι μαυρομάτα
ἄν θές νά εἶμαι ὄμορφη ν' ἄμαι μαυρομάτα
ντίσεμε κτενίσεμε καί ἀρματωσέ με
νά βγῶ στό χαῖσομέρι, νά κάνω γοργόρισμα
τά νέφη νά κυττάξω.
Νά κάνω τόν ... νά χάση τήν λειτουργία
νά κάνω τόν πρωτόερο νά χάση τίς ἀράδες
νά κάνω τόν πρωτοβούβαλο νά χάση τίς ἀγελάδες.

Τῆς Θυγάμορφης

Ἦδῶ εἶναι μιά θυγάμορφη θηγά καμαρωμένη
τήν τάζουν γιά τόν Βασιλιά τήν τάζουν γιά τόν Ρήγα
δέν θέλει γιά τόν Βασιλιά δέν θέλει γιά τό Ρήγα
μόν' θέλει τ' ἀρχοντόπουλο βαρύ προικιό γυρεύει
γυρεύει μύλους δώδεκα μ' ὄλους τούς μυλωνᾶδες
... ν' ἀλέθουν τό νερό καί ἔξη μέ τό γάλα
καί ὁ τρίτος ὁ καλλίτερος ν' ἀλέθῃ τό πιπέρι
νά πιπεριάσουν τά φαγιά νά φᾶν οἱ συμπεδέροι.

Τοῦ Παπᾶ

Δέσποτα κοιμήθηκες στ' ἄνθη στά λουλούδια
κανέναν δέν τόν ἔβλεπες νά πάῃ νά τόν ξυπλήσῃ

Ἡ Παναγιά ἢ Δέσποινα πάη νά τόν ξυπνήση
Τοῦ ρίχν' νερό καί νύβεται καί κάνει τό σταυρό του
ἀνοίγει τό Εὐαγγέλιο νά πῆ τά πάθη τοῦ Χριστοῦ
Τά πάθη τοῦ Λαζάρου
Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε καί πάλι ἀναστήθη.

Τοῦ Ριγόπουλου

Ἐδῶ εἶναι ἕνα Ριγόπουλο τοῦ Βασιλιά τ' ἀγγόνι
καβαλικεύει τ' ἄλλογο παζεύει καμαρώνει
καί γύρω - γύρω ἔρχεται Βασιλικό μαζεύει
Βασιλικό καί μάραντο καί τρία κλωνάρια μόσχο
μόσχο ποῦ εἶναι τά γράμματα μοσχό ποῦ εἶναι ὁ νοῦς του
τά γράμματα εἶναι στό χαρτί καί ὁ νοῦς του πέρα ὡς πέρα
πέρα - περά κι' ἀντίπερα πέρα στίς μαυρομάτες
π' ἔχουν καί τά ξανθά μαλλιά 45 πῆχες
στή θάλασσα τήν πλένουνε τήν μοσχοσαπουνίζουν.

Τῆς Κυρᾶς

Κυρά μέ τόν υἱό κα σου καί μέ τόν ἀκριβό σου
πέντε μικρές τόν ζήλευαν καί δέκα ἐφτά μεγάλες
ἢ μία τῆς ἄλλης ἔλεγε καί ἢ μία τῆς ἄλλης λέςει
ἐλάτε νά τοῦ πάρωμε κουμπί καί δαχτυλίδι
τό δαχτυλίδι νά φορῆ καί τό κουμπί νά πέση.

Τῆς Μικρῆς

Ἐδῶ εἶναι μιά μικρή μικρή στή σαρμανίτσα
μικρή τήν ἔχει ἢ μάνα της χαϊδιάρα καί ὁ Πατέρας

στά σύννεφα τήν ἔκρυβε νά μήν τήν κάψη ὁ ἥλιος
περνάει καί ἕνας πραγματευτής γυναῖκα νά τήν πάρη
Τήν Πασχαλιά καί τ' Ἄγιωργιοῦ σάν ἀγαπάει ἡ καρδιά σου
μέ τ' ἄσπρα μέ τά κόκκινα καί μέ τά λουλουδάκια.

Τῆς νύφης

Νύφη ψηλή, νύφη λιγνή, νύφη καμαρωμένη
νύφη πότε στολίζεσε καί βγαίνεις στό σεργιάνη
βάξεις μπροστά τήν πεθερά καί πίσω συγγενάδια
βάξεις τόν ἥλιο πρόσωπο καί τό φεγγάρι μάνα
καί τά καθάρια αὐγερινά ἀδέρφια καί ξαδέρφια
Ἡ ὁμορφη ἡ νύφη μας ἀλλάζει καί ξαλλάζει
στήν ἐκκλησιά πού πήγαινε νά κάνη τό σταυρό της
Παπᾶς ἦταν πού διάβαζε καί λέει τό Βαγγέλιο
τό Βαγγέλιο τό ἄφησε καί κάνει τό σταυρό του
σκέπτεται συλλογίζεται τό τί παπᾶς θά ἦταν

Τῆς ξενητιᾶς

Βουλιοῦμε μιά, Βουλιοῦμε δύο, Βουλιοῦμε τρεῖς καί πέντε
βουλιοῦμε νά ξενιτευτῶ στήν ξενιτιά νά πάω
Ἄσα βουνά κι' ἄν πέρασα ὅλα τά χαιρετάω
βουνάνα μήν χιονίσετε κάμπος μήν πανιαστήτε
βρουσοῦλες μέ τά κρύα νερά νά μή κρουσταλιαστήτε
Ἡ ξενιτιά μέ πλάνεψε καί κάνω 30 χρόνους
καί κάνω μῆνες 32 καί μέρες 35.
Πιάνω τίς ξένες ἀδερφές καί ξένες παραμάνες
πιάνω μιά ξένη ἀδερφή νά πλύνη σκουτιά μου
Τά πλένει μιά, τά πλένει δύο, τά πλένει τρεῖς καί πέντε
Κι' ἀπό τίς πέντε καί μπροστά τά ρίχνει στά σοκάκια

Πάρε ξενιτιάμ' τά ροῦχα σου πάρε καί τά σκουτιά σου
μου σάπισαν τά δάχτυλα τά νύχια γιά νά πέσουν.
Κυττάτε ό ξένος κύττετε, κύττετε στά σοκάκια
Όσο έχει ό ξένος τήν υγεία χίλιοι φίλιοι τόν θέλουν
Όσο έχει ό ξένος άρρωστιά χίλιοι έχθροί τόν διώχνουν.
Ό ξένος θέλει στρώματα θέλει προσκεφαλάκι
θέλει τή μάνα στό πλευρό τήν άδερφή στό γόνα
γυρεύ' νερό τοῦ τόπου του μήλο άπ' τή μηλιά του
γυρεύ' μπεργοστάφυλλα άπό τήν περγουλιά του.
Τρεῖς λιγερές σ'άν τ' άκουσαν άπό τό παραθύρι
ή μία πάει μέ τό νερό καί ή άλλη μέ τά μήλα
ή τρίτη ή καλλίτερη πάει μέ τά σταφύλια
Σήκου ξένεμ' νά φᾶς, νά πιῆς, σήκου νά ξ'άρρωστήσης
νά πιῆς νερό τοῦ τόπου σου μήλα άπ' τή μηλιά σου
νά φᾶς μπεργοστάφυλλα άπό τήν περγουλιά σου.
Στήλε ξένεμ στό σπίτι σου στείλε στους ιδικούς σου
νά στείλω μήλο σέπεται κυδώνι μαραγιάζει
νά στείλω τά καράβια μου φοβοῦμαι μήν βουλιάξουν
νά στείλω τό τηλέφωνο φοβοῦμαι μήν δέν πάει
νά στείλω τό δακράκι μου σ' ένα χρυσό μαντήλι,
τό δάκρυ μου εῖναι κοφτερό καί κόβει τό μαντήλι.
Σκύψτε βουνά, σκύψτε κλαδιά, σκύψτε κοντές ραχοῦλες
νά πάη φωνή στόν τόπο μου μέχρι νά βγῆ ή ψυχή μου
τώρα καί έγώ κατάλαβα τόν ξένον πῶς τόν θάφτουν
δίχως κερί, δίχως πονί, δίχως παπᾶ καί ψάλτη
δίχως τή μάνα στό πλευρό τήν άδερφή στό γόνα
δίχως καί τ' άδερφάκια μου τά πολυαγαπημένα μου
Καί τοῦ Χρόνου.

Κυριακή τῶν Βαΐων

Ὄνομα τῆς Ἑορτῆς: Τά Βάγια

Οἱ κλάδοι τῶν Βαΐων: Πρὸς στολισμὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ διανομὴ εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους ἐχρησίμευον κλάδους δάφνης.

Ἐνα παράδειγμα. Εἰς τὸν Ἄσσο ὅσες νύφες γίνουν τῆ χρονιά μέσα, ὅλες θά πᾶν τοῦ Λαζάρου νά φέρουν φορτωμένες Βάγια (δάφνες) καὶ ξεφορτώνονται στήν ἐκκλησιά. Ὅλα τά Βάγια αὐτό θά τά βλογίσῃ ὁ παπᾶς καί μετὰ παίρνουν ὅλοι ἀπό 3 - 4 κλωνάρια καί τοποθετοῦν στό Κοιμητήριον, μνήματα, εἰκονίσματα, στό σπίτι, στήν κούρνα (κοτέτσι) κρεμοῦνε καί στήν ἐξώπορτα “ Γιά τ’ ἀντέτι ” (=για τό ἔθιμον).

Μεγάλη έβδομας

Γενικά

Νηστεία: Ἡ Νηστεία διαρκεῖ κάθ' ὅλην τήν Μεγάλην ἑβδομάδα ἐκτός τῆς Μεγάλης Πέμπτης πού γίνεται κατάλυσις ἐλαίου.

Μεγάλη Τετάρτη

Τό εὐχαιλαιο γίνεται ὡς ἐπί τό πλείστον εἰς τήν ἐκκλησίαν ἐκτός ἐάν εἶναι κανεῖς ἀσθενής τότε πηγαίνουν στό σπίτι παίρνοντας ἔλαιον ἀπό τό ἀκίμητο καντήλι καί σταυρώνουν τρεῖς φορές στό μέτωπο.

Μεγάλη Πέμπτη

Τήν ἡμέρα αὕτη βάφουν τά κόκκινα αὐγά, καί φτιάχνουν τά κουλούρια (ἀλεύρι νερό λίγο ζάχαρι τά ανακατώνουν ὅλα καί φτιάχνουν διάφορα σχήματα ὡς ἐπί τό πλείστον σχῆμα πετάλου καί κουτοῦνες μέ ἕνα αὐγό.

Ἐάν εἶναι ἀναδεχτός βάζουν δύο αὐγά.

Τήν ἡμέρα αὕτη ξεθάφτουν τούς νεκρούς

Μεγάλη Παρασκευή

“ Τή Μεγάλη Παρασκευή τό πρωῖ γυρνά μέ τά πόδια ἀπό σπίτι σέ σπίτι καί λένε τά Πάθη τοῦ Χριστοῦ καί τό φυλεύουν αὐγά κόκκινα.

Τραγοῦδι τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς

Σήμερον μαῦρος οὐρανός σήμερον μαύρη μέρα

σήμερον ὅλοι θλίβονται καί τά βουνά λυπιοῦνται

σήμερον ἔβαλαν βουλή οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι

για νά σταυρώσουν τό Χριστό τόν πάντων Βασιλέα

ὁ Κύριος ἠθέλησε νά πάη σέ περιβόλι
Ἡ Παναγιά σ' ἄκουσε ἔπεσε καί λιγώθη
σταμνί νερό τῆς ρίξανε καί τρία κανάτια μόσχο
γιά νά τῆς ἔρθη ὁ λογισμός ζιά νά τῆς ἔρθη ὁ νοῦς της.

Σχολιασμός καί προσκύνησις τοῦ Ἐπιταφίου

π.χ. Εἰς τήν περιοχὴν Ἄσσου Τόν Ἐπιτάφιο τόν στολίζουν παιδιὰ καί κορίτσια μέ ἄνθη πού τά μαζεύουν ἀπό τοὺς ἀγρούς καί ἀπό τά σπίτια. Φτιάχνουν σταυρούς καί στέφανα μικρά καί τά κρεμοῦν γύρω - γύρω στό ξύλινο κουβούκλιο. Ἀπό τό μεσημέρι μετὰ τόν Ἑσπερινό μέχρι τό βράδυ οἱ μανάδες περνοῦν τά παιδιὰ τους ἀπό ἡλικίας κάτω τῶν 14 ἐτῶν, κάτω ἀπό τόν Ἐπιτάφιο τρεῖς φορές σταυρωτά γιά τήν υἰγεία τους.

Ἡ ἀκολουθία καί ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου.

Ἡ περιφορὰ γίνεταί κατά τάς 11 ἡ ὥρα τό βράδυ π.χ.

Τῆ Μεγάλῃ Παρασκευῇ τό βράδυ ἀφοῦ ψάλλουν τήν ἀκολουθία σηκώνουν κατόπιν τέσσερο ἄνθρωποι τόν Ἐπιτάφιον. Πηγαίνει μπροστά ὁ Παπᾶς μετὰ ὁ ψάλτης ἀκολουθεῖ ὁ Ἐπιτάφιος καί πίσω ὅλος ὁ κόσμος καί γυρίζουν γύρω ἀπό τό νεκροταφεῖο καί τήν ἐκκλησίαν. Κατά τήν διάρκεια τῆς περιφορᾶς κτυπᾷ ἡ καμπάνα πένδημα καί ὅλος ὁ κόσμος φωνάζουν “ Κύριε ἐλέησον ” καί κρατοῦν κηριά στά χέρια.

Προσπαθοῦν νά πᾶνε τό κηρί ἀναμμένο στό σπίτι καί ἀνάβουν τό καντήλι, μετὰ τό σβύνουν. Τό κηρί αὐτό τό φυλᾷνε γιά γιαντρικό.

Μετά τό τέλος τῆς ἀκολουθίας ὅλοι παίρνουν λουλούδια ἀπό τόν Ἐπιτάφιο καί τά βάζουν στό εἰκόνισμα. Τά φυλάνε γιά φυλαχτό καί σάν ἀρρωστήση κανένα παιδάκι βάνουνε στά κάρβουνα μερικά λουλούδια καί λιβανίζονται.

Προλήψεις καί δεισιδαιμονίαι.

π.χ. Ἐάν πληθῆ στό κεφάλι καμιά τή Μεγάλη Παρασκευή δέν πρέπει νά πλένεται ἄλλη Παρασκευή γιατί θά τῆς πονέση τό κεφάλι.

Μέγα Σάββατον.

π.χ. Τό Μέγα Σάββατον τό πρωϊ πρίν ἀρχίσῃ ὁ Μεγάλος Ἐσπερινός μαζεύουν δάφνες καί στολίζουν τήν ἐκκλησία καί γεμίζουν μιά κάνιστρα μέ δαφνόφυλλα.

“ Ὅταν πῆ ὁ παππᾶς Ἀνάστα ὁ Θεός κρῖναι τήν γῆν κ.λ.π. ” παίρνει τά δαφνόφυλλα καί τά σκορπᾶ σέ ὅλην τήν ἐκκλησία. Οἱ γυναῖκες προσπαθοῦν νά πιάσουν στόν ἀέρα ἀπ’ αὐτά τά φύλλα, γιά νά τά καίουν στό βάσκαμα καπνίζοντας τόν βασκαμένον ἢ ρίχνουν στά ροῦχα νά μήν τά κόψη ἢ κόπτσα.

Δῶρα Πασχαλινά.

π.χ. Στήν ἀρρεβωνιασμένη θά στείλῃ μιά λαμπάδα κεντημένη μέ διάφορα κεντήματα ἀπό χρωματιστό χαρτί, ἕνα κουλούρι σχήματος κυκλικό μέ δύο κόκκινα αὐγά, μιά ποδιά κόκκινη, μαντηῆλι (γιαννιώτικο) κάλτσες καί ἀρνί ἄσπρο χρῶμα.

Στόν ἀναδεχτό θά στείλῃ μιά λαμπάδα καί ἕνα κουλούρι σάν κουτσούνα μέ δύο αὐγά κόκκινα.

Κυριακή τοῦ Πάσχα

Ἡ Ἀνάστασις

Ἐτελεῖτο τήν 12ην νυκτερινήν ἢ ἀνάστασις ἀφοῦ προσήρχοντο εἰς τήν ἐκκλησίαν ἀνά εἰς ἕως δύο ἀπό κάθε σπίτι. Ἐάν ἔλειπε κανεῖς τοῦ φώναζε ὁ καντηλανάφτης ὑποχρεωτικῶς καί μετά φώναζαν “ Χριστός Ἀνέστη ”.

Τά γινόμενα ὅταν ὁ ἱερέας ἐκφωνῇ τό “ δεῦτε λάβετε φῶς ” πρῶτος ἔπαιρνε ὁ ἱκανότερος καί ἐπιδεχιώτερος καί μετά ὁ ἴδιος ἐν συνεχείᾳ ἔδιδε στούς ἄλλους. Καί ἐν συνεχείᾳ ἄνεττεν ὁ καντηλανάφτης τά κανδήλια, μανουάλια κ.λ.π.

Τά γινόμενα ὅταν ψάλλεται τό Χριστός Ἀνέστη.

Ἔρχιγαν ὅπλα, βαρελότα, τρίγωνα μέ μπαρούτι ἀπό φουρνέλα καί φυτίλι.

Τά κόκκινα αὐγά.

Κατά τήν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως δέν ἐμοίραζαν οὔτε ἔτρωγαν κόκκινα αὐγά διότι φοβόνταν μήπως βγοῦν αὐγουλίθρες στά γίδια.

Ἀναστάσιμος χαιρετισμός:

Χριστός Ἀνέστη λέει ὁ ἕνας - ὁ ἄλλος ἀπαντᾷ Ἀληθῶς Ἀνέστη καί ἐάν στενός συγγενῆς φιλιοῦνται ἄνδρες μέ ἄνδρες καί γυναῖκες μέ γυναῖκες.

Ἐάν ὅμως εἶναι παπᾶς τοῦ λέει ὁ λαϊκός “ Χριστός Ἀνέστη παπούλη, τοῦ φιλεῖ ... καί μετά τό χέρι. Αὐτό γίνεται καί μετά στήν ἐκκλησία κατά τό τέλος τῆς λειτουργίας.

Ἡ Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς.

Τό πρωϊ θά κτυτοῦσε ἡ καμπάνα πολλές φορές καί ὅλοι θά πᾶνε στήν ἐκκλησία γιά νά φωνάξουν τό Χριστός Ἀνέστη. Μετά ὁ νιόγαμπρος θά ἔπαιρνε τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως καί θά ἔβγαιναν ἔξω στό μεσοχωῖρι καί ἀπό ἐκαῖ θά ξεκινούσαν ὅλοι γιά νά φέρουν γύρα τό χωριό δηλ. νά σταυρώσουν τό χωριό (γιά καλό νά μὴν πέση ἀρρώστεια).

Στήν ἐπιστροφή ἐγένετο ὁ ἀγιασμός στό μεσοχωῖρι καί περνοῦσαν ὅλοι καί ἔριχναν στό δίσκο ὅτι χρήματα εἶχε ὁ καθένας. Οἱ γυναῖκες ἐν συνεχείᾳ πήγαιναν στήν ἐκκλησία ἔβγαζαν τούς ἄρτους καί μετά ἄρχιζε τό μοίρασμα καί τό τσούγκρισμα τῶν κόκκινων αὐγῶν.

Ἐν συνεχείᾳ ἀρχίζει ὁ χορός: Χόρευαν στό μεσοχωῖρι ἀπό τό γιόμα μέχρι τό μεσημέρι θά χορέψουν ὅλοι, καί γέροι καί κορίτσια καί παιδιά καί γυναῖκες. Πρῶτα οἱ ἄνδρες καί μετά οἱ γυναῖκες, ὁ παπᾶς θά κάνη πρῶτος τήν ἀρχή. Χορεύει ἕνα τραγούδι καί μετά φεύγει καί οἱ ἄλλοι συνεχίζουν τά τραγούδια τῆς Λαμπρῆς.

Τό μεσημέρι ὅλοι ἀνεξαιρέτως θά φᾶνε τό ἄρني πού τό ψένουν στό φοῦρνο.

Τραγούδια τῆς Λαμπρῆς

Σήμερα Χριστός Ἀνέστη καί αὔριο ἀληθῶς Ἀνέστη
σήμερα καί παντρεμένες κάθονται καμαρωμένες
σήμερα καί τά κορίτσια κάθονται σ' ἄν κυπαρίσσια
σήμερα καί οἱ μαῦρες χῆρες κάθονται σ' ἄν κακομοῖρες.

Στή χέρα στό Κεράσοβο στή μέση ἀπό τή χώρα
βουλούμ' πασιᾶδες κάθονται μέ τούς Μοτσιοῖσαίους.
πέντε πολέμους ἔκαναν ἀπ' τό πρωϊ ὡς τό γιόμα
κι' ἄλλους πέντε ναι σύνταξαν ἀφοῦ τό μεσημέρι
Παπᾶ Νικόλας φώναξε ἀπό τό μετερίζι
πάψτε παιδιά τόν πόλεμο, πάψτε καί τά ντουφέκια

νά κατακάτση ό κουρνιαχτός νά μετριθῆ τ; άσκέρι
μετριοῦνται οί Τούρκοι τρεῖς φορές καί λείπουν τρεῖς νομάτοι.

Λείπειν ό Γιάννος ό Μαυρῆς καί ό Κώστα συρακιώτης
γιατί καί κείνος πούρχονται μέ έννιά Τούρκους δεμένους,
Παιδιά μου πού τούς πιάσαταν τούς σκύλους Άρβανῖτες
στήν έκκλησία τούς πιάσαμεν πίσω στόν Άγιο Δήμα.

Όλα τά δένδρα μάραναν τά δένδρα ξεριζώνουν
μέ μάρανε μιά λιγερή μιᾶς χήρας θυγατέρα
στά σκοτινά τήν έλουζαν στ' άστρί καί τό φεγγάρι
προξενιτάδες έρχοντε τήν Εὐδοκιά νά πάρουν
τά 'νιά δερφάκια δέ' θελοῦν τά δέκα όχτῶ ξαδέρφια
αὐτός ό Κώστας ό μικρός αὐτός τους αναγκάζει
έλά μανά νά δώσουμε τήν Εὐδοκιά στά ξένα
νά τ'όχει ό μαῦρος γύρισμα καί 'γώ κρασί νά πίνω
ἤρθε καιρός άδίσκεφτος καί χρόνος όργισμένος
Παίθαναν τά νιάδερφα τά 18 ξαδέρφια
πού μένει ό Κώστας μοναχός μαζί μέ τ' άλογό του.

Τίς άλλες ήμέρες πηγαίνουν καί έορτάζουν σέ διάφορα παρεκκλήσια π.χ. Τήν
Τρίτη πηγαίνουν στόν Άγιο Γεῶργιο, τήν Τετάρτη στόν Προφήτη Ηλία τήν
Πέμπτη στήν Παναγία τήνῶ Παρασκευή στήν Παναγία (Ζωοδόχου πηγῆ) καί
τό Σάββατον στόν Άγιο Νικόλαο.

Σέ όλα τά παρεκκλήσια γλεντοῦν μέ όργανα.

Μόνον τήν Τρίτη έορτή Αγίου Γεωργίου τραγουδοῦν μέ τό στόμα χωρίς όργανα
καί χορεύουν όλοι ένα βῆμα τό τραγοῦδι τοῦ Άϊ Γιώργη.

Άφέντη άφέντη Άϊ Γιώργη μου σέ γρίβο καβαλάρη
Τό θαῦμα όπου έκανες τώρα θά μολογήσω
έδῶ εἶναι τ' άγριο τό στοιχειό κι' ό δρᾶκος ό μεγάλος
στᾶλα νερό δέν άφησε νά πιοῦν στό πανηγύρι

Γυρεύει νά φάη ἄνθρωπο ν' ἀφήση τό νερό του.
Καί ρίξαν τήν πολυψηφιά τό τίνος θέλ' νά πέση
Καί ὁ κληῆρος πάει κι' ἔπεσε μέ στή Βασιλοπούλα
Τήν πήραν καί τήν πήγανε κοντά ἀπό τό δρᾶκο.
Ἐνας νιός ἐφάνηκε ἐκεῖ καβάλα στ' ἄλογό του.
Καί τό στοιχειό ἐξίμησε τήν κόρη γιά νά φάη
Καί ὁ νιός τόν ἐκυνήγησε καί σκότωσε τό δρᾶκο
καί τά νερά ἐκίμησαν καί τά γλυκά ποτάμια.
Ἐλα παιδίμ' στόν Βασιλιᾶ δῶρα νά σοῦ χαρίση
νά πᾶς κορήμ' στή μάνα σου νά πᾶς στό Βασιλιά σου
να φτιάσῃς κόρημ' μιά ἐκκλησιά νά φτιάσῃς τόν Ἁῖ Γιώργη
ἐγώ τό δρᾶκο σκότωσα καί εἶμαι ὁ Ἁῖ Γιώργης
καί τήν ἡμέρα τ' Ἁῖ Γιωργιοῦ νά τήν πανηγυρίζῃς
νά φτιάσῃς τήν εἰκόνα μου καβάλα στ; ἄλογό μου
μέ τό σπαδί στά χέρια μου τό δρᾶκο νά σκοτώνω
καί σύ κόρημ' νά κάθῃ κοντά ἀπ' τ' ἄλογό μου
καί ποιός θά βλέπῃ τήν εἰκόνα μου τό θαῦμα νά θυμᾶτο
καί νά δοξάζῃ τόν Χριστό καί νά τόν προσκυνάῃ.

Μάϊος

Προλήψεις και δεισιδαιμονίαι γενικαί τοῦ Μαιῖου.

Κάθε Μάη συνηθίζουν νά παίρνουν αἷμα μέ βδέλλες τό θεωροῦν καλό γιά τήν ὑγεία

Ἔθιμα τῆς 1ης Μαιῖου.

Μόλις ξυπνήση, πρέπει κάτι νά βάλῃ στό στόμα ψωμί ἢ ὅτι δήποτε ἄλλο γιά νά μὴν τόν βρῆ ὁ κοῦκος νυστικόν καί τόν νικήσῃ”.

Κατά τήν ἡμέρα αὐτή προσπαθοῦν νά πιάσουν φίδι ζωντανό ἰδίως ὄχρᾶ κόβουν τό κεφάλι μέ ἀσήμι καί τό ἔχουν γιά μάγια.

Τήν ἡμέρα αὐτή βγάζουν ἀπό τήν ρίζα μπότσκα καί τήν πετοῦν ἐπάνω στή σκεπή γιά νά μὴν πέσῃ ἀστραπή.

Μόνον τήν Πρωταπριλιά λέγουν ψέμματα καί ὄχι τήν Πρωτομαγιά.

Ὅλος ὁ κόσμος ἀπό πρωΐ βγαίνει ἔξω στούς ἀγρούς γιά “ νά πιάσῃ τό Μάη ”. Δέν βάζουν λουλούδια στό σακάκι γιατί φοβούνται μὴν “ τ’ ἀρπάξουν τά γαιδούρια.

Τῆς Ἀγίας Μαύρας (3η Μαιῖου)

Κατά τήν ἡμέρα αὐτή δέν ἐργάζονται γιά νά μὴν βγάλουν μαῦρα σπυριά στά χέρια, οὔτε τρῶνε σῦκα ἢ σταφύλλια γιά νά μὴν μαυρίσουν.

Δ'. Φ Θ Ι Ν Ο Π Ω Ρ Ι Ν Α Ι Ε Ο Ρ Τ Α Ι

Έορταί Νοεμβρίου

Τά εισόδια τῆς Θεοτόκου.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀντὶ ἄλλου φαγητοῦ “ βράζουν μπόλια τρῶνε καὶ μοιράζουν καὶ στοὺς δικούς τους γιὰ τὰ χρόνια πολλά”.

Τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (30 Νοεμβρίου).

Γιὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἄσσου π.χ. “ Τ' Ἀντριός βράζουν ρόκα (καλαμπόκι) στάρι, κουκιά, φασόλια δηλαδή (μπόλια) ἀντὶ ἄλλου φαγητοῦ καὶ τρῶνε.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν Α Γ Ρ Ο Τ Ι Κ Α Ε Θ Ι Μ Α

Ἔθιμα τῆς σπορᾶς.

Εὐλόγησις τοῦ σπόρου ὑπὸ τοῦ ἱερέως γίνεται κατὰ τὴν 14ην Σεπτεμβρίου.

Ἡ ἄναρξις τῆς σπορᾶς γίνεται μετὰ τίς πρῶτες βροχές καὶ στό πιάσιμο τοῦ φεγγαριοῦ.

Οἱ γεωργοί ἀποφεύγουν νὰ κάνουν ἔναρξιν τῆς σπορᾶς τὴν Τρίτην καὶ Παρασκευὴν.

Ἔθιμα τοῦ θεριμοῦ.

Οἱ θερισταί τήν πρώτην ἡμέρα προτοῦ ἀρχίσουν τήν δουλειά κάνουν τό σταυρό των καί λένε “ ὥρα καλή καί καλό θέρισμα ”.

Κατά τήν ὥρα τοῦ θεριμοῦ τραγουδοῦν τά συνηθισμένα τραγούδια, δέν ὑπάρχουν ἰδιαίτερα τραγούδια.

Ἐπίσης καί κατά τό ἀλώνισμα οὐδέν ἰδιαίτερον ἔθιμον ἔχουν.

Ἔθιμα τῆς συγκομιδῆς τῶν ἐλαιῶν.

“ Ὄταν θά μαζέψουν τόν καρπό ἀπό τίς ἐλιές, ἀγῆνουν λίγο καρπό ἀπάνω, δέν τόν μαζεύουν ὅλο, γιατί εἶναι κακό.